

KVALITA ŽIVOTA V MESTÁCH

VÝCHODISKÁ, PRÍSTUPY, POZNATKY

Ivan Andráško

Masarykova univerzita

KVALITA ŽIVOTA V MESTÁCH

VÝCHODISKÁ, PRÍSTUPY, POZNATKY

Ivan Andráško

muni
PRESS

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této elektronické knihy nesmí být reprodukována nebo šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu vykonavatele majetkových práv k dílu, kterého je možno kontaktovat na adrese – Nakladatelství Masarykovy univerzity, Žerotínovo náměstí 9, 601 77 Brno.

KVALITA ŽIVOTA V MESTÁCH

VÝCHODISKÁ, PRÍSTUPY, POZNATKY

Ivan Andráško

Masarykova univerzita
Brno 2016

Publikácia vznikla v rámci grantového projektu „Urbánní a suburbánní kvalita života: geografický pohled“ (reg. č. P404/11/1811), ktorý podporila Grantová agentúra České republiky.

Autor:

Ivan Andráško

Recenzenti:

Mgr. Petr Dvořák, Ph.D.

doc. RNDr. Josef Kunc, Ph.D.

RNDr. Linda Stasíková, Ph.D.

Jazyková korektúra:

PaedDr. Rút Facunová

© 2016 Ivan Andráško

© 2016 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8269-4

ISBN 978-80-210-8271-7 (online : pdf)

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.M210-8271-2016

OBSAH

PREDSLOV	7
1. ÚVOD	9
2. KVALITA ŽIVOTA	10
2.1 Základné charakteristiky kvality života	10
2.2 Komplexnosť, subjektivita a pluralita	10
2.3 Dualita, multidimenzionalita a interdimenzionalita	11
2.4 Čo je kvalita života? Definícia a interpretácia pojmu	17
2.5 Meranie kvality života	19
2.6 Časovo-priestorová variabilita a popularita	21
2.7 Multidisciplinarita a interdisciplinarita	22
2.8 Individuálna a spoločenská relevancia	23
3. MESTÁ A ŽIVOT V MESTÁCH	25
3.1 Mestá, mestské regióny, úrbanne územia	25
3.2 Život v mestách	29
4. KVALITA ŽIVOTA V MESTÁCH	34
4.1 Mestské regióny a mestá ako vnútorne nečlenené jednotky sídelného systému	35
4.1.1 Štúdie objektívnej dimenzie kvality života – porovnania, rankingy, hedonické cenové modely	36
4.1.2 Štúdie subjektívnej dimenzie kvality života – porovnania a rankingy	39
4.1.3 Štúdie so zameraním na objektívnu i subjektívnu dimenziu kvality života	43
4.1.4 Štúdium preferencií	44
4.2 Časti miest, vnútorná štruktúra miest z hľadiska kvality života	46
4.2.1 Štúdie subjektívnej dimenzie kvality života – porovnania	46
4.2.2 Štúdium priestorových preferencií	48
4.2.3 Štúdie využívajúce viacrozmerne metódy	52
4.2.3.1 Faktorové ekológie a štúdium deprivácie	54
4.2.3.2 Štúdie životných podmienok so zameraním na objektívnu dimenziu kvality života	55
4.2.3.3 Štúdie životných podmienok so zameraním na subjektívnu dimenziu kvality života	57
4.2.4 Štúdie zamerané na objektívnu i subjektívnu dimenziu kvality života (a ich prepojenie)	61

5. KLASIFIKÁCIA PRÍSTUPOV, DISKUSIA A VÝCHODISKÁ	
ĎALŠIEHO UPLATNENIA POZNATKOV	66
5.1 Základná klasifikácia prístupov k výskumu kvality života v mestách	66
5.1.1 Priestorové kritérium	67
5.1.1.1 Interurbánne štúdie kvality života	67
5.1.1.2 Intraurbánne štúdie kvality života	68
5.1.2 Kritérium podstaty a poznávania	
– štúdie objektívnej a subjektívnej dimenzie kvality života	70
5.1.2.1 Objektívna a subjektívna dimenzia kvality života – vzájomná hierarchia, problémy porovnania a syntézy poznatkov	71
5.1.3 Základná klasifikácia štúdií kvality života – prehľad	74
5.2 Rozšírená klasifikácia prístupov k výskumu kvality života	74
5.2.1 Hľadisko teoretických východísk	75
5.2.2 Hľadisko metódy	76
5.2.3 Hľadisko obsahového zamerania výskumu	78
5.2.4 Hľadisko časového rámca výskumu	79
5.2.5 Hľadisko využitia poznatkov	81
5.2.5.1 Čo nám (ne)hovorí štúdie kvality života v mestách?	82
5.2.5.2 Kvalita života v mestách	
– prepojenie s témami migrácie a rozvoja	85
5.2.5.3 Problémy aplikácie poznatkov v praxi	86
5.2.6 Hľadisko špecifikácie zamerania	87
5.2.6.1 Kde?	87
5.2.6.2 Kedy?	88
5.2.6.3 Kto?	88
5.3 Zhrnutie	91
6. ZÁVER	93
6.1 Kvalita života v mestách – ako ďalej?	93
DOSLOV	96
SUMMARY	97
LITERATÚRA A OSTATNÉ ZDROJE	99
VECNÝ REGISTER	121
PRÍLOHY	122

PREDSLOV

Problematikou výskumu kvality života (nielen) v mestách som sa začal zaoberať na jeseň roku 2002. Súviselo to okrem iného aj s prípravou mojej dizertačnej práce, nesúcej názov *Vnútorňa štruktúra mesta z hľadiska kvality života*. Prácu som napokon dokončil začiatkom leta roku 2007, (úspešná) obhajoba práce prebehla v decembri toho istého roku. Dizertačná práca samotná napokon nikdy (zatiaľ?) nebola vydaná samostatne (v zmysle knihy, monografie). Preto som privítal možnosť vrátiť sa ku kvalite života v mestách na stránkach predloženej monografie a aj preto sa v niektorých pasážach textu práce venujem rekapitulácii vybraných výsledkov môjho predošlého bádania, ktoré som sa pokúsil vložiť do dosiaľ nez dôraznených súvislostí. Taktiež sú súčasťou predloženej práce dve prílohy, z ktorých jedna sa objavila už v dizertačnej práci ako ukážka možností prezentovania informácií o viacerých zložkách objektívnej a subjektívnej dimenzie kvality života a druhá predstavuje originálnu podobu dotazníka, ktorý som aplikoval pri skúmaní vnútornej štruktúry mesta z hľadiska kvality života v roku 2006. V súvislosti s týmto dotazníkom sa neskôr objavili niektoré nejasnosti a problémy. Aj z tohto dôvodu som sa k dotazníku vrátil v časti textu jednej z kapitol, kde vysvetľujem postup jeho vytvorenia a niektoré možnosti jeho aplikácie.

Vďaka tomu, že moja dizertačná práca nikdy nevyšla v ucelenej podobe, nemal som ani možnosť písomnou formou verejne vyjadriť vďaka jej oponentom, ktorými boli prof. RNDr. René Matlovič, PhD., prof. RNDr. Tadeusz Siwek, CSc. a doc. RNDr. Vladimír Slavík, CSc., ako aj školiteľovi, ktorým bol prof. RNDr. Vladimír Ira, CSc. Využijem preto túto príležitosť, aby som im napísal: ďakujem.

Kvalite života sa po odbornej stránke venujem aj naďalej, hoci sa môj pohľad na túto problematiku v priebehu posledných rokov dosť zmenil – stal sa predovšetkým kritickejšim a v niektorých ohľadoch aj skeptickejšim. Výraznejšiu pozornosť som začal venovať filozofickým, teoretickým a metodologickým aspektom koncepcie kvality života. Získané vedomosti a skúsenosti som sa pokúsil priblížiť čitateľom v knihe *Quality of Life: An Introduction to the Concept*, vydanej v roku 2013. Z hľadiska výskumnej činnosti sa okrem kvality života v urbánnom prostredí zaoberám aj možnosťami uplatnenia východísk a myšlienok koncepcie kvality života pri skúmaní takých javov a procesov, akými sú napríklad povodne či suburbanizácia. V tomto ohľade musím vyzdvihnúť najmä pôsobenie a výskumnú i publikačnú činnosť mojich doktorandov, predovšetkým Mgr. et Bc. Jaroslava Biolka a Mgr. et Bc. Kamily Klemešovej. Je pre mňa ctou a potešením s nimi spolupracovať a právom im patrí (nielen moje) uznanie.

Na pôde Geografického ústavu Masarykovej univerzity v Brne som sa od roku 2011 pustil tiež do výučby predmetu *Quality of Life* (predmet je vyučovaný v anglickom jazyku). Pokúšam sa tu zúročiť svoje doterajšie skúsenosti a nadobudnuté poznatky, pričom študentov a študentky sa okrem iného snažím viesť aj ku konštruktívne kritickému uvažovaniu a tvorivému prístupu k živo-

tu. S mojou pedagogickou činnosťou súvisí aj vedenie diplomových a baka-lárskych prác – taktiež vo viacerých z nich sme na báze spolupráce školiteľa so študentmi a študentkami aplikovali východiská koncepcie kvality života v rôznych prostrediach a súvislostiach, ako aj pri použití rôznych postupov a metód, s niektorými z nich som pritom sám nikdy predtým nenarábal. Aj táto spolupráca ma preto posúva vpred a som za takúto možnosť vďačný.

Nie jednoduchá je k cesta poznaniu a nie vždy sú naše zámery realizované tak, ako sme si to predstavovali. Všetko je otázka vývoja, v ktorom aj relatívne nenápad-né zmeny okolností môžu mať významný vplyv. Týka sa to aj predloženej práce. Nie všetky otázky som si položil, nie všetky pripomienky, myšlienky a kritické po-známky som uviedol. Napriek tomu dúfam, že predložená publikácia bude aspoň skromným príspevkom k poznaniu sveta, ktorého sme všetci súčasťou. Upozorňu-jem, že v práci (s výnimkou predslovu a doslovu) používam tzv. autorský plurál, čo má nepochybne svoje výhody i nevýhody, no predovšetkým to má svoje dôvody.

Na záver predslovu uvediem ešte niekoľko poďakovaní, ktoré nepovažujem za for-malitu. Naopak, som rád, že mám možnosť ich vyjadriť.

Publikácia je súčasťou výstupov projektu č. P404/11/1811 Grantovej agentúry Čes-kej republiky „Urbánní a suburbánní kvalita života: geografický pohled“. Kolegom a kolegyni, s ktorými som sa na riešení tohto projektu podieľal: aj za to dobré, aj za to horšie, ďakujem vám.

Pôvodný rukopis prešiel jazykovou korektúrou. Za pomoc v tomto ohľade ďaku-jem PaedDr. Rút Facunovej z Geografického ústavu SAV.

Osobitné poďakovanie patrí recenzentom a recenzentke, konkrétne Mgr. Petrovi Dvořákovi, Ph.D., doc. RNDr. Josefovi Kuncovi, Ph.D., a RNDr. Linde Stasíkovej, PhD. Ďakujem vám za vašu trpezlivosť, pochopenie, kritické poznámky a pripo-mienky a predovšetkým za čas, ktorý ste mne a mojej práci venovali.

Napokon, moja hlboká vďačnosť a úcta smerujú k ľuďom, ktorí má sprevádzali a podporovali počas ťažkých období. Sú to ľudia tvoriaci moju rodinu a ľudia, kto-rých si dovoľujem považovať za svojich priateľov. Túto prácu im všetkým venujem. Bez vás by to nebolo možné – ďakujem a nezabudnem.

1. ÚVOD

Mestá a život v mestách predstavujú témy, ktoré sú predmetom záujmu odborníkov už mnoho desaťročí. Prepojenie týchto tém sa okrem iného spája aj s koncepciou kvality života a predovšetkým so zdôraznením dôležitosti poznávania *kvality života v mestách*. Zaoberať sa kvalitou života v mestách totiž v súčasnosti znamená zaoberať sa kvalitou života viac ako polovice obyvateľov planéty Zem.

Aké sú naše poznatky týkajúce sa života a jeho kvality na územiach miest? Čo nám tieto poznatky napokon hovoria, prípadne, čo nám *nehovoria*? S akými prístupmi a problémami sa stretávame pri ich získavaní a interpretácii? Sú informácie pochádzajúce z rôznych výskumov dostatočne hodnoverné, resp. môžeme sa na tieto informácie spoľahnúť? Akým spôsobom sa dajú existujúce informácie o kvalite života v mestách ďalej uplatniť? Môžu naše poznatky prispievať k *zlepšovaniu* kvality života obyvateľov miest?

Uvedené otázky považujeme z hľadiska predkladanej práce za kľúčové a v danom ohľade ich môžeme chápať aj ako otázky výskumné. Hlavným cieľom práce je potom ponúknuť odpovede na tieto otázky, ale aj na viaceré otázky im podobné a s nimi súvisiace. Upozorňujeme, že naše úsilie nebude smerovať k odpovediam, ktoré by si nárokovali absolútnu pravdivosť. Ide nám o odpovede, ktoré predovšetkým poukážu na potrebu kritického zvažovania a posudzovania poznatkov a ktoré prispejú k otvorenej, tvorivej a konštruktívnej výmene názorov.

Ústrednou témou práce je kvalita života v mestách. Je však zjavné, že túto tému je možné rozdeliť do niekoľkých parciálnych tém. Tomu zodpovedá aj štruktúra predloženej práce. Najprv budú v stručnosti prediskutované základné poznatky a východiská týkajúce sa koncepcie kvality života, potom sa presunieme k rýchlemu prehľadu problematiky (výskumu) mesta, urbánnych území a regiónov, ako aj k niektorým otázkam a názorom vzťahujúcim sa na život ľudí v mestách. Následne pristúpime k prehľadu (výsledkov) prác, venujúcich sa priamo kvalite života v mestách. Vychádzajúc z tohto prehľadu bude posledná z hlavných kapitol práce venovaná klasifikácii prístupov uplatňovaných pri skúmaní kvality života v mestách, ako aj diskusii týkajúcej sa súvisiacich problémov a možností ďalšieho využitia získaných poznatkov. Poznnamenávame, že ak sme na začiatku odseku spomenuli *štruktúru* práce, toto označenie je vskutku výstižné. Jednotlivé kapitoly, prípadne časti práce, je síce možné študovať samostatne, podstatnú výpovednú hodnotu má však práca najmä v zmysle *celku*. Všetky časti textu navzájom súvisia a sú usporiadané tak, aby na seba nadväzovali. Informácie uvedené v každej kapitole sú preto dôležité pre úplné pochopenie informácií uvedených v kapitolách nasledujúcich.

2. KVALITA ŽIVOTA

Samotnému pojmu kvalita života sa budeme venovať len stručne, a to najmä v rozsahu informácií potrebných pre interpretáciu obsahu nasledujúcich častí práce. Nie je našim cieľom koncepciu kvality života predstavovať podrobne, keďže toľto účelu slúži viacero samostatných publikácií. Z ostatných rokov môžeme spomenúť napríklad práce Phillipsa (2006), Heřmanovej (2012), Murgaša (2012) či Andráška (2013). Štúdií venovaných kvalite života je samozrejme oveľa viac, tie ktoré uvádzame, však predstavujú monografie, na stránkach ktorých je možné stretnúť sa s pokusmi o komplexnejší pohľad na danú problematiku.

2.1 Základné charakteristiky kvality života

O kvalite života azda možno povedať najmä to, že ide o pojem bez jednoznačnej, či presnejšie povedané jednoznačne akceptovanej významovej interpretácie, čo napokon ale nie je prekvapujúce. Koncept samotný sa obsahovo i terminologicky prekrýva s ďalšími pojmami, ako napr. spokojnosť, šťastie či blaho/pohoda (z anglického slova „well-being“, ktorého preklad do niektorých jazykov je nesporne problematický); (pozri napr. Schuessler a Fisher 1985, Dissart a Deller 2000, van Kamp et al. 2003, Andráško 2013).

V práci Andráška (2013) sa môžeme stretnúť s nasledujúcimi hlavnými charakteristikami kvality života:

- komplexnosť,
- subjektivita,
- relativita,
- pluralita,
- dualita,
- multidimenzionalita,
- časovo-priestorová variabilita,
- popularita,
- multidisciplinarita a interdisciplinarita,
- spoločenská a individuálna relevancia.

Tieto charakteristiky, samozrejme, navzájom súvisia. Zároveň je nutné zdôrazniť, že každá z nich je konceptom per se, v niektorých prípadoch ide o do značnej miery zjednodušené spôsoby vyjadrenia odlišných východísk z oblasti filozofie (vedy) a ako také sú preto uplatniteľné pri skúmaní prakticky akejkoľvek problematiky.

2.2 Komplexnosť, subjektivita a pluralita

Komplexnosť kvality života vychádza z myšlienky vzájomnej previazanosti všetkých zložiek utvárajúcich ľudský život. Inými slovami, „pokiaľ ide o život a jeho

kvalitu, všetko súvisí so všetkým“ (Andráško 2013, p. 9). *Subjektivita* vyjadruje, že všetko, čo súvisí s kvalitou života, je predmetom subjektívneho ľudského posudzovania. Podmienenosť kvality života, napríklad v zmysle jej chápania či (spôsobov) merania, môžeme zjednodušene vyjadriť jej *relativitou*. Kvalitu života je nutné posudzovať a chápať v zmysle jej (široko pojatého) kontextu, v zmysle javov a procesov, ktoré ovplyvňujú to, čo si pod týmto pojmom predstavujeme, čo ovplyvňuje náš prístup k meraniu kvality života, či na základe čoho následne výsledky takéhoto merania interpretujeme. Príkladom môžu byť sociálne, kultúrne či historické vplyvy a súvislosti, vo všeobecnejšom vyjadrení časovo-priestorový kontext. Vplyv komplexnosti, subjektivity a relativity, charakteristík kvality života, ktoré spolu navzájom úzko súvisia a čiastočne sa i prekrývajú, sa prejavuje *pluralitou*, teda mnohorakosťou či diverzitou kvality života, ktorá sa opätovne týka tak jej chápania a definovania, ako aj spôsobov a postupov jej skúmania, merania či posudzovania. V zmysle uvedených charakteristík môžeme teda kvalitu života vnímať ako mimoriadne komplexný fenomén, pri ktorého chápaní a výklade sa uplatňuje veľké množstvo rôznorodých pohľadov a prístupov ovplyvnených faktormi, ako je osobná subjektivita každého človeka, či rozličnými vplyvmi a súvislosťami formovaný kontext (Andráško 2013, p. 11).

Ako teda môžeme kvalitu života uchopiť? A je to vôbec možné? Na tomto mieste je potrebné upozorniť, že kvalita života nie je nejakým „výnimočným“ pojmom. Premennivá diverzita významov sa v zmysle niektorých prístupov či koncepcií týka prakticky akéhokoľvek pojmu (v ďalších kapitolách na to čiastočne poukážeme i z hľadiska pojmov ako mesto či urbánne územie). Vráťme sa však späť ku kvalite života a možnosti, či skôr možnostiam jej zmysluplnej interpretácie.

2.3 Dualita, multidimenzionalita a interdimenzionalita

Aby sme mohli kvalitu života uchopiť, musíme nájsť spôsob, akým budeme pristupovať k jej komplexite (pozri napr. Cummins 1997, Massam 2002). Nie je totiž možné zaoberať sa všetkým, čo sa podieľa na jej formovaní. Je preto potrebné rozhodnúť sa, aké východiská prijmeme a čo v rámci formovania kvality života vezmeme do úvahy. Určitou pomocou nám v tomto ohľade môžu byť charakteristiky kvality života označované ako *dualita* a *multidimenzionalita*. Andráško (2013, p. 11) v tomto ohľade hovorí o „sekundárnych“ či „pseudo-“ charakteristikách kvality života, teda o charakteristikách, ktoré nie sú kvalite života prirodzene vlastné, ale sekundárne vyplývajú z ľudskej snahy zjednodušiť a sprehľadniť príliš zložitý predmet záujmu, akým kvalita života bezpochyby je. Z tohto dôvodu potom dualita a multidimenzionalita kvality života zároveň predstavujú aj východiská tvorby modelov kvality života, ako je to možné vidieť napríklad v práci autorov Felce a Perry (1995).

Ak hovoríme o *dualite* či *dualizme* kvality života, ide o pomyselné rozdelenie tejto koncepcie do dvoch častí, ktoré budeme zjednodušene označovať ako *základné*

dimenzie kvality života. Na takéto rozdelenie viac alebo menej priamo poukazujú mnohí autori (napr. Schuessler a Fisher 1985, Wish 1986, Dissart a Deller 2000, Massam 2002, Marans 2003, Pacione 2003) a v danom ohľade ide pravdepodobne o najvýraznejší konsenzus týkajúci sa koncepcie kvality života. Je však potrebné upozorniť, že spôsob pojatia a vymedzenia základných dimenzií nie je vo všetkých prípadoch rovnaký.

Podľa Andráška (2013) môžeme uvažovať o troch základných, východiskových dualizmoch vymedzujúcich dimenzie:

- a) *objektívnu* a *subjektívnu*,
- b) *internú* (človeka) a *externú* (prostredia),
- c) *individuálnu* a *spoločenskú*.

Čo tieto dimenzie vyjadrujú? Začnime objektívnou a subjektívnou dimenziou, ktoré predstavujú značne zjednodušené formy vyjadrenia ľudského premýšľania o podstate vecí, stavu sveta či toho, čo považujeme za skutočné, a zároveň spôsobov či možností poznávania a poznania skutočnosti. *Objektívna* dimenzia kvality života potom vyjadruje podstatu tohto fenoménu ako *fakt*, ktorý existuje nezávisle od ľudskej subjektivity a ktorý je možné skúmať či merať neskresleným, nezaujatým, odosobneným, teda objektívnej skutočnosti zodpovedajúcim spôsobom. *Subjektívna* dimenzia zahŕňa chápanie kvality života v zmysle skutočnosti formovanej ľudskou subjektivitou, v tomto ohľade teda prinajmenšom s potenciálom značnej variability, ktorá zároveň predstavuje základnú zložku poznávacieho procesu, implikujúc aj spôsoby vedeckého skúmania daného fenoménu. Zatiaľ čo objektívna dimezia sa teda pokúša o vyjadrenie faktu, subjektívna dimenzia sa orientuje na postoj, názor subjektu.

Ako jednoduchý príklad vyjadrenia oboch dimenzií môžeme použiť čistotu ovzdušia, zložku kvality života, o ktorej budeme predpokladať, že má na tento fenomén značný vplyv. V zmysle objektívneho prístupu sa zameriame na také údaje, ako je napríklad koncentrácia vybraných znečisťujúcich látok v ovzduší alebo počet dní s prekročením limitných hodnôt znečistenia a pod. (pozri napr. Andráško 2007, Jurek et al. 2013). Typickým príkladom subjektívneho hodnotenia by v tomto prípade mohla byť spokojnosť, resp. miera spokojnosti obyvateľov s kvalitou či čistotou ovzdušia v mieste ich bydliska, vyjadrená prostredníctvom príslušnej škály.

Ďalší z dualizmov kvality života vymedzuje základné dimenzie tohto fenoménu, ktoré môžeme označiť ako dimenzia *človeka* a dimenzia *prostredia*. Andráško (2013) používa v tomto ohľade aj označenie *interná* a *externá* dimenzia. Dimenzia človeka, resp. interná dimenzia vyjadruje tie zložky či faktory podmieňujúce kvalitu života, ktoré sa vzťahujú na jej „základnú jednotku“, na jej nositeľa, ktorým je ľudská bytosť. Bez človeka niet kvality života človeka. Človeka v tomto prípade ale neredukujeme len na jeho vnímanie, premýšľanie, vedomie či podvedomie, na to,

čo môžeme súhrnne označiť ako súbor duševných javov, *psychický* aspekt človeka. Súčasťou danej dimenzie je aj *fyzický* aspekt človeka, teda ľudské telo a všetky jeho súčasti. Človek chápaný v tomto komplexnom pojatí je v neustálom kontakte so svojím okolím, s tým, čo bežne označujeme ako prostredie nášho života (pozri napr. Kutlík a Čelko 2014, Čelko a Vigaš 2015). V zmysle diskutovaného dualizmu následne môžeme chápať kvalitu života ako výsledok vzájomného pôsobenia vstupov a výstupov súvisiacich s vonkajším prostredím života človeka (preto externá dimenzia) a vnútorným, integrálnym nositeľom kvality života, ktorým je človek (preto interná dimenzia), na báze tzv. spätnej väzby. Príkladmi faktorov ovplyvňujúcich kvalitu života v rámci internej dimenzie môžu byť napríklad vek, intelekt, povahové črty a podobne. Externá dimenzia zahŕňa všetko to, čo človeka obklopuje, prírodné či vybudované, fyzické či sociálne prostredie.

Tretí z dualizmov kvality života vychádza do značnej miery z toho predošlého. Ako sme už naznačili, súčasťou vonkajších vplyvov na život človeka je aj sociálne prostredie. Život každého jednotlivca súvisí so životom ostatných ľudí, so spoločnosťou, s rôznorodými sociálnymi skupinami. Miera a spôsob interakcie, resp. vzájomného ovplyvňovania jednotlivca a spoločnosti je predmetom dlhodobého prebiehajúcej odbornej diskusie, kde bolo v tomto ohľade vytvorených viacero teórií a prístupov (pre základný prehľad pozri napr. Giddens 1984, 2000). Pre pochopenie dualizmu kvality života, vymedzujúceho jej základné dimenzie označované ako dimenzia *individuálna* a dimenzia *spoločenská*, nám postačuje uvedomiť si, že individuálny názor na to, čo kvalita života znamená, alebo s akými nárokmi a požiadavkami sa spája, sa (viac alebo menej) môže odlišovať od (celo)spoločenského, príp. široko spoločensky akceptovaného postoja v týchto otázkach. Spoločenské pojmie kvality života sa nezriedka spája s utváraním určitej spoločenskej normy, resp. noriem a spôsob chápania a presadzovania relevantných východísk tak môže za určitých okolností získavať značne normatívny charakter (pozri napr. Klemešová 2012, Klemešová et al. 2014). Jednotlivec a spoločnosť sa v zmysle pojatia kvality života (zahŕňajúceho chápanie, správanie a pod.) priebežne pohybujú vo vzájomnej relácii v priestore kontinua obsahujúceho extrémne polohy úplného nesúhlasu, ako aj úplnej zhody.

Uvedené dualizmy kvality života nie je možné chápať v zmysle prirodzených dichotómií. Ako sme už uviedli, dualizmy predstavujú len určitú „umelo vytvorenú“ pomôcku, napomáhajúcu pochopeniu a sprostredkovaniu takého komplexného fenoménu, akým je kvalita života. Jednotlivé základné dimenzie nie sú navzájom striktné separovanými kategóriami, ale naopak, sú prepojené a v mnohých ohľadoch sa môžu navzájom prekrývať. Ľudská spoločnosť je súčasťou prostredia človeka, jednotlivec je súčasťou spoločnosti a teda prostredia iného jednotlivca. Tak ako nemožno človeka celkom izolovať od vplyvov okolitého prostredia (a prostredie od vplyvov človeka), tak nemožno oddeliť jednotlivca a spoločnosť. To, čo považujeme za objektívnu skutočnosť, môže byť formované subjektívnym pohľadom, subjektívny názor môže byť skúmaný pri zachovaní snahy o objektivitu jeho posúdenia, ale i pri zohľadnení subjektivity na strane pozorovateľa. Zameranie našej pozornosti na jednu z dimenzií neznamená, že ostatné prestanú existovať

(Andráško 2013, p. 33). Základné dimenzie nie sú protikladmi, ale navzájom komplementárnymi časťami celku.

Dualizmy a základné dimenzie utvárajú východisko pre identifikáciu toho, čo môžeme zjednodušene označiť ako *parciálne kvality života*. Tento výraz sa vzťahuje na bližšiu špecifikáciu spôsobu uchopenia kvality života, toho, ako tento fenomén chápeme, čo si na ňom prioritne všímame, akým spôsobom k nemu pristupujeme, ako, resp. na základe akých údajov ho meriame a pod. Príliš širokú, či skôr zložitú a komplexnú koncepciu tak môžeme účelovo redukovať na kvalitu života v zmysle jej objektívnej a/alebo subjektívnej dimenzie, kvalitu života človeka samotného a kvalitu prostredia, príp. kvalitu životných podmienok, kvalitu života jednotlivca a kvalitu života spoločnosti, spoločenskej skupiny.

Vymedzenie a špecifikácia parciálneho pojatia kvality života sú veľmi dôležité, pomáhajú nám totiž vyhnúť sa vágnosti pri narábaní s týmto pojmom (ak takáto vágnosť nie je viac alebo menej skrytým spôsobom de facto požadovaná, čo je problém, ku ktorému sa ešte vrátíme). Samotné terminologické vyjadrenie nie je až také dôležité, označenie jednotlivých základných dimenzií a parciálnych kvalít života sa môže meniť, podstatná je predovšetkým obsahová stránka, špecifikujúca to, čo máme na mysli, ak hovoríme o kvalite života.

Od duality kvality života sa presunieme k jej charakteristike, označovanej ako *multidimenzionalita*. Najjednoduchším spôsobom, ako túto charakteristiku pochopiť, je zamyslieť sa nad vlastným životom, nad tým, čo ho utvára a čo má vplyv na jeho kvalitu. Väčšina ľudí s vysokou pravdepodobnosťou pri takomto zamyslení príde k záverom, podľa ktorých napr.:

- a) je ľudský život utváraný obrovským množstvom rôznorodých súčastí či faktorov,
- b) jednotlivé súčasti života človeka sú v neustálej dynamickej interakcii, teda navzájom sa ovplyvňujú,
- c) niektoré súčasti formujúce život človeka a jeho kvalitatívnu stránku zväčša považujeme za dôležitejšie (z hľadiska našej kvality života majú pre nás väčší význam) ako iné.

Nie sú to samozrejme zďaleka jediné závery, ku ktorým môžeme dôjsť vychádzajúc z našich skúseností a/alebo rozumovej úvahy, no reprezentujú základné východiská pochopenia multidimenzionality kvality života.

Vráťme sa k prvému záveru predchádzajúcich úvah, podľa ktorého je ľudský život utváraný veľkým množstvom rozličných súčastí (napr. vzťahy s inými ľuďmi, zdravie, bývanie, trávenie voľného času atď.). Tieto súčasti môžeme terminologicky označiť rôznymi spôsobmi, v praxi je možné stretnúť sa s termínmi ako oblasti/domény, komponenty, faktory, zložky, dimenzie (pozri napr. Massam 2002, Andráško 2004, 2007, 2013, Murgáš 2005). Termín multidimenzionalita potom jednoducho

vyjadruje *mnohosť* takýchto *parciálnych dimenzií*. Je samozrejme potrebné rozlišovať s dualizmom súvisiace základné dimenzie, vyjadrujúce základné východiská podstaty a možnosti poznávania kvality života a jeho súčastí, a parciálne dimenzie majúce vzťah k myšlienke „rozloženia“ komplexného fenoménu ľudského života na menšie časti, ktorého ho utvárajú a ktoré formujú jeho kvalitatívnu stránku. Znamená to, že jednotlivé súčasti ľudského života sa môžu prioritne vzťahovať na človeka samotného (interná dimenzia), ako aj na prostredie jeho života (externá dimenzia), môžeme sa ich pokúsiť vyjadriť prostredníctvom objektívnych faktov (objektívna dimenzia), ako aj subjektívnych pocitov či názorov (subjektívna dimenzia), môžu primárne súvisieť so životom jednotlivca (individuálna dimenzia), ale i spoločnosti či určitej spoločenskej skupiny (spoločenská dimenzia). Je však dôležité upozorniť, že tak ako základné dimenzie nepredstavujú striktne oddelené, ale naopak navzájom súvisiace kategórie, tak ani parciálne dimenzie ľudského života nemožno chápať len vo vzťahu k jedinej základnej dimenzii. Ako príklad môžeme uviesť už predtým spomínané znečistenie ovzdušia. Na túto zložku je možné primárne nazerať ako na súčasť externých podmienok životného prostredia ľudí. Neznamená to ale, že by čistota ovzdušia nesúvisela aj s internou dimenziou, keďže môže mať za určitých okolností značný vplyv na ľudské zdravie, na jeho fyzickú i psychickú stránku. Čistota ovzdušia je zároveň ovplyvňovaná ľudskou činnosťou, rozhodovaním a správaním človeka, či už v zmysle jednotlivca alebo spoločnosti. Ako sme už ukázali, môžeme znečistenie ovzdušia hodnotiť objektívnym i subjektívnym spôsobom.

Uvedené poznámky nás privádzajú k druhému výsledku počiatočných úvah, podľa ktorého sa jednotlivé súčasti života človeka navzájom ovplyvňujú. Životný štýl, zahŕňajúci napríklad našu životosprávu (strava, pohyb, odpočinok a pod.), môže mať vplyv na telesnú i duševnú súčasť nášho zdravotného stavu, ale zároveň i náš zdravotný stav môže ovplyvňovať náš životný štýl. Vzdelanie či intelekt sa môžu odrážať v pracovnej pozícii, ktorú zastávame, a tým súvisieť s takými stránkami nášho života, ako je finančné zabezpečenie alebo úroveň bývania a osobného komfortu. Tieto súvislosti je potrebné mať na pamäti kedykoľvek sa zaoberáme jednotlivými faktormi kvality života, Andráško (2013, p. 36) na ich označenie používa termín *interdimenzionalita*.

Súčasná pojmota (nielen) vedeckého štúdia kvality života je s jej multidimenzionalitou veľmi úzko prepojená. Skutočnosť, že tento fenomén, ako sme už uviedli, je možné istým spôsobom „rozložiť“ na určité časti, znamená i to, že ho môžeme pre potreby jeho skúmania aj určitým spôsobom opätovne „zložiť“ (k tejto myšlienke sa ešte vrátíme v časti venovanej meraniu kvality života). Ktoré súčasti, resp. oblasti života však do takéhoto postupu zaradiť? Keďže je zrejme nemožné vyjadriť naprosto všetky, musíme vybrať len niektoré, pričom obvykle sa pozornosť sústreďuje na tie súčasti života, ktoré jeho kvalitu ovplyvňujú najviac.

Problémom výberu tých parciálnych dimenzií, ktoré by sa pri hodnotení kvality života mali zobrať do úvahy, sa zaoberali viacerí autori a autorky (napr. Wish 1986,

Bowling 1995). Poznamenáme, že tento problém je úzko previazaný so selekciou indikátorov, ktoré sú používané pri meraní kvality života (pozri Andráško 2005). Niektoré postupy využiteľné pri identifikácii relevantných oblastí kvality života navrhuje Pacione (2003, p. 23). Tento autor hovorí o možnosti aplikácie zvolených teoretických východísk, teda určenie kľúčových komponentov kvality života na základe zvolenej teórie (Andráško 2013 v tomto ohľade ponúka stručný rozbor teórie hierarchie ľudských potrieb (pozri Maslow 1943, 1970)). Ďalšou možnosťou je určenie na základe subjektívnych názorov, zisťovaných napríklad prostredníctvom dotazníkového prieskumu (napr. Bowling 1995). Treťou možnosťou, ktorá je skôr špecifickým variantom tej predošlej, je zameranie pozornosti na názory ľudí, ktorých v oblasti kvality života považujeme za expertov, ide teda o využitie expertného hodnotenia (pozri napr. Murgaš 2009). Uvedené postupy nie sú jediné, ktoré sú k dispozícii, Andráško (2005, 2007, 2013) poukazuje na ďalšie možnosti a východiská stanovenia kľúčových súčastí kvality života, ako je napríklad využitie prehľadu prác, ktoré sa danou problematikou zaoberali predtým (použitie napr. v prácach Felce a Perry 1995, Dissart a Deller 2000, Godor a Horňák 2010), kombinácia viacerých postupov (napr. Andráško 2007), prípadne len rozhodnutie samotného výskumníka, ovplyvnené predchádzajúcou osobnou skúsenosťou s riešenou problematikou, odbornými znalosťami a pod. (napr. Ira 2005, Dvořák 2009). Jedným z faktorov, ovplyvňujúcich výber hodnotených oblastí kvality života, o ktorom sa ale z pochopiteľných dôvodov príliš nehovorí, je dostupnosť dát. V zmysle praktického využitia sú to totiž nezriedka práve disponibilné údaje, ktoré rozhodnú o tých zložkách života, ktoré budú či nebudú predmetom následnej analýzy či syntézy (pozri napr. Wish 1986). Bližšie tento problém rozoberá Andráško (2013), ktorý v danej súvislosti hovorí o obmedzení výskumov kvality života „zdola“, zatiaľ čo výber parciálnych dimenzií prostredníctvom vyššie špecifikovaných prístupov je chápaný ako vplyv „zhora“ (Andráško 2013, p. 67).

Uvedené prístupy zďaleka nie sú bez problémov, prakticky každý z nich má svoje výhody i nevýhody (upozorňuje na ne napr. Pacione 2003, ďalšiu diskusiu ponúka napr. Andráško 2013). Okrem toho sú jednotlivé prístupy vzhľadom na konkrétny použitý postup charakteristické značnou variabilitou. Existuje napríklad viacero možností a spôsobov uplatnenia expertného hodnotenia. Ľudí sa na faktory ovplyvňujúce ich kvalitu života môžeme pýtať v rámci dotazníkových prieskumov otvorenými i uzavretými otázkami, môžeme im ponúknuť škálu potenciálnych odpovedí či ponechať im priestor pre vlastné vyjadrenie. Môžeme použiť iné metódy, napr. rozhovory, aplikovať kvantitatívne či tzv. kvalitatívne postupy, príp. ich kombináciu atď. Výsledná škála možností je preto veľmi široká, čo je jedným z dôvodov, prečo aj zameraním podobné štúdie môžu produkovať odlišné výsledky (tu je však nutné upozorniť, že takýchto dôvodov je veľké množstvo).

Priblíženie, resp. pochopenie charakteristík označovaných ako dualita a multidimensionalita nám ponúka základné východiská uplatniteľné pri *definovaní* a *meraní* kvality života.

2.4 Čo je kvalita života? Definícia a interpretácia pojmu

Definovať kvalitu života je úloha veľmi jednoduchá a nesmierne zložitá zároveň. Ak vezmeme do úvahy subjektivitu a pluralitu kvality života, je zrejmé, že aj definícií kvality života môže existovať mnoho. Významová či obsahová stránka tohto pojmu nie je pevne daná a vyznačuje sa vysokým potenciálom variability (pozri napr. Pacione 2003). Za určitých okolností sa tak každý človek (spĺňajúci určité podmienky) môže pokúsiť o vlastnú definíciu kvality života, zároveň však (a práve aj z toho istého dôvodu) nejestvuje záruka, že táto definícia bude akceptovaná ostatnými ľuďmi. Okrem toho je potrebné podotknúť, že názor na obsah pojmu ešte nie je jeho definíciou, pretože táto by mala byť pokiaľ možno zmysluplnou, stručnou a zrozumiteľnou interpretáciou, zahŕňajúcou základné znaky či charakteristiky predmetu záujmu (Andráško 2013). Práve tu vstupujú do hry informácie týkajúce sa základných a parciálnych dimenzií kvality života.

Čo je teda kvalita života? Pri snahe ponúknuť odpoveď na túto otázku, v explicitnom pojatí pri snahe o definovanie kvality života, sa (okrem) iného stretávame s problémom zloženosti tohto pojmu. Ako viac či menej explicitným spôsobom upozorňujú viacerí autori (napr. Schuessler a Fisher 1985), kvalita života predstavuje spojenie dvoch samostatných pojmov, ktorými sú *kvalita* a *život*. Nedá sa pritom povedať, že by nám tento poznatok našu úlohu nejako výrazne uľahčoval. Kvalita ani život totiž nepatria medzi pojmy, ktorých interpretácia by bola jednoznačná. Ak odhliadneme od snahy o výklad pojmu život (či skôr od diskusie množstva možných interpretácií), môžeme sa zamerať na pojem kvalita. V najjednoduchšom vyjadrení totiž kvalita života predstavuje kvalitatívnu stránku života (podobne môžeme hovoriť, že život má i svoju kvantitatívnu stránku, ktorá s tou kvalitatívnou výrazne súvisí). Pojem *kvalita* sa v histórii ľudstva objavuje v rôznych súvislostiach a zmieňujú sa o ňom myslitelia ako Aristoteles či Galileo Galilei (pozri napr. Kuznecov 1975, Hare et al. 1994). Z hľadiska praktického uplatnenia (napr. vo vedeckom výskume) je však potrebné prikloniť sa k takej definícii kvality a následne kvality života, ktorá sa bude približovať tomu, čo Ferjenčík (2000) nazýva operacionálnou definíciou. V tomto ohľade je možné vychádzať z práce Andráška (2013). Autor tu najprv predstavuje *kvalitu* v dvoch navzájom prepojených rovinách jej chápania. Prvá z týchto rovín je vyjadrená *potenciálom* vecí či javov poskytovať určitú úroveň kvality. Tento potenciál je utváraný všetkými vlastnosťami danej veci či javu, bez ohľadu na to, či sa nimi zaoberáme alebo nie. Druhá rovina chápania kvality sa potom vzťahuje na špecifikáciu kvality prostredníctvom jej úrovne, determinovanej na základe určitých požiadaviek kladených na danú vec či jav, resp. na základe miery, do akej vlastnosti veci či javu dané požiadavky spĺňajú (Andráško 2013, p. 23). Pojem kvalita je teda v tomto pojatí vyjadrený úrovňou, po ktorú súbor vlastností alebo charakteristík spĺňa požiadavky. *Kvalita života* je následne definovaná ako „úroveň, po ktorú súbor charakteristík ľudského života spĺňa nároky naň kladené“ (Andráško 2013, p. 24).

Uvedená definícia zďaleka nehovorí všetko. Naopak, je zdrojom otázok, ktorých zodpovedanie nás môže do viesť k jej ďalšej špecifikácii. Môžeme sa napríklad opýtať:

- a) Aká konkrétne je „úroveň“, určujúca mieru naplnenia nárokov kladených na život človeka? Ako môžeme túto úroveň určiť?
- b) Ktoré „charakteristiky ľudského života“ nás v danom ohľade zaujímajú?
- c) Kto určuje „nároky“ kladené na ľudský život?
- d) Čí život by „mal spĺňať nároky naň kladené“?

Pri snahe zodpovedať uvedené otázky nám môžu byť veľmi nápomocné poznatky týkajúce sa duality a multidimenzionality kvality života. Ak napríklad začneme od poslednej položenej otázky, na ňu sa vzťahuje dualizmus kvality života vymedzujúci dimenziu individuálnu a spoločenskú. To isté môžeme povedať aj o predposlednej otázke. Znamená to, že definícia sa môže týkať nárokov kladených na život určitej osoby, jednotlivca, ale aj určitej sociálnej skupiny či spoločnosti. Nároky pritom môžu byť stanovené jednotlivcom samotným (týmto môžu byť špecifikované osobné nároky kladené na vlastný život danej osoby, ale aj na život inej osoby či na život spoločnosti), ale aj požiadavkami zo strany spoločnosti. Odpoveď týkajúca sa otázky či neistoty pokiaľ ide o súbor charakteristík, ktorých úroveň naplnenia v zmysle stanovených požiadaviek determinuje kvalitu života, sa ukrýva v informáciách uvedených v súvislosti s multidimenzionalitou kvality života. Život jednotlivca či spoločnosti má mnoho vlastností či možných charakteristík, predstavujúcich potenciál kvality, niektoré z nich však majú vzhľadom na kladené nároky väčší význam a pre určenie kvality života sú rozhodujúce. Konečne, prvú z položených otázok, týkajúcu sa spôsobu stanovenia úrovne spĺňania nárokov, môžeme zodpovedať využijúc dualizmus rozlišujúci dimenziu objektívnu a subjektívnu. V prípade subjektívneho posúdenia môže byť daná úroveň vyjadrená napríklad mierou spokojnosti so životom či jeho určitou súčasťou. Môžeme sa ale pokúsiť aj o objektívne posúdenie, ktoré v niektorých prípadoch môže byť relatívne bezproblémové, v iných však môže byť hodnotenie kvality života na základe objektívne stanovenej úrovne spĺňania určitých nárokov viac ako diskutabilné. Za zamyslenie v tomto ohľade stojí napríklad úroveň dosahovania stanovených štandardov týkajúcich sa zdravotného stavu alebo miera konformity so spoločenskými normami.

Definícií kvality života je samozrejme mnoho (príklady niektorých z nich prinášajú napríklad van Kamp et al. (2003), podrobnejší rozbor a zhodnotenie vybraných definícií ponúka Andráško (2013)). Napriek tomu však jestvuje značný podiel prác, v ktorých sa ich autori kvalitou života síce zaoberajú, príp. narábajú s kvalitou života ako s jedným z kľúčových pojmov, obsahovo tento termín ale nekonkretizujú. Takéto práce môžeme považovať za prejav diletantstva. Kvalita života je zjavne až príliš často využívaná len ako zastrešujúca koncepcia, pod ktorú, či do súvislosti s ktorou je možné zahrnúť prakticky akúkoľvek tému či výskum. Popularita kvality života (ku ktorej sa ešte vrátíme) má následne zabezpečiť zviditeľnenie výsledkov

takéhoto výskumu. Andráško (2013, p. 61) v tejto súvislosti hovorí o „interpretačnom alibizme“.

2.5 Meranie kvality života

Pristúpme teraz k problematike *merania* kvality života. Tá sa spája predovšetkým s odborným či vedeckým skúmaním kvality života, je však úzko prepojená aj s laickým pohľadom, keďže výsledky merania kvality života sa pomerne často tešia aj značnej pozornosti verejnosti. Ako vyplynie aj z jednej z nasledujúcich kapitol tejto publikácie, môžeme, pokiaľ ide o meranie kvality života, z dlhodobého hľadiska určiť dva prevládajúce prístupy. Hoci sa každý z nich, samozrejme, vyznačuje určitou vnútornou variabilitou, oba tieto prístupy sú reprezentované množstvom štúdií zdieľajúcich spoločné princípy a metodické východiská. Prvý z týchto prístupov môžeme zjednodušene označiť ako *súhrnné indexy* a budeme sa ním bližšie zaoberať na nasledujúcich riadkoch. Druhý prístup sa opiera o aplikáciu metód tzv. viacrozmernej, príp. multivariačnej (štatistickej) analýzy. Vzhľadom na určité špecifiká použitia budeme tento prístup podrobnejšie charakterizovať až neskôr, v časti tejto práce venovanej výskumu kvality života v mestách, kde bude možné uvedené špecifiká viacej priblížiť na príkladoch konkrétnych prác.

Súhrnné indexy predstavujú v súčasnosti najuplatňovanejší prístup k meraniu kvality života. Napriek tomu, že v rámci tohto prístupu bývajú aplikované viaceré postupy, ktorých výsledky nesú často odlišné označenia, východiská jednotlivých postupov sú totožné. Princíp tvorby súhrnných indexov je možné vysvetliť návratom k myšlienke multidimenzionality kvality života. Použitie tejto myšlienky súvisí s predpokladom, že, ako vyplýva z vyššie uvedených informácií, kvalita života je formovaná množstvom súčastí, parciálnych domén či dimenzií, ktoré dokážeme identifikovať, prípadne i určiť tie z nich, ktoré sú z hľadiska ich vplyvu na kvalitu života jednotlivca či spoločnosti najdôležitejšie. Postup konštrukcie súhrnných indexov spočíva v tom, že zvolené parciálne dimenzie kvality života najprv ohodnotíme, resp. kvantifikujeme a následne získané hodnoty určitým spôsobom „sčítame“ s cieľom získať údaj, ktorý by mal súhrnným spôsobom vyjadriť úroveň kvality života určitého človeka či skupiny ľudí (pozri napr. Massam 2002). Úvodzovky použité v prípade slova „sčítame“ naznačujú, že konkrétne postupy a metódy zoskupovania hodnôt parciálnych ukazovateľov a výpočtu úrovne výsledného indexu sa často odlišujú. To isté sa týka aj používaných názvov jednotlivých indexov.

Jednoduchý príklad postupu tvorby súhrnných indexov demonštruje vo svojej práci Andráško (2013). Autor sa nezameriava len na popis samotného postupu, ale predovšetkým smeruje k jeho kritickému zhodnoteniu a snaží sa poukázať na nedostatky, ktoré sa s použitím súhrnných indexov spájajú. V tomto ohľade môžeme spomenúť napríklad tzv. „vyrovňavací“ efekt indexov, ktorý vedie k zakrývaniu odlišností na úrovni jednotlivých pozorovaní a parciálnych dimenzií. Znamená to, že dve či viaceré pozorovania (ľudia, skupiny ľudí) môžu vykazovať rovnakú hodnotu

súhrnného indexu, ktorá ale zakrýva fakt, že vzhľadom na ohodnotenie parciálnych dimenzií kvality života sa tieto pozorovania výrazne odlišujú.

Pre kvantitatívne vyjadrenie zvolených oblastí kvality života sa v rámci bežne aplikovaných postupov používajú *indikátory/ukazovatele* (pozri napr. Diener a Suh 1997, Hancock et al. 1999, Massam 2002, Andráško 2005, Murgaš 2005, Ira a Andráško 2007). Konkrétne práce (príklady budú uvedené v časti venovanej výskumu kvality života v mestách) sa odlišujú v ich množstve, jedna parciálna dimenzia kvality života môže byť vyjadrená jedným, ale i väčším množstvom indikátorov. Pokiaľ ide o podmienky determinujúce počty, ale aj spôsob definovania indikátorov, môžeme sa vrátiť k už uvedenej myšlienke obmedzenia výskumu *zhora a zdola*. Obmedzenie *zhora* znamená stanovenie výberu použitých indikátorov na základe „najlepšieho presvedčenia“ výskumníka/výskumníčky, teda presvedčenia o najlepšom možnom spôsobe vyjadrenia predmetu skúmania, vychádzajúceho z predošlých teoretických a/alebo praktických znalostí a skúseností. Obmedzenie *zdola* typicky znamená napríklad to, že výskumník/výskumníčka síce má predstavu o tom, čo by merať chcel/a, no nemá k dispozícii potrebné údaje. Tento spôsob obmedzenia však môže mať aj iné dôvody. Určité údaje napríklad môžeme mať k dispozícii, no ich použitie by bolo neetické (pre viac informácií pozri Andráško (2013, pp. 66–67)).

Indikátory môžu mať rôzny charakter, v zmysle informácií uvedených v tejto publikácii môžu súvisieť s rôznymi základnými dimenziami. Niektoré indikátory (napr. vek, pohlavie, úroveň najvyššieho dosiahnutého vzdelania, hodnota systolického tlaku) sa prioritne vzťahujú na človeka samotného, iné (napr. intenzita hluku z dopravy, plocha zelene pripadajúca na osobu) sa týkajú skôr prostredia života človeka. Najčastejšie používané je rozdelenie indikátorov na objektívne a subjektívne. Dosahovaná úroveň pritom môže byť vzhľadom na jednu oblasť záujmu viac či menej odlišná. Vek môže byť napríklad objektívne vyjadrený prostredníctvom počtu zvolených jednotiek času (typicky rokov), ktoré ubehli od narodenia osoby po súčasnosť, subjektívny pocit veku však s takýmto údajom nemusí korešpondovať, človek sa subjektívne môže cítiť i starší alebo mladší ako ostatní ľudia v danom veku (dobré známe je príslovie, podľa ktorého je človek taký starý, ako sa cíti). Podobne napríklad objektívne rovnaká úroveň zvuku vyjadrená v decibeloch môže byť viacerými ľuďmi subjektívne vnímaná veľmi odlišne. Hodnotenia kvality života vytvorené na základe objektívnych a subjektívnych ukazovateľov sa tak môžu vo výsledkoch značne odlišovať. Presnejšie povedané, v niektorých prípadoch sú hodnotenia veľmi podobné, v iných značne odlišné (pozri napr. Pacione 2003). Andráško (2007, 2013) demonštruje príklad korešpondujúceho objektívneho a subjektívneho hodnotenia obyvateľmi mestských štvrtí v prípade množstva zelene na ich území, ako aj príklad výrazne rozdielneho hodnotenia v prípade znečistenia ovzdušia (k tomuto príkladu sa ešte vrátíme).

V súvislosti s indikátormi a indexmi kvality života je vhodné uviesť aj postup, ktorý sa označuje ako *váženie*. Tento postup opätovne vychádza z multidimenzionality

kvality života a z predpokladu, že niektoré súčasti ľudského života ovplyvňujú jeho kvalitu viac a iné menej. Na základe veľkosti vplyvu potom môžu byť indikátorom reprezentujúcim zvolené oblasti ľudského života pridelené príslušné *váhy*, ktorých účelom je relatívne posilniť či oslabiť vplyv hodnoty konkrétneho indikátora na výslednú úroveň sumárneho indexu. S použitím váh, resp. váženía ukazovateľov sa môžeme stretnúť vo viacerých štúdiách kvality života (napr. Rogerson et al. 1989, Massam a Everitt 2001), niektoré z nich budú bližšie predstavené v kapitole venovanej meraniu kvality života v mestách. Váženie indikátorov kvality života sa taktiež spája s množstvom problémov a skreslení získaných poznatkov. Andráško (2013) napríklad poukazuje na to, že váhy stanovené pre určitú skupinu ľudí sú generalizáciou, ktorá nezohľadňuje individuálne odlišnosti, resp. preferencie.

Ako do istej miery vyplýva z doteraz uvedených informácií, väčšina výskumov, resp. meraní kvality života v minulosti mala a v súčasnosti stále má prevažne kvantitatívny charakter. Tzv. kvalitatívne, príp. kombinované postupy (pozri napr. Rochovská et al. 2007) sú pri štúdiu kvality života zatiaľ využívané len v menšej miere (napr. Biolk a Andráško 2013, 2015, Biolk et al. 2013a), v najbližšom období je však možné očakávať v tomto ohľade nárast ich významu.

V záverečnej časti tejto kapitoly sa ešte vrátíme k tým charakteristikám kvality života, ktoré sme zatiaľ bližšie nepredstavili. Sú to konkrétne časovo-priestorová variabilita, popularita, spoločenská a individuálna relevancia, multidisciplinarita a interdisciplinarita.

2.6 Časovo-priestorová variabilita a popularita

Časovo-priestorová variabilita vyjadruje, veľmi zjednodušene povedané, že sa kvalita života mení v čase a v priestore. Táto zmena sa môže týkať jednak *celkového pojatia* a interpretácie kvality života, ako aj určitým spôsobom zmeranej úrovne kvality života. V tomto ohľade sa môžeme čiastočne vrátiť k relativite kvality života a jazykovému, kultúrnemu či spoločenskému kontextu. Rozdiely v tom, ako jednotlivci či spoločnosť chápu kvalitu života, ako aj to, čo ju utvára, súvisia napríklad s rozdielmi týkajúcimi sa hodnotových systémov, kultúrnych tradícií, vierovyznaní, politických usporiadaní, životných podmienok a pod. Tieto východiská sa menia, vyvíjajú v čase. Menia, resp. odlišujú sa aj na rôznych hierarchických úrovniach priestoru (napr. možné odlišnosti pohľadu na kvalitu života medzi obyvateľmi Slovenska a Maurítánie). V čase a priestore sa mení aj úroveň kvality života, v tomto prípade v zmysle nejakej konkrétnej úrovne stanovenej napríklad na základe vedeckého výskumu. Použitím určitej spoločnej metódy merania (napr. výpočtom súhrnného indexu) je potom možné explicitne určiť, ako sa mení takto stanovená úroveň kvality života na určitom mieste, u určitého človeka alebo skupiny ľudí, alebo aj ako sa viaceré miesta/územia, ľudia či skupiny ľudí vzhľadom na úroveň kvality života odlišujú navzájom. V prvom prípade je potom typickým výstupom identifikácia *zmeny* alebo *vývoja*, poukazujúcich na to, či sa kvalita ži-

vota z pohľadu daného pozorovania zlepšuje alebo zhoršuje, príp. či si zachováva stabilnú úroveň. V druhom prípade sú častým výsledkom porovnania umožňujúce usporiadať jednotky pozorovania (územia, ľudí) v zmysle (*naj*)vyššej a (*naj*)nižšej úrovne kvality života (Andráško 2013). Príkladom sú tzv. rankingy miest, čo sú de facto rebríčky miest podľa úrovne kvality života na ich území (podrobnejšie sa nimi budeme zaoberať neskôr).

Informácie o tom, či sa úroveň kvality života zvyšuje alebo znižuje, alebo o tom, kde je úroveň kvality života vyššia a kde nižšia, sú obvykle predmetom nielen vedeckého záujmu, ale aj záujmu zo strany médií, verejnosti alebo politikov. Subjektivita kvality života, ako aj pluralita pohľadov na význam tohto pojmu utvárajú podmienky pre *popularitu* kvality života. Andráško (2013) v tomto ohľade rozlišuje tri základné interpretácie. Prvá zohľadňuje popularitu kvality života v zmysle témy, v ktorej je „každý tak trochu expertom“ (Andráško 2013, p. 13). Autor vychádza z myšlienky, že každý človek žije (svoj) život a vďaka tomu má možnosť si prirodzene utvárať vlastný názor na jeho kvalitu a na to, čo a akým spôsobom ju ovplyvňuje. Diverzita, resp. rozdielnosť či zhoda názorov, sú následne zdrojmi diskusií týkajúcich sa informácií o kvalite života a teda aj celkovej popularity tejto témy (nielen) u laickej verejnosti. Druhé pojetie popularity s tým prvým úzko súvisí a poukazuje na používanie pojmu kvalita života v súvislosti s presadzovaním záujmov v oblasti rozhodovania a plánovania. Kvalita života v tejto oblasti nezriedka nadobúda význam prázdnej frázy, čo je podporené na jednej strane (často zneužívanou) možnosťou jej vágneho uchopenia (pozri napr. Andráško 2008b, Biolek et al. 2013a), na strane druhej spomínanou všeobecnou obľúbenosťou. Toto chápanie popularity kvality života tak možno charakterizovať aj ako súčasť *populizmu*, obzvlášť nápadného a potenciálne i nebezpečného v spojení s presadzovaním politických, v širšom pojatí mocenských záujmov (pozri napr. Rogerson 1995). Tretí spôsob nazerania na popularitu dáva tento termín do súvislosti s *popularizáciou* výsledkov vedeckého výskumu kvality života. Konceptia kvality života vykazuje schopnosť prekračovať bariéry medzi tým, čo zaujíma odborníkov a tým, čo priťahuje pozornosť verejnosti.

2.7 Multidisciplinarita a interdisciplinarita

Posledná veta predchádzajúceho odseku nás posúva k myšlienke *multidisciplinarity* kvality života. Jej obsah môžeme zjednodušene vyjadriť tak, že kvalita života je predmetom záujmu viacerých vedných disciplín a odborov (pozri napr. Myers 1988). Kritickú poznámku v tomto ohľade uvádza Andráško (2013), podľa ktorého je, vzhľadom na dnes celkom bežnú vnútornú pluralitu či diverzitu jednotlivých disciplín, už pomerne zbytočné zmieňovať sa o týchto disciplínach samostatne, príp. špeciálne vyzdvihovať význam len jedinej z nich z hľadiska skúmania kvality života. Okrem iného aj z tohto dôvodu sa preto ako vhodnejší javí pohľad na kvalitu života ako na samostatnú oblasť záujmu, ktorá má vo vzťahu k tradičnému deleniu vedeckých disciplín skôr *interdisciplinárnu* podstatu (pozri napr. Diener a Suh 1997). Svedčia o tom aj rôznorodé prístupy k štúdiu kvality života, voľne využívajúce a prípadne

i integrujúce poznatky, teórie či metódy pochádzajúce z prostredia rôznych disciplín. V zmysle prekonania „hraníc“ vo vede, ale aj medzi vedou, verejnosťou, sférou riadenia a rozhodovania, ako aj komerčnou sférou, sa okrem toho kvalita života stáva koncepciou transdisciplinárnou (Andráško 2013). Je však potrebné upozorniť, že hoci sa interdisciplinárne či transdisciplinárne prístupy ku skúmaniu kvality života môžu javiť ako ideálny spôsob získavania poznatkov v rámci tejto koncepcie, pričom viacerí autori (napr. Diener a Suh 1997, Türksever a Atalik 2001) ich takto aj vnímajú a prezentujú, realita môže byť predstavám značne vzdialená. Prístupy zahŕňajúce poznatky, postupy, ale aj požiadavky pochádzajúce z rôznych vedeckých disciplín a odborov, resp. z rôznych sfér života spoločnosti, môžu napokon naraziť na problémy vyplývajúce zo vzájomnej odlišnosti. To, čo sa teda na prvý pohľad javí ako silná stránka, sa za určitých okolností môže stať i rozhodujúcou slabinou (bližšie tieto potenciálne problémy rozoberá Andráško 2013, p. 74).

2.8 Individuálna a spoločenská relevancia

Napokon sa pristavíme ešte pri *individuálnej a spoločenskej relevancii* kvality života, téme, ktorú spomenieme len stručne, no nepochybne sa s ňou môže spájať oveľa rozsiahlejšia diskusia. Kvalitu života, či skôr dosahovanie určitej úrovne kvality života môžeme považovať za *prirodzenú súčasť* vedomého i nevedomého rozhodovania a konania človeka, prejavujúcu sa už na úrovni základných životných funkcií, na „vyššej“ úrovni potom (väčším či menším) úsilím o naplnenie osobných aspirácií. Jednotlivec teda usiluje o určitú úroveň kvality vlastného života neustále, od narodenia, v rámci svojho každodenného prežívania, no toto úsilie sa nezriedka prejavuje aj pri plánovaní budúcich krokov. Záujem o individuálnu kvalitu života sa prenáša aj do oblasti spoločenskej kvality života. Tu však dochádza ku konfrontácii záujmov jednotlivca a spoločnosti, ktorá môže mať rôzne podoby a prostredníctvom rôznorodých mechanizmov (napr. uplatňovaním moci) môže viesť k rozmanitým výsledkom (rozbor tohto problému na príklade koncepcie tzv. (trvalej) udržateľnosti ponúka napr. Andráško (2013, pp. 49–51)). Konanie a rozhodovania jednotlivca, ako aj spoločnosti, sú v súčasnosti vysvetľované mnohými spôsobmi, resp. teóriami (pozri napr. Bishop 2007), ktorých rozbor však nie je cieľom tejto publikácie.

Andráško (2013, p. 16) špecifikuje možné pohľady na záujem o kvalitu života do niekoľkých kategórií, pričom rozlišuje záujmy:

- a) *individuálny* (na úrovni jednotlivca) a *spoločenský* (na úrovni spoločnosti),
- b) *implicitný* (prirodzený, prejavujúci sa skôr sprostredkovane) a *explicitný* (priamo vyjadrený),
- c) *odborný* (výskumný a aplikačný) a *laický*.

Tieto kategórie, resp. záujmy sa môžu prekrývať, napr. vedec sa môže kvalitou života zaoberať zároveň po odbornej stránke a v explicitnom vyjadrení, kvalita jeho vlast-

ného života je však popritom bežnou, implicitnou súčasťou záujmov týkajúcich sa osobného života a konania, prejavujúcou sa napríklad spôsobmi trávenia voľného času či sociálnymi vzťahmi.

Ako sme už uviedli, záujem o osobnú kvalitu života sprevádza človeka od jeho narodenia. Analogicky je možné tvrdiť, že záujem o spoločenskú kvalitu života sprevádza ľudskú spoločnosť od jej vzniku, je teda taký starý, ako ľudstvo samotné (pozri Schuessler a Fisher 1985), pričom vykazuje svoj vlastný dlhodobý vývoj. Otázky súvisiace so životom človeka a skôr implicitne s jeho kvalitou, sa objavovali v myslení ľudí odjakživa. Zreteľnejšieho vyjadrenia sa im dostalo už na pôde indickej, čínskej či gréckej starovekej filozofie (z pohľadu tzv. západnej civilizácie sú v danom ohľade zdôrazňované najmä myšlienky gréckych filozofov (pozri napr. Bowling 1995, Diener a Suh 1997)). Množstvo starších úvah a myšlienkových postupov má pritom významný vplyv aj v súčasnosti. Explicitný a odborný záujem o kvalitu života sa postupne vyvíjal až do podoby aktuálneho vedeckého pojetia koncepcie kvality života. Práve veda zohrala rozhodujúcu úlohu, keďže vytvorila nové možnosti chápania, ale aj reakcie na výzvy zo strany jednotlivca i spoločnosti (pozri napr. Allen et al. 1985). Získavanie poznatkov o človeku, spoločnosti či životnom prostredí viedlo v priebehu 20. storočia k viacerým smerom skúmania ľudského života, ako aj uplatňovania týchto poznatkov v praxi (pozri napr. Schuessler a Fisher 1985, Pacione 1986, Wish 1986, Massam 2002, Andráško 2007, 2013). Súčasná koncepcia kvality života sa tak vzťahuje na telesnú aj duševnú stránku človeka i prostredie jeho života (pozri napr. Phillips 2006, Klemešová 2012, Klemešová a Andráško 2015), ako aj na spôsoby a možnosti ďalšieho napredovania spoločnosti v súvislosti s témami ako (regionálny) rozvoj či (trvalá) udržateľnosť (pozri napr. Huba 2006, Víturka et al. 2010).

Kvalitu života môžeme v zmysle motivácie ľudského konania a budúceho smerovania spoločnosti považovať za motor, ktorého všetky súčasti a spôsob fungovania nám nie sú ešte celkom známe. Napriek tomu je možné tvrdiť, že rozvoj poznania sa v tejto oblasti posúva dopredu veľmi rýchlo. Takýto rozvoj je podmienený na jednej strane napredovaním v oblasti vedeckého skúmania človeka a prostredia jeho života, na strane druhej dynamikou výziev, ktorým musia jednotlivci a spoločnosť čeliť v súčasnosti, ako aj tých, s ktorými sa bude potrebné vysporiadať v budúcnosti. Najlepším dokladom toho sú napokon udalosti, ktoré „hýbali svetom“ v období písania tejto publikácie. Spomenúť môžeme katastrofálne lesné požiare v Indonézii, rozsiahlu migráciu ľudí z oblastí Ázie či Afriky do Európy, teroristické útoky (napr. v Paríži 13. novembra 2015), alebo tzv. klimatický summit (taktiež v Paríži). Všetky tieto navzájom prepojené procesy či udalosti súvisia s kvalitou života, s osobnými i spoločenskými záujmami, so záujmami a kvalitou života *rôznych* jednotlivcov i spoločenských skupín, ako aj s mierou zhody či nesúlady medzi týmito záujmami, ovplyvňujúcou budúci vývoj prostredníctvom možnej dohody i konfliktu. Pochopenie mnohotvárnosti koncepcie kvality života je dobrou pomôckou pre pochopenie zložitosti sveta, v ktorom žijeme.

3. MESTÁ A ŽIVOT V MESTÁCH

Pojem *mesto* môžeme považovať za všeobecne známy a rozšírený. Napriek tomu, alebo skôr práve preto, nejednotlivé jednoznačná, univerzálne akceptovaná a aplikovaná či aplikovateľná definícia mesta. Ak teda chceme hovoriť o meste či mestách, pravdepodobne sa nemôžeme celkom vyhnúť tomu, čo Ondoš (2013, p. 229) nazýva „rešpektovaním konvencie“. Konvencie, o ktorej presnom vymedzení ale uvedený autor sám pochybuje a takáto pochybnosť má celkom určité svoje dôvody. Je zrejmé, že mesto, podobne ako kvalita života, sa spája s pluralitou uplatňovaných pohľadov, prístupov či názorov, s premenlivou multiplicitou významov pripisovaných tomuto zdanlivo jednoduchému pojmu.

3.1 Mestá, metské regióny, urbánne územia

Čo je mesto? Čo je mestská či urbánna oblasť, príp. aké/ktoré oblasti takto môžeme označiť a ako ich vymedziť? Podobné otázky sú viac či menej explicitnou súčasťou mnohých prác, ktorých autori ponúkajú rôzne odpovede (pozri napr. Matlovič 1998, Ježek 2004, Hubbard 2006, Mulíček 2008, Pacione 2009, Knox a Pinch 2010). Snaha zodpovedať uvedené otázky pritom predstavuje pomerne náročný zámer, ktorý zahŕňa (minimálne) dve čiastkové, vzájomne prepojené úlohy:

- a) stanoviť, ako mesto chápeme, resp. čo považujeme za mesto v zmysle základného, východiskového myšlienkového pojatia, príp. v zmysle primárneho významu, ktorý pojmu mesto pripisujeme;
- b) rozhodnúť sa, akým (konkrétnym) spôsobom, na základe akých (konkrétnych) kritérií mesto vymedzíme.

Splnenie prvej úlohy súvisí s ujasnením východiskového pohľadu, v prípade vedeckého výskumu s objasnením základného zámeru, súvisiaceho s tým, ako budeme k mestu pristupovať, ako budeme s týmto predmetom záujmu nakladať, akým spôsobom ho sprostredkujeme ostatným a pod. Druhá úloha sa spája s konkretizáciou zámeru, so špecifikáciou mesta či miest, ktorými sa budeme zaoberať, príp. ktoré územia budeme považovať za mestské/urbánne.

Ak nazrieme do prác venujúcich sa uvedeným otázkam a úlohám, natrafíme na rozmanité odpovede a spôsoby riešenia. Napríklad Hubbard (2006) v knihe venovanej urbánnej teórii sa zmieňuje o pojmoch mesta v zmysle časti priestoru, politickej entity, administratívnej jednotky, miesta práce a hry, zbierky snov a nočných môt, spleti sociálnych vzťahov, súboru ekonomických aktivít a ďalších. Upravenie samotného (spôsobu) chápania mesta súvisí s problémom prijatia nejakého konkrétneho východiska, kritéria či kritérií vymedzenia mesta. Tie môžu byť špecifikované na základe postupov uplatňovaných v praxi, teoretických východísk, ale aj požiadavkami či obmedzeniami konkrétneho výskumu. K tradične uplatňovaným patria kritériá administratívne, morfológické či funkčné (pozri

napr. Matlovič 1998, Ježek 2004, Mulíček 2008, Nestorová-Dická a Lovacká 2009, Pacione 2009), objavujú sa aj kritériá založené na pocitoch obyvateľov alebo špecifickom štýle či spôsobe života (Wirth 1938, Ivanička 1971, Hubbard 2006). Často uvádzanými sú kritériá týkajúce sa veľkosti (zväčša vzhľadom na počet obyvateľov), hustoty zaľudnenia, formy zástavby, spôsobu či miery premeny prostredia. Viaceré tieto charakteristiky sa následne spájajú s chápaním mesta ako územia s vysokou koncentráciou obyvateľstva a ľudských aktivít na relatívne malej ploche a s najvyšším stupňom transformácie pôvodného prírodného prostredia (Matlovič 1998, Matlovič et al. 2009). Huba et al. (2000) prezentujú mestá ako „priesečníky aktivít ľudí“ či ako „miesta najväčších konfliktov medzi civilizáciou a prírodou“ (Huba et al. 2000, p. 18). V jednotlivých oblastiach/štátoch sveta sú v praxi často používané odlišné definície mesta a najmä kritériá vymedzenia miest (pozri napr. Lukáčová a Sovičová 2013). Ako upozorňuje Mulíček (2008, p. 108), vedie táto situácia okrem iného aj k problémom pri sledovaní a porovnávaní miery urbanizácie, teda podielu obyvateľstva žijúceho v mestských sídlach rôznych krajín.

Ako sme už naznačili, vymedzenie mesta môže byť do značnej miery determinované aj praktickými požiadavkami či obmedzeniami výskumu. Príkladom môže byť práca Šušku (2014) venovaná aktívnemu občianstvu a politike premien mestského prostredia na území (postsocialistického) mesta Bratislava. Autor tu, vzhľadom na riešenu problematiku celkom pochopiteľne, chápe a aplikuje vymedzenie územia mesta v zmysle pôsobnosti miestnej samosprávy. Vplyv disponibilných údajov sa prejavuje napríklad v monografii Buček a Korec (2013). Jednotlivé štúdie publikované v tomto diele sú síce všetky venované Bratislave, no spôsob priestorového vymedzenia tohto mesta v nich okrem iného aj z dôvodu obmedzenej dostupnosti potrebných dát nie je vždy jednotný. Stojí za zmienku, že s problémom dostupnosti dát a jeho vplyvom na samotný výskum je možné sa stretnúť celkom bežne, a to najmä v prípade kvantitatívne orientovaných výskumov. Tento aspekt bol spomenutý aj v predchádzajúcej kapitole venovanej štúdiu kvality života.

Ak je reč o mestách, je dôležité a podnetné uvedomiť si, že ak určitým spôsobom konkretizujeme pojem mesto, resp. definujeme, čo mestom *je*, zároveň (často implicitne a neuvedomene) tým určíme i to, čo mestom *nie je*. Fungovať to samozrejme môže i naopak, čo môže viesť k tzv. negatívne vymedzeniu mesta. V tejto súvislosti je dlhodobo uplatňovaným binárne chápanie „protikladov“ v zmysle *mesto* (terminologicky vyjadrované aj ako *urbánne* oblasti/územia/prostredie) – *vidiek* (*rurálne* oblasti/územia/prostredie). Ide nepochybne o veľmi zjednodušujúcu, schematickú dichotómiu, ktorej základ a opodstatnenie sú viac než diskutabilné a samotná táto dichotómia je variabilná vzhľadom na (meniace sa) pojatie východiskových termínov. Na vágnosť takéhoto rozdelenia poukazuje samotná prax, keď súčasťou urbánnych oblastí či regiónov sú nezriedka aj územia vidieckeho charakteru (v ďalších častiach práce sa k tejto téme ešte priebiežne vrátíme).

Pri špecifikácii a riešení urbánnej problematiky bývajú pomerne často používané prístupy, ktoré na základe podobností a odlišností miest vytvárajú ich ka-

tegórie, resp. rôznorodé klasifikácie miest. V takýchto prípadoch už teda nejde len o otázku „čo je mesto?“, ale aj o otázku „aké mesto?“. Typickým príkladom je aplikácia veľkostného kritéria (pozri napr. Ivanička 1971, Ježek 2004, Hubbard 2006). Od *mesta* sa potom môžeme dostať k špecifikácii kategórií jeho interpretácie, napr. v zmysle odlišenia veľkomiest (napr. Häufler 1975), alebo tzv. malých miest (Vaishar et al. 2001, Vaishar 2003, Frantál a Vaishar 2008). Toto je však len niekoľko príkladov. Podstatným je najmä princíp určujúci motiváciu snahy nejakým spôsobom vnútorne diferencovať až príliš širokú kategóriu mesta ako takého. Uplatnenie tohto princípu môže súvisieť tak s vedecko-výskumnými zámermi a cieľmi, ako aj s praktickými účelmi plánovania, riadenia, financovania a uplatňovania politických rozhodnutí. Príkladom, ktorého prejavy sú dodnes zreteľné v mestách, či skôr celej sídelnej štruktúre na území bývalého Československa, je v minulosti uplatňovaná tzv. stredisková sústava osídlenia (pozri napr. Falán 2010, Krejčí et al. 2010).

Zmienkou o sídelnej štruktúre sa dostávame k tomu, že snaha o výskum a/alebo diferenciaciu miest nás posúva k otázke hierarchickej úrovne, na ktorej sa mestami zaoberáme. Smerom „nahor“, teda v rámci vyššej hierarchickej úrovne (príp. úrovni) tak môžeme mestá interpretovať v zmysle a kontexte sídelných systémov regionálnej, národnej či (celo)svetovej úrovne. V rámci nich sa môžu mestá objavovať ako viac alebo menej jasne vymedzené a ohraničené jednotky. Konkretizácia ohraničenia miest sa v týchto prípadoch často vzťahuje na hierarchiu sídiel a ich vzájomné väzby v sídelnom systéme, pričom aplikáciou zvolených hľadísk či kritérií dochádza k posunu od mesta ako takého smerom k vymedzeniu tzv. *mestských regiónov* či *urbánnych* alebo *urbanizovaných území*. Takéto prístupy pritom zďaleka nie sú novinkou, s niektorými východiskami a ich použitím sa môžeme stretnúť v dnes už „klasických“ prácach von Thüнена alebo v Christallerovej teórii centrálnych miest (pozri napr. Ivanička 1971, Klapka a Tonev 2008, Higgins a Savoie 2009). S pojmami ako mestský región či urbánna oblasť sa v praxi narába rôznorodým spôsobom, od relatívne voľného použitia až po viac či menej obsahovo špecifikované aplikácie. Podobne ako v prípade mesta, aj špecifikácia mestských/urbánnych regiónov či oblastí sa potom opiera o väčšie množstvo prístupov a sprostredkujúcich, resp. upresňujúcich termínov a kritérií.

V praxi sa tak napríklad môžeme stretnúť s identifikáciou a vymedzovaním tzv. funkčných mestských regiónov, príp. denných urbánnych systémov (pozri napr. Bezák 1990, 2001, Korec 2009, Kunc et al. 2009, Sýkora a Mulíček 2009, Čupeľová a Tóth 2011, Klapka et al. 2013a, 2013b, Erlebach et al. 2014, Halás et al. 2014, Malý 2014 a mnohí ďalší), ktorých základné princípy sa spájajú s koncepciou tzv. nodálneho či spádového regiónu (pozri napr. Klapka a Tonev 2008). Vývoj sídelných systémov, napríklad v zmysle zmien usporiadania vzťahov medzi mestom (v zmysle sídelného centra/jadra) a jeho zázemím, či v zmysle utvárania rôznych foriem vzťahov a väzieb medzi viacerými mestskými centrami a ich zázemiami (zahŕňajúcimi viac alebo menej odlišiteľné a rôznymi spôsobmi označované typy sídelných jednotiek, ako napr. sídla vidieckeho charakteru, predmestia, tzv.

suburbánne oblasti a pod.), nás posúva ku koncepciám narábajúcim s termínmi ako metropola, metropolitný región, polycentrický (urbánny) región, konurbácia či megalopolis (pozri napr. Ivanička 1971, Mulíček 2008, Pacione 2009, Malý 2014, 2015). Chápanie urbánnych oblastí v širšom kontexte sídelných systémov, resp. v rámci vyšších (priestorových) hierarchických úrovní je podstatné (okrem iného aj) pre interpretáciu prác o kvalite života v nich. Často totiž práve v štúdiách tohto zamerania nachádzame veľmi široké, príp. až vágne obsahové pojatie či vymedzenie študovaných území, ktoré zďaleka nezahŕňajú len mestá samotné, ale aj ich (rôzne chápané a označované) zázemia, menšie sídla a rurálne oblasti (príklady takýchto prác budú uvedené v kapitole venovanej výskumom kvality života v mestách).

Ak sme sa v predchádzajúcej časti pokúsili o načrtnutie problému mesta na vyšších hierarchických úrovniach, v širšom priestorovom a sídelnom kontexte, je potrebné sa zmeniť aj o opačnom smere pohľadu. Máme tým na mysli pohľad na nižšiu hierarchickú úroveň, pohľad smerujúci dovnútra útvarov nazývaných mestami. Príkladom môže byť predovšetkým záujem výskumníkov o *vnútornú/intraurbánnu/priestorovú* štruktúru miest (napr. Bezák 1987, 1993, Sýkora 1993a, Matlovič 1998, Ira 2001, Andráško 2007, Nestorová-Dická 2013, 2014). Východiskovou je v tomto prípade myšlienka, podľa ktorej mestá nie sú vnútorne homogénnymi útvarmi, ale naopak, sú vnútorne heterogénne, resp. vo vzťahu k určitým aspektom a kritériám priestorovo diferencované. V najširšom pojatí je štruktúra mesta utváraná všetkými jeho zložkami a ich vzájomnými interakciami a neustále sa mení. Hovoriť o štruktúre v zmysle jednotného čísla je pritom trochu zavádzajúce – rozmanitosť zložiek mestského prostredia, živých i neživých, naznačuje, že v skutočnosti ide o *štruktúry* mesta. Matlovič (1998, p. 9) v tomto zmysle hovorí o (priestorovej) štruktúre mesta ako o mnohorozmernej „superštruktúre“ tvorenej vzájomne previazanými a podmienenými parciálnymi intraurbánnymi štruktúrami. Ide samozrejme len o jeden z možných pohľadov na štruktúru mesta, ktorý je okrem toho aj naďalej veľmi zjednodušujúci. Matlovičom špecifikované parciálne štruktúry (fyziografická, morfológická, funkčná a sociálno-demografická) predstavujú stále pomerne široké kategórie, zahŕňajúce veľké množstvo rôznorodých súčastí, javov a väzieb. Napriek tomu ide o pomerne dobrý východiskový bod pre pochopenie viacerých výskumov kvality života v mestách, ktoré síce nemusia byť explicitne pojaté ako syntéza poznatkov o parciálnych štruktúrach mesta (tak ako to uvádza Matlovič (1998, p. 37)), ale implicitným spôsobom túto myšlienku nezriedka aplikujú. Súvisí to pochopiteľne s prirodzenou snahou štúdií kvality života pokryť, príp. i nejakým spôsobom prepojiť poznatky o viacerých oblastiach života v meste (napr. v zmysle zložiek vybudovaného, prírodného i sociálneho prostredia). Je potrebné upozorniť, že nie všetky štúdie (nielen kvality života, ale de facto akéhokoľvek javu či procesu na území mesta) musia z priestorového hľadiska pokrývať celé územie mesta. Naopak, v mnohých prípadoch sa výskumy sústreďujú len na vybrané časti miest, a to napríklad v zmysle štúdiá špecifických typov území (napr. Kallabová 2002, Andráško et al. 2011, 2013, Temelová et al. 2011) alebo v zmysle dôkladnejšieho uchopenia zvolených fenoménov (napr. Stasíková 2011b, 2013, Šuška 2014).

Od spôsobov chápania a (priestorového) vymedzenia miest a mestských území sa teraz presuňme k *životu v mestách* a s ním súvisiacim podnetom záujmu o kvalitu života v mestách.

3.2 Život v mestách

Pokiaľ ide o kvalitu života, nemajú mestá práve najlepšiu reputáciu. Jedným z cieľov tejto publikácie je, okrem iného, aj snaha o objasnenie niektorých zdrojov často negatívneho pohľadu na život ľudí a jeho kvalitu v mestách, ako i poukázanie na neoprávnenosť takéhoto zjednodušeného, schematickeho pohľadu v zmysle „život v mestách = zlý život“.

Ako uvádza Hubbard (2006), existuje len malá zhoda v názoroch, kedy a kde sa objavili prvé útvary, ktoré môžeme označovať ako mestá. Taktiež nie je jednoznačná zhoda pokiaľ ide o dôvody vzniku miest, uvádzajú sa ekonomické dôvody (trhy), obranné či náboženské dôvody, rozvoj poľnohospodárstva (pozri napr. Ivanička 1971, Pacione 2009), no vývoj poznatkov stále viac smeruje k uznaniu súhry viacerých faktorov (Hubbard 2006, Pacione 2009). Napriek tomu nemožno nesúhlasiť s Ondošom (2013) v tom, že otázka pôvodu miest, ako aj otázka dôvodu ich existencie sú „naprieč turbulentným príbehom dejín“ neustále prítomné (Ondoš 2013, p. 229).

Život v mestách už od počiatku vykazoval svoje špecifiká, v rámci jednotlivých vývojových fáz urbanizácie na ne podrobnejším spôsobom poukazuje napr. Pacione (2009). Samostatným a dôležitým objektom štúdia sa tieto špecifiká života v meste stali až v 19. a 20. storočí, a to jednak v dôsledku postupného napredovania vedeckého poznávania sveta a jednak aj preto, že podiel obyvateľov žijúcich v mestách bol dovtedy relatívne malý (Hubbard 2006). Dynamika rastu mestských oblastí súvisiaca okrem iného aj s priemyselnou revolúciou, resp. industrializáciou, bola charakteristická nielen dovtedy nevídaným rozsahom procesu koncentrácie obyvateľstva do miest, ale aj formovaním a prehľbovaním rozdielov v kvalite života rôznych sociálnych vrstiev. Rozdiely v rozmiestnení a životných podmienkach (rôznych skupín) obyvateľov boli samozrejme prítomné aj v predošlých fázach vývoja miest. Pri „priemyselných“ mestách (pozri Mulíček 2008) však tieto formy diferenciácie dosiahli novú podobu (napr. pod vplyvom prechodu ku kapitalistickej spoločnosti) a kvantitatívnu úroveň (vzhľadom na množstvo ľudí, ktorých sa tieto zmeny týkali). Prudko rastúce a rozvíjajúce sa mestá sa tak stávali výrazne (priestorovo) diferencovanými pokiaľ išlo o ich sociálnu štruktúru a životné podmienky ich obyvateľov. Podľa Mulíčka (2008) bola vnútorná štruktúra miest v tomto období silne ovplyvňovaná novými spoločenskými triedami (priemyselná buržoázia, robotníci – mestský proletariát) a ich rozdielnymi možnosťami a nárokmi. Ako príklad býva v tomto ohľade pomerne často uvádzané mesto Manchester (pozri napr. Engels 1845, Mulíček 2008, Knox a Pinch 2010). Zatiaľ čo majetnejšie skupiny obyvateľov sa sťahovali za lepšími životnými podmienkami na perifériu mesta,

v jeho centre (a jeho najbližšom okolí), ktorého podoba bola formovaná umiestnením textilných tovární, žili v nedôstojných a nezdravých podmienkach robotníci so svojimi rodinami. Ako upozorňujú viacerí autori (napr. Mulíček 2008), boli to práve otravné podmienky života v robotníckych štvrtiach, ktoré pritiahli pozornosť k problémom (moderného) mesta a možnostiam jeho (plánovaného) rozvoja.

Mestá púťali pozornosť nielen diferenciaciou životných podmienok či sociálnou segregáciou. Stávali sa i obľúbenými rámcami pohľadu na spoločnosť ako takú, širšie sociálne, ale aj psychologické aspekty života ľudí. Prehlbovanie takéhoto záujmu súviselo s rozvojom vedeckého skúmania človeka a spoločnosti, teda spočiatku prevažne sociálnej psychológie či sociológie.

Koncom 19. a začiatkom 20. storočia bolo mesto i v krajinách s relatívne vysokou mierou urbanizácie stále vnímané ako „to nové“ prostredie, predsa len dlhodobo bol život spájaný skôr s vidiekom. O neobvykle vysokej miere koncentrácie ľudí, odlišnej forme zastavaného prostredia, menšom rozsahu prírodného prostredia a ďalším faktoroch sa predpokladalo (a teoretizovalo), že ich vplyv na jednotlivca a spoločnosť je skôr nepriaznivý. Hubbard (2006, p. 14) k tomu poznamenáva, že zážitok priestoru a času spájajúci sa s moderným mestom, chápaný ako ambivalentný, bol často dávaný do protikladu voči tradičným spôsobom života považovaným za sociálne viac bezpečné a predvídateľné. Takýto „tradičný spôsob života“ mal pretrvávať najmä na vidieku, pretože práve tam zostávali väzby spájajúce rodinu, pôdu a prácu silné. Mestá, naopak, boli podľa dobových názorov „v podstate chladné, vypočítavé a anonymné“ (Hubbard 2006, p. 16).

Príkladom starších prác venujúcich sa životu v mestách môžu byť štúdie Georga Simmela (1905, 1950, citovaný v prácach Massam 2002, Hubbard 2006). Simmel sa venoval súvislostiam medzi mestským prostredím a sociálnou psychológiou, pričom z hľadiska vplyvu prostredia na človeka konštatoval intenzifikáciu nervových stimulov, s ktorými sa obyvateľ mesta musí vyrovnávať. V dôsledku toho mal teda život v urbánnom prostredí viesť k zvýšeniu nárokov na *adaptáciu* človeka. Adaptačný mechanizmus pritom Simmel nevnímal ako osožný, ale skôr ako produkujúci pocity a postoje indiferencie, teda ľahostajnosti a nezájmu. Ako konkrétne príklady vplyvu na ľudské správanie potom bývajú často uvádzané tzv. ľahostajnosť nezúčastneného diváka (angl. bystander indifference), vyjadrujúca nezáujem človeka o to, čo sa ho priamo netýka, či tzv. anómia, v tejto súvislosti označujúca neschopnosť starať sa o iných a identifikovať sa s nimi (pozri Hubbard 2006, p. 16, 20).

S rozvojom skúmania ľudskej psychiky sa do popredia záujmu dostávali i odozvy na urbánne prostredie majúce podobu mentálnych ochorení. Hubbard (2006) v nadväznosti na práce ďalších autorov spomína napr. agorafóbiu, neurasténiu, hystériu, klaustrofóbiu či schizofréniu a šíriace sa presvedčenie, podľa ktorého „... mestá môžu byť vytvorené pre ľudí, ale ľudia nie sú vytvorení pre mestá“ (Hubbard 2006, p. 22).

Príspevok L. Wirtha (1938) *Urbanism as a way of life* sa taktiež nesie prevažne v duchu skeptického postoja voči mestám, či skôr voči životu v nich. Takýto život mal podľa Wirthovho názoru súvisieť s poklesom významu primárnych sociálnych väzieb a vytváraním návyku na anonymné, neosobné vzťahy. Ako (okrem iného) uvádza, mnohonásobnosť kontaktov, resp. interakcií v podmienkach neumožňujúcich bližšie zoznámenie sa (ľudí) produkuje „segmentalizáciu ľudských vzťahov“ používanú na vysvetlenie „... ‚schizoidného‘ charakteru urbánnej osobnosti“ (Wirth 1938, p. 12).

Aj práce ďalších autorov viac či menej zachovávali prevažne negatívny postoj voči mestám, objavovali sa však i protichodné názory. Už É. Durkheim (1893, ďalšie práce v tejto súvislosti citované v štúdiách Pacione 2009, Knox a Pinch 2010 a ďalší) upozorňoval aj na výhody koncentrácie ľudí do miest. Tie mali, veľmi zjednodušene vyjadrené, vyplývať z nutnosti, resp. nevyhnutnosti vzájomnej závislosti obyvateľov mesta, chápanej ako zdroj sociálnej súdržnosti. V neskoršom období sa objavovali štúdie chápujúce anonymitu mestského prostredia skôr ako výhodu, ako príležitosť pre individuálny prejav a rozvoj, prostriedok podpory slobodného myslenia, emancipácie (žien) a pod. Mesto v tomto zmysle mohlo pôsobiť oslobodzujúcim spôsobom (Hubbard 2006). Napríklad Milgram (1970) hneď v úvode svojho príspevku hovorí o výhodách života vo (veľkom) meste, medzi ktoré je možné zaradiť napríklad rozmanitosť podporujúcu možnosti voľby či intenzívnu atmosféru, ktorú môžu niektorí ľudia v ich živote vnímať ako pozitívny stimul. Je však nutné podotknúť, že aj pohľad tohto autora sa vzápätí mení – uvádza výsledky experimentov poukazujúcich na vzájomnú ľahostajnosť obyvateľov veľkých miest, oveľa vyššiu ako v malých mestách či vidieckych oblastiach. Milgram vychádzal z pozície sociálnej psychológie, pričom poukazoval na potrebu prepojenia sociálnych (či podľa neho demografických) faktov (napr. hustota zaľudnenia), evidovaných už u Wirtha, a faktov psychologických. Inými slovami, jeho záujem smeroval ku skúmaniu *urbánneho zážitku*, teda k spôsobu, akým človek zažíva (sociálne) podmienky mesta. Konceptmi *preťaženia* a „(ľahostajnosti) nezúčastneného diváka“ myšlienkovito nadviazal na Simmela a na úvahy o potrebe adaptácie človeka na prostredie, pričom táto adaptácia vykazuje prevažne negatívne konzekvencie prejavujúce sa v správaní obyvateľov miest.

Empirické skúmanie života v mestách, resp. jeho výsledky často podporovali tézy o „zlom meste“. Ako však upozorňuje Hubbard (2006), vo viacerých takýchto prácach je evidentná skôr snaha často až prehnaným spôsobom dokázať súvislosť medzi mestským prostredím a rôznymi negatívnymi stránkami ľudského života. Potrebné je uviesť i práce, ktorých autori dospeli k odlišnému názoru. Parciálne závery štúdie Fischera (1973) na jednej strane skutočne naznačujú, že prostredie veľmi veľkých miest môže u ľudí do istej miery znižovať pocit šťastia a naopak, prostredie menších komunít, spájajúce sa zväčša s väčšími obytnými priestormi, kludom či veľkosťou zelených plôch môže (za určitých okolností) pocit šťastia podporovať. Na druhej strane je potrebné upozorniť, že hlavným záverom uvedenej štúdie je odôvodnené „podozrenie“, že chápanie mesta ako prostredia nevhod-

ného pre život človeka, je skôr len tradovanou a nie veľmi validnou generalizáciou. V podobnom duchu ako Fischer sa vyjadruje i Choldin (1978). Z výsledkov štúdie zameranej na súvislosti medzi urbánnym prostredím, hustotou zaľudnenia a (sociálno-) patologickými javmi vyplýva okrem iného aj to, že predpoklady o existencii takýchto prepojení v urbánnom prostredí sa často nezakladajú na presvedčivých dôkazoch či argumentoch. Príkladom môže byť predpoklad, podľa ktorého vyššia hustota zaľudnenia v urbánnych oblastiach podmieňuje vyššiu kriminalitu. Choldin jasne uvádza, že takéto tvrdenie nemožno jednoznačne potvrdiť a dokonca sa zmieňuje o štúdiách, ktorých autori dospeli skôr k opačným poznatkom.

Ak sme sa na začiatku tejto kapitoly zmienili o sklone vnímať život ľudí v mestách a jeho kvalitu skôr negatívnym spôsobom, mali sme na to dobré dôvody. Viaceré z nich sme spomenuli letným pohľadom do viac či menej vzdialenej minulosti miest, ako aj do samotného procesu formovania názorov, ktoré v daných súvislostiach môžeme považovať za relevantné. Výsledný obraz je do značnej miery až paradoxný. Na jednej strane existujú štúdie, podľa ktorých je chápanie mesta ako miesta negatívne vplývajúceho na život človeka neodôvodnenou poverou, na strane druhej je ale zrejmé, že takýto pohľad má stále množstvo svojich zástancov a traduje sa aj naďalej. Napríklad Helburn (1982, p. 451) spomína mestá najmä v súvislosti so strachom a odcudzením. Odkazujúc na štúdie ďalších autorov tvrdí, že jednou zo závažných nevýhod života v (amerických) veľkých mestách je práve strach a vychádzajúc z jednej z prác Yi-Fu Tuana (*Landscapes of fear*, 1979) uvažuje nad možnosťami premeny mesta ako krajiny strachu na krajinu dôvery. V práci Huba et al. (2000, p. 18) sa môžeme stretnúť s názorom, podľa ktorého sa mestá prejavujú ako prostredie plné chorobných sociálnych javov, protirečení medzi ekonomickým a sociálnym rozvojom a snáh o bezohľadné využívanie dostupných prírodných zdrojov. Bonnett (2008, p. 55) považuje mestá za príklad ľudskej snahy o kontrolu a prispôbenie krajiny, výsledkom tejto snahy je však krajina poznačená sociálnou segregáciou a odcudzením. Značnú pozornosť negatívnemu vnímaniu a obrazu miest venovali Knox a Pinch (2010). Aj títo autori sa nazdávajú, že či už ide o názory verejnosti, sociálne teórie, interpretácie zo strany umelcov, spisovateľov (pozri napr. Pecina 2016), filmárov či hudobníkov, evidentná je tendencia prikláňať sa skôr k negatívnym dojmom týkajúcim sa života v mestách. Knox a Pinch ďalej tvrdia i to, že výskumy (osobných) postojov naznačujú, že väčšina ľudí považuje mestské prostredie za neuspokojivé a že napríklad len jeden z piatich Američanov pokladá prostredie veľkých miest za najlepšie pre život, zatiaľ čo uprednostňovaným je v tomto ohľade skôr prostredie suburbánne, prípadne prostredie malých miest a rurálnych oblastí. Uvedené postoje sa pritom nemajú týkať len amerických miest, nakoľko Knox a Pinch naznačujú podobné antiurbánne postoje aj na základe výsledkov prieskumov z územia Európy. Na tomto mieste je však nutné kriticky podotknúť, že Knox a Pinch nekonkretizujú zdroje údajov či informácií, na ktorých sa ich tvrdenia zakladajú. Zároveň je možné vysloviť i určité pochybnosti o oprávnenosti uvádzaných tvrdení. Napríklad nedávny prieskum Európskej únie (2013) zameraný na vnímanie (kvality) života totiž v európskych

mestách konštatoval v tejto súvislosti medzi obyvateľmi prevládajúcu spokojnosť (k predmetnej štúdii sa ešte vrátíme neskôr).

Názory uvádzané v práci Knoxa a Pincha (2010) do značnej miery potvrdzujú celkovo rozporuplný pohľad na život v mestách, naznačený už v predchádzajúcom texte. Mestá sú totiž podľa uvedených autorov vnímané buď prevažne negatívnym, alebo „aspoň“ nejednoznačným spôsobom. Druhá z uvedených možností potom zvyčajne znamená, že mestá nie sú pre život ľudí ani vyslovene dobré, ani vyslovene zlé, sú len akýmsi „nutným zlom“ (Knox a Pinch 2010, p. 148), teda niečím, čo je akceptované zo strany mnohých ich obyvateľov len z dôvodu snahy o naplnenie určitých potrieb, týkajúcich sa napríklad materiálneho zabezpečenia. Ambivalentné vnímanie mestského prostredia sa potom môže prejavovať aj vo výsledkoch výskumov zameraných na túto problematiku. Tak alebo onak, Knox a Pinch de facto uvádzajú to, čo sme už spomenuli. Poukazujú na existenciu empirických štúdií o množstve a/alebo kvalite osobných či priateľských vzťahov naznačujúcich, že v tomto ohľade nie sú rozdiely medzi rôzne veľkými skupinami ľudí (komunitami), príp. dokonca, že väčšia sociálna integrácia sa vyskytuje v mestskom prostredí. Uvádzajú i štúdie, podľa ktorých je výskyt stresu alebo odcudzenia rovnako veľký všade, prípadne i väčší v menších komunitách. Zároveň ale konštatujú naďalej prevládajúci negatívny obraz mesta, vyjadrený nezriedka i metaforicky (napr. mestská džungľa).

V texte tvoriacom obsah tejto (a predošlej) kapitoly sme v stručnosti uviedli niekoľko informácií, slúžiacich ako základné východiská pre ľahšiu a prehľadnejšiu orientáciu v obsahovej náplni kapitoly nasledujúcej. Ukázali sme, že mesto, mestský región či urbánne územie sú pojmy vyznačujúce sa pluralitou možností teoretického či praktického uchopenia, príp. priestorového vymedzenia. Poukázali sme na niektoré zdroje záujmu o život v mestách, ako aj o jeho (diferencovanú) kvalitu. Napokon sme pozornosť venovali (rozporuplným) spôsobom vnímania miest ako prostredia pre život ľudí.

Ako sa teda žije v mestách? K akým výsledkom, resp. poznatkom dospeli empirické štúdie explicitne venované problematike kvality života obyvateľov miest? Na tieto a podobné otázky sa pokúsime odpovedať v nasledujúcej časti publikácie.

4. KVALITA ŽIVOTA V MESTÁCH

Ako sme už naznačili na konci predchádzajúcej kapitoly, od *života v mestách* sa teraz presunieme ku *kvalite života v mestách*. Predstavíme si niektoré hlavné prístupy a práce venované tejto problematike, a to najmä v zmysle ich základných východísk, používaných metód či dát, ako aj stručnej charakteristiky dosiahnutých výsledkov.

Na úvod tejto časti si dovoľíme tvrdiť, že akýkoľvek záujem o mestá, o ich poznávanie a výskum, sa celkom prirodzene spája i so záujmom o kvalitu života v mestách. Inými slovami, počínajúc štúdiami so širším priestorovým či obsahovým zameraním (napr. Hampl et al. 1987, Ouředníček 2006, Kubeš et al. 2009, Hynek et al. 2011, Frantál et al. 2012, Buček a Korec 2013, Ženka et al. 2013) až po výskumy bližšie špecifikovaných javov na území miest, napr. *kriminality a strachu* (napr. Michálek 2006, 2011, Stasíková 2011a, 2013, Matlovičová a Mocák 2014), *maloobchodu* (napr. Mulíček 2010, Kunc et al. 2012, 2013, Szczyrba a Fiedor 2014), *obrazu prostredia* (napr. Kollár 2008, Andráško et al. 2011, Novotný 2015, Surmař 2016), *dopravy či dostupnosti* (napr. Križan 2007, Križan et al. 2008, Seidenglanz 2008, Székely 2008, Kraft a Blažek 2012, Hornák a Bačík 2013, Seidenglanz et al. 2014), *migrácie a obyvateľstva* (napr. Mládek et al. 1998, Bleha a Popjaková 2007, Čermák et al. 2009, Bleha et al. 2013), *cestovného ruchu* (napr. Bučeková 2013, Kulla a Nedviďová 2014) alebo *samosprávy, financovania či miestneho rozvoja* (napr. Buček et al. 2010, Šuška 2014), určité *informácie súvisiace s kvalitou života v mestách nám prináša prakticky akákoľvek štúdia mesta či urbánneho prostredia*. Významnú úlohu v danom ohľade zohrávajú práce, ktoré sa venujú procesom prebiehajúcim v mestách a v rámci sídelného systému. Transformačné procesy, resp. procesy ako gentrifikačia, reurbanizácia, segregácia, globalizácia, suburbanizácia a ďalšie (pozri napr. Sýkora 1993b, 1999, Ira 2001, Hampl 2005, Matlovič a Sedláková 2007, Ouředníček 2007, Jeřábek 2009, Klusáček et al. 2009, Matlovič et al. 2009, Matlovič a Nestorová-Dická 2009, Mulíček 2010, Posová a Sýkora 2011, Šveda 2011, Cudny 2012, Šuška 2012, 2014, Šuška a Stasíková 2013, Pazúr et al. 2015) súvisia nielen so zmenami podoby či štruktúry miest a sídelnej siete, ale aj s kvalitou života, ktorej úroveň v rámci rôznorodých oblastí je možné chápať ako príčinu i dôsledok týchto procesov. Rozsah informácií, ktoré môžeme v danom ohľade považovať za relevantné, je z hľadiska jednotlivých prác samozrejme variabilný. Okrem toho máme v uvedených prípadoch na mysli skôr implicitné pojmá kvality života v tom zmysle, že *čo súvisí so životom, nemožno oddeliť od jeho kvality a naopak* (Andráško 2013). Pozrime sa však na výskum kvality života v mestách trochu konkrétnejšie, a to prostredníctvom štúdií, ktoré záujem o túto problematiku prejavujú explicitnejším spôsobom.

Na nasledujúcich riadkoch predstavíme stručný prehľad príkladov prác venovaných skúmaniu kvality života v mestách a mestských oblastiach či regiónoch. Nebudeme sa pritom opierať o nejakú vopred stanovenú klasifikáciu, pretože táto bude predmetom nášho záujmu až v rámci následnej diskusie. Samozrejme

si ale uvedomujeme potrebu aspoň čiastočného usporiadania jednotlivých štúdií. Preto sa budeme orientačne pridržiavať postupu, pri ktorom začneme predstavením a charakteristikou prác výraznejšieho priestorového rozsahu (mestské či metropolitné územia a regióny, mestá ako vnútorne nečlenené jednotky sídelného systému) a následne sa presunieme na nižšiu hierarchickú úroveň, a to najmä v zmysle vnútornej štruktúry miest či vybraných, priestorovým rozsahom menších častí urbánnych území. Okrem priestorového, resp. územného rozsahu štúdií budeme z hľadiska východiskového členenia prác brať do úvahy aj zameranie na výskum objektívnej či subjektívnej dimenzie kvality života. V rámci takto zvolených kritérií v niektorých prípadoch poukážeme na existenciu určitých špecifických prístupov k výskumu kvality života v mestách, charakterizovaných väčšou skupinou prác zdieľajúcich základné východiská, ciele či metódy spracovania použitých dát.

4.1 Mestské regióny a mestá ako vnútorne nečlenené jednotky sídelného systému

Začneme zrejme najznámejším, no zároveň i značne kontroverzným prístupom ku štúdiu kvality života v mestách. Tento prístup zastupujú práce, ktorých obsahom je hodnotenie, resp. meranie úrovne kvality života *vo viacerých mestách* a následné *porovnávanie* týchto miest na základe dosiahnutých výsledkov. Prostredníctvom takehoto porovnávania de facto dochádza k posudzovaniu sledovaných miest spôsobom určujúcim *kde (v ktorom meste) je kvalita života vyššia a kde nižšia* (Andráško 2007). Na základe meraní, výpočtov a porovnania výsledkov potom nezriedka vznikajú i *poradia* viacerých miest, obsahujúce usporiadanie od mesta *s najvyššou úrovňou kvality života* po mesto *s najnižšou úrovňou kvality života*. Na označenie takýchto poradií či „rebríčkov“ miest môžeme a (najmä z praktických dôvodov) v nasledujúcom texte aj budeme využívať z anglického jazyka prezatý výraz *ranking* (pozri Andráško 2007).

K porovnaniam z hľadiska úrovne kvality života, často viac či menej explicitným spôsobom nadobúdajúcim aj podobu rankingu, uvedieme ešte niekoľko poznámok. Upozorňujeme, že sa zatiaľ nebudeme zmieňovať o konkrétnych príkladoch prác vzťahujúcich sa k jednotlivým poznámkam a tvrdeniam, keďže charakteristike týchto prác budeme venovať dostatok priestoru v nasledujúcej časti tejto kapitoly. V prvom rade je potrebné uviesť, že s porovnaniami z hľadiska (úrovne) kvality života sa môžeme stretnúť nielen v prípade miest, ale aj pri prakticky akýchkoľvek iných územiach, resp. na akejkoľvek hierarchickej priestorovej úrovni. Utvárané sú teda aj porovnania rôzne veľkých urbánnych oblastí a regiónov, väčších a menších miest, urbánnych, suburbánnych a rurálnych oblastí, mestských štvrtí a pod. Z dlhodobého hľadiska bývajú pri vytváraní poradií a rankingov uplatňované predovšetkým kvantitatívne postupy a metódy. Základný princíp je pomerne jednoduchý a zvyčajne sa opiera o využitie určitej formy súhrnného indexu (podrobnejšie informácie o konštrukcii súhrnných

indexov sme už priniesli v kapitole venovanej koncepcii kvality života). Pre jednotlivé pozorovania (územia, mestá) je zvolených niekoľko ukazovateľov, o ktorých sa predpokladá, že charakterizujú kľúčové oblasti života, resp. kvality života, a na základe hodnôt týchto ukazovateľov je vypočítaná úroveň kvality života na danom mieste. V niektorých prípadoch sú používané aj parciálne indexy vyjadrujúce úroveň zvolených parciálnych dimenzií kvality života (napr. životné prostredie). Medzi jednotlivými štúdiami sa samozrejme vyskytujú rozdiely v tom, ktoré indikátory autori a autorky používajú, resp. zaraďujú do výpočtu použitého indexu. Porovnania a rankiny sa objavujú tak v súvislosti s objektívnym, ako aj subjektívnym hodnotením kvality života. Ako uvádza Andráško (2007), ľahšou dostupnosťou dát je podmienené častejšie zameranie na objektívnu dimenziu kvality života, a to najmä v prípade väčších území a viacerých miest. Naopak, využitie subjektívnych postojov a hodnotení je z dlhodobého hľadiska menej časté, čo je dané náročnosťou získavania vstupných dát s adekvátnou výpovednou hodnotou pre väčší počet pozorovaní. Táto situácia sa ale v ostatných rokoch začína meniť a v súčasnosti sa s prácami venovanými subjektívnemu vnímaniu kvality života v mestách môžeme stretnúť čoraz častejšie.

4.1.1 Štúdie objektívnej dimenzie kvality života – porovnania, rankingy, hedonické cenové modely

Z konkrétnych štúdií opierajúcich sa o využitie objektívnych dát spomenieme ako prvé práce, ktorých autorom je Liu (1975, 1976). Ide o štúdiu (Liu svoje poznatky publikoval v rámci viacerých, viac či menej sa obsahovo prekrývajúcich prác), ktorá už dnes v oblasti výskumu kvality života (nielen) v mestách predstavuje „klasičku“. K tomu prispieva aj to, že Liu venoval značnú pozornosť nielen empirickému skúmaniu kvality života a jeho výsledkom, ale i diskusii a zdôvodneniu teoretických, metodických a metodologických východísk (komentár k niektorým z nich ponúka napr. Andráško 2013). Liu pri svojom výskume narábal s 243 priestorovými jednotkami, tzv. Standard Metropolitan Statistical Areas v stave ich vymedzenia na území USA v roku 1970. Išlo o metropolitné územia, charakteristické prítomnosťou centrálnej metropoly, teda mesta s viac ako 50 tis. obyvateľmi, a jej rozsiahleho zázemia. Tieto metropolitné územia sú vo všeobecnosti chápané ako „urbánne oblasti“. Liu si bol ale veľmi dobre vedomý rôznorodosti týchto území, a preto sa ich pokúsil odlíšiť aspoň rozdelením do troch veľkostných kategórií. Samotný výpočet úrovne kvality života sa opieral o použité aditívneho modelu a 123 vstupných ukazovateľov. Každá priestorová jednotka bola hodnotená z hľadiska 5 hlavných oblastí (komponentov) kvality života, menovite ekonomickej, politickej, environmentálnej, zdravia a vzdelávania a sociálnej. Pomocou súhrnného indexu Liu napokon vypočítal i celkové hodnotenie kvality života v metropolitných územiach, a to ako vážený priemer piatich uvedených komponentov. Spomínaný autor však sám upozorňuje, že o takomto súhrnnom hodnotení má isté pochybnosti a že vyjadrenie kvality života prostredníctvom jediného ukazovateľa môže byť zavádzajúce.

Významnú skupinu prác zameraných na hodnotenie kvality života v mestách a prípadné porovnanie viacerých miest či urbánnych území z hľadiska úrovne kvality života predstavujú štúdie spadajúce do oblasti výskumu označovanej ako tzv. *hedonická analýza*, príp. tzv. *hedonické cenové modely* (pozri napr. Dissart a Deller 2000, Marans a Stimson 2011b). Podstata týchto analýz spočíva, zjednodušene povedané, v snahe o (pokiaľ možno exaktné) vyjadrenie atraktívnosti vybraných miest či území a konfrontáciu tejto atraktívnosti so zvolenými ekonomickými či finančnými ukazovateľmi (napr. úroveň miezd). Myers (1988) v súvislosti s takto orientovanými štúdiami hovorí o „ekonomickom“ prístupe k výskumu kvality života. Atraktívnosť miest je vyjadrená najmä prostredníctvom výhod a nevýhod života na danom území. Inak povedané, pre stanovenie atraktívnosti mesta sú rozhodujúce podmienky, ktoré pozitívnym či negatívnym spôsobom ovplyvňujú život miestnych obyvateľov (napr. vybavenosť rôznymi druhmi zariadení či služieb, dostupnosť pracovných príležitostí, ale aj klimatické podmienky a pod.). Úroveň daných podmienok, kvantifikovaná prostredníctvom hodnôt objektívnych ukazovateľov, je následne konfrontovaná s úrovňou príjmov či nákladmi na bývanie. Pri takto zameraných výskumoch sú aplikované kvantitatívne, matematicko-štatistické metódy (napr. regresná analýza).

Za „priekopnícku“ býva v rámci hedonických analýz kvality života označovaná štúdia Rosen (1979, citované v Dissart a Deller 2000). V tejto práci, zameranej na metropolitné územia, išlo o výpočet indexu kvality života na základe údajov o mzdách. Východiskovým bol pritom predpoklad, že podmienky života na určitom mieste majú svoju „cenu“, a že miestni obyvatelia teda „platia“ za možnosť žiť či pracovať na danom mieste a využívať jeho rôznorodé atribúty. V uvedenej štúdii išlo konkrétne o päť atribútov: znečistenie prostredia, podnebie, kriminalita, hustota zaľudnenia a trhové podmienky. Pre tieto atribúty boli následne stanovené regresné koeficienty majúce povahu ceny (dolár/jednotka atribútu), ktoré slúžili ako hodnoty (stanovených) váh pri konštrukcii tzv. indexu urbánnych výhod pripadajúcich na domácnosť. Vypočítané hodnoty boli následne použité na vytvorenie rankingu sledovaných metropolitných území (Dissart a Deller 2000, p. 139).

V podobnom duchu sa nesie i štúdia Roback (1982). Do analýzy bol v tomto prípade zahrnutý aj trh s bývaním, chápaný ako jeden z faktorov určovania cien miestnych podmienok, resp. výhod. Použité premenné zahŕňali také ukazovatele, ako hustotu zaľudnenia, počet vykurovacích dní, množstvo snehových zrážok, počet oblačných dní či počet dní s jasnou oblohou (Dissart a Deller 2000). Ako uvádza Andráško (2007), koncom 80. a v priebehu 90. rokov minulého storočia štúdie podobného zamerania výrazne pribúdali (napr. Blomquist et al. 1988, Gyourko a Tracy 1991, Stover a Leven 1992, Giannais 1997 a iní) a ako upozorňujú Dissart a Deller (2000), napriek tomu, že tieto práce vychádzali z rovnakého koncepčného základu, existuje medzi nimi pomerne veľká variabilita vzhľadom na premenné používané pre odhad hodnoty (ceny) miestnych podmienok, ako aj vzhľadom na (priestorové) jednotky analýzy.

Napríklad Blomquist et al. (1988) hodnotili úroveň kvality života na území 253 urbánnych oblastí v 185 metropolitných regiónoch (standard metropolitan statistical areas) v USA. Východiskom bola opäť myšlienka, že rôzne urbánne oblasti sa odlišujú z hľadiska úrovne miezd, nájmov (nákladov na bývanie) a miestnych životných podmienok. Úrovne cien a miezd sú pritom chápané ako kompenzácia úrovne miestnych podmienok. Zároveň je uplatňovaný predpoklad, že pri výbere vhodnej lokality sa domácnosti snažia maximalizovať svoje blaho, firmy zase minimalizovať náklady (stojí za zmienku, že takéto predpoklady sú značne zjednodušujúce a poukazujú na slabiny ekonomických, resp. hedonických cenových modelov). Súčasťou práce bol aj v tomto prípade výsledný ranking skúmaných urbánnych oblastí.

V štúdií Gyourko a Tracy (1991) sa stretávame so snahou poukázať na súvislosť medzi fiškálnou politikou miest a kvalitou života ich obyvateľov. Výskum sa v tomto prípade týkal 130 miest v USA. V zmysle miestnych podmienok sa v práci objavuje termín „čisté“ podmienky/výhody (angl. pure amenities), ako výraz pre „nevyprodukovaný verejný statok (napr. kvalita podnebia), ktorý nemá explicitne vyjadrenú cenu“ (Gyourko a Tracy 1991, p. 775). Špeciálnym prípadom miestnych podmienok sú podľa autorov miestne financie, ktoré sú pod kontrolou samospráv a stávajú sa tak rozhodujúcim faktorom zlepšenia miestnej kvality života (Andráško 2007).

Zmenami kvality života v centrálnych oblastiach 25 najväčších metropolitných regiónov v USA od roku 1980 sa zaoberali Jensen a Leven (1997). V centre ich záujmu bola atraktivnosť miest, pričom rozlišovali dopyt po atraktivite a ponuku atraktivity. Dopyt po atraktivite v tomto prípade vychádza z predpokladu, že domácnosti maximalizujú svoj prospech, resp. kvalitu života tým, že žijú v oblasti, ktorá im poskytuje najlepšiu kombináciu miestnych podmienok, úrovne miezd a životných nákladov (ceny a bývanie). Ponuka atraktivity bola stanovená nepriamo, prostredníctvom počtu domácností ochotných žiť v danom meste pri stanovených životných nákladoch (Andráško 2007).

Práce, ktoré sme doteraz spomenuli, majú výrazne odborný, resp. vedecký charakter. Ako však už bolo uvedené v kapitole venovanej koncepcii kvality života, porovnania miest podľa dosahovanej úrovne kvality života ich obyvateľov bývajú predmetom značného záujmu zo strany verejnosti či médií a nezriedka sa spájajú s vášnivou diskusiou, príp. prejavmi nesúhlasných názorov (Andráško 2013). Tieto skutočnosti naznačujú v súvislosti s hodnotením kvality života v mestách potenciál, ktorý môžeme označiť ako *popularizačný*. Využitie možností, ktoré sa v tomto ohľade ponúkajú, viedlo k vzniku viacerých prác o kvalite života v mestách zameraných práve na porovnania a rankiny, resp. na určenie (naj)lepších a (naj)horších miest pre život. Máme pritom na mysli tie práce, ktoré nie sú prioritne určené odbornej, ale skôr laickej verejnosti.

Jedným z dobre známych príkladov takto orientovaného záujmu je Places Rated Almanac (Boyer a Savageau 1981), publikácia, ktorá podľa Myersa (1987, 1988)

ovplyvnila v 80. rokoch minulého storočia výrazný nárast záujmu o kvalitu života v mestách. Places Rated Almanac bol vďaka svojmu (komerčnému) úspechu publikovaný aj v novších, aktualizovaných vydaniach (napr. Boyer a Savageau 1985, 1989, Savageau a Loftus 1997, Savageau 2007). Publikácia sa zameriava na hodnotenie metropolitných území ležiacich na území Severnej Ameriky prostredníctvom ukazovateľov trhu práce, životných nákladov, bývania, vzdelávania, verejnej dopravy, zdravotnej starostlivosti, kriminality, klímy, životného prostredia a pod., pričom podľa webových stránok venovaných propagácii a predaju „miléniovej edície“ tejto knihy (Savageau 1999, Amazon.com 2015) ide o „bestseller“ poskytujúci „fascinujúci pohľad na všetky faktory prispievajúce k našej kvalite života“ (Amazon.com 2015).

Porovnanie miest z hľadiska kvality života nemusia mať len podobu knižných publikácií. Internet dnes obsahuje stránky, na ktorých je možné prostredníctvom zadávania osobných požiadaviek vyhľadávať „ideálne“ miesto pre život. Hodnoteniu, či tzv. ratingu miest v zmysle kvality života na ich území sa venujú rôznorodé agentúry, firmy či médiá. Viacero príkladov takýchto hodnotení uvádzajú Stimson a Marans (2011). Spomenúť môžeme napríklad firmu/agentúru Mercer, vytvárajúcu hodnotenia kvality života v niekoľkých stovkách miest nachádzajúcich sa po celom svete (Imercer.com 2015). Hodnotenia, pri ktorých agentúra využíva aj posudzovanie zo strany vybraných expertov, zahŕňajú oblasti politického, sociálneho, ekonomického, kultúrneho či prírodného prostredia, bývania, zabezpečenia zdravotnej starostlivosti, vzdelávania, verejných služieb a dopravy. Podľa vytvoreného rankingu bola v roku 2009 najlepším mestom rakúska Viedeň, nasledovaná švajčiarskymi mestami Zürich a Ženeva (Stimson a Marans 2011, p. 48).

Vráťme sa teraz k vedecky orientovaným štúdiám kvality života v mestách. Na nasledujúcich riadkoch zameriame našu pozornosť na práce venujúce sa subjektívnej dimenzii kvality života. Ide teda o štúdie skúmajúce spôsoby subjektívneho vnímania a najmä hodnotenia urbánneho prostredia a jeho rôznorodých súčastí.

4.1.2 Štúdie subjektívnej dimenzie kvality života v mestách – porovnanie a rankingy

Začnime príkladom výskumnej práce Mitríkovej (Fertaľovej) a Madzikovej (2008). V tomto prípade nešlo o porovnanie s inými mestami, keďže predmetom záujmu bolo len územie slovenského mesta Bardejov. Uplatnený bol dotazníkový prieskum, ktorého výsledky okrem iného poukázali na prevládajúcu spokojnosť obyvateľov so životom v meste. Zaujímavé je povšimnúť si vplyv (objektívnych) charakteristík miestneho prostredia na subjektívne posudzovanie jeho jednotlivých súčastí. Celkovo najnižšia spokojnosť sa týkala (ponuky) pracovných príležitostí v meste, naopak vysoká spokojnosť vládla u obyvateľov v súvislosti s hodnotením miestnych kultúrnych a historických pamiatok. Pripomenieme, že Bardejov je významné historické mesto, ktorého časť je zapísaná v Zozname svetového dedičstva UNESCO.

Kvalitou života vo viacerých mestách na Morave sa zaoberali Frantál a Vaishar (2008). Autori svoju pozornosť zamerali na tzv. malé mestá, definované ako obce s mestským štatútom a veľkosťou do 15 tis. obyvateľov. V rámci riešenia výskumného projektu bolo vytvorených viacero štúdií, v 8 prípadoch (mestá Dubňany, Holešov, Luhačovice, Moravský Krumlov, Nové Město na Moravě, Telč, Tišnov a Žamberk) bol aplikovaný dotazníkový prieskum. Frantál a Vaishar vychádzali z myšlienky, podľa ktorej vnímaná úroveň kvality života v mestách predstavuje „... syntézu subjektívnych predstáv, uspokojení a potrieb ich obyvateľov vo vzťahu ku konkrétnemu prostrediu (životnému priestoru)“; (Frantál a Vaishar 2008, p. 178). Výsledky výskumu poukázali na prevládajúcu spokojnosť so životom v malých moravských mestách. Obyvatelia si cenili najmä prírodné zázemie miest a sociálne kontakty, najväčší problém respondenti videli v miestnej ponuke pracovných príležitostí. Okrem takýchto generalizujúcich záverov autori štúdie poukázali aj na rozdiely v hodnotení rôznych oblastí kvality života v jednotlivých mestách a tiež v súvislosti so vzdelaním či vekom respondentov. Odlišnosti hodnotenia kvality života v skúmaných mestách upozornili aj na súvislosti medzi objektívnymi podmienkami a ich subjektívnym posudzovaním. Napríklad v historických či kúpeľných mestách boli výrazne lepšie (subjektívne) hodnotené aspekty architektúry, resp. historická hodnota miestnej zástavby, čo korešponduje s výsledkami už spomínanej štúdie Mitríkovej a Madzikovej. Frantál a Vaishar zároveň zdôraznili (prinajmenšom potenciálne) aplikačný charakter štúdií takéhoto charakteru, a to špecifikáciou individuálnych problémov jednotlivých miest, resp. oblastí života v nich, na ktoré by sa podľa názoru ich obyvateľov mali zamerať miestne samosprávy.

Príkladom štúdie ešte väčšieho rozsahu, ktorej výstupy nesú okrem iného aj znaky rankingu, je prieskum organizovaný Európskou úniou (2013). Poznatky získané v rámci tohto prieskumu vychádzajú z odpovedí zhruba 41 tis. respondentov v 79 európskych mestách, medzi nimi i dvoch českých (Ostrava, Praha) a slovenských (Bratislava, Košice). Respondenti na základe položených otázok hodnotili kvalitu života, resp. životných podmienok a rôznorodých súčastí života v mestách. Zariadené boli napríklad otázky týkajúce sa verejnej dopravy, zdravotnej starostlivosti, spokojnosti s miestom bývania, spokojnosti s vlastným životom a pod. Výsledky prieskumu naznačili, že u obyvateľov skúmaných európskych miest vo všeobecnosti prevláda skôr spokojnosť s ich životom a jeho kvalitou. Pre jednotlivé oblasti života boli podľa odpovedí respondentov vytvorené poradia miest (napr. najväčšia spokojnosť s miestom bývania bola zaznamenaná u obyvateľov miest Helsinky a Štokholm, najväčšiu spokojnosť so životom vykazovali obyvatelia Kodane). Prieskum taktiež poukázal na najvýznamnejšie problémy a výzvy, ktorým musia čeliť európske mestá. Podľa názorov respondentov medzi ne v čase konania prieskumu patrili najmä zdravotnícke služby, nezamestnanosť, vzdelávanie a bezpečnosť.

Informácie o viacerých štúdiách zameraných na subjektívne vnímanie a hodnotenie kvality života v široko ponímaných urbánných územiach je možné nájsť v publikácii Investigating Quality of Urban Life – Theory, Methods and Empiri-

cal Research (Marans a Stimson 2011a). Niektoré z týchto štúdií boli inšpirované prieskumom nazvaným „Detroit Area Study“ (skr. DAS), ktorý organizovala Univerzita v Michigane (pozri Marans 2003, Andráško 2007). Výskum, o ktorom neskôr informujú tiež Marans a Kweon (2011) sa uskutočnil v rámci metropolitného územia Detroitu, teda územia relatívne rozsiahleho a vnútorne heterogénneho regiónu zahŕňajúceho viac ako 400 rôznorodých jednotiek sídelného systému (väčšie a menšie mestá, prechodné i rurálne oblasti). Medzi hlavné ciele výskumu patrilo získanie informácií o vnímaní kvality života miestnym obyvateľstvom, pričom tieto informácie mali následne okrem iného predstavovať aj východiská pre efektívnu správu územia. Prieskum sa spájal tiež s ambíciou jeho pravidelného opakovania, čo by umožnilo sledovanie vývoja zvolených ukazovateľov v čase. Inak povedané, autori predpokladali, že na základe získaných poznatkov stanovia východiskové hodnoty ukazovateľov (tzv. benchmarky), voči ktorým následne bude vyhodnocovaný vývoj situácie, monitorovaný na základe nasledujúcich prieskumov a poukazujúci na zlepšenie či zhoršenie stavu kvality života. Pokiaľ ide o metódy, autori „detroitскеj“ štúdie sa opierali o kombináciu dotazníkového prieskumu a rozhovorov, skrátené verzie dotazníkov boli respondentom zasielané tiež prostredníctvom pošty. Otázky tradične zahŕňali viacero oblastí života, medzi ktoré patrili napríklad bývanie, mobilita, sociálny kapitál, verejné služby a zariadenia a ďalšie. Z priestorového hľadiska výsledky prieskumu poukázali na celkovo nižšiu spokojnosť s kvalitou života u obyvateľov väčších urbánnych oblastí v regióne (predovšetkým samotného mesta Detroit), vyššia úroveň spokojnosti bola zaznamenaná u obyvateľov suburbií, menších miest či rurálnych oblastí. Porovnaním s výsledkami podobne orientovaných štúdií zo 70. rokov 20. storočia autori zistili, že celková spokojnosť so životom v súčasnosti (presnejšie v čase výskumu) dosahuje v podstate rovnakú úroveň ako v minulosti, výrazne ale u ľudí vzrástla nespokojnosť s množstvom voľného času, resp. času na robenie vecí, ktoré ľudia „chcú robiť“ (Marans a Kweon 2011, p. 171).

Ako sme už uviedli, štúdia DAS inšpirovala aj ďalších výskumníkov. Vychádzali z nej napr. Türkoğlu et al. (2011), ktorí vo svojej práci zameranej na hodnotenie kvality života v rámci metropolitného územia Istanbulu uplatnili totožný metodický postup vo vzťahu ku konštrukcii použitého dotazníka, ako aj metódam spracovania a vyhodnocovania získaných dát. Podľa výsledkov prieskumu boli obyvatelia regiónu s kvalitou vlastného života, ako aj s jej rôznymi súčasťami, prevažne spokojní. Autori si všímali aj rozdiely v hodnotení kvality života medzi európskou a ázijskou časťou skúmaného územia. Tieto rozdiely sa však ukázali ako „zanedbateľné“ (Türkoğlu et al. 2011, p. 219).

Skúmaním subjektívneho vnímania kvality života na území metropolitného regiónu Brisbane v Austrálii sa zaoberali Stimson et al. (2011). Išlo konkrétne o dva prieskumy, vykonané v rokoch 1997 a 2003, pričom výsledky okrem iného poukázali na prevládajúcu celkovú spokojnosť so životom u miestnych obyvateľov. Na území austrálskeho Queenslandu bol uskutočnený aj výskum zameraný na porovnanie subjektívneho hodnotenia kvality života zo strany obyvateľov metropo-

litných oblastí, regionálnych urbánnych centier a rurálnych oblastí (McCrea et al. 2011, p. 295). Vyhodnocované údaje, získané prostredníctvom dotazníkového prieskumu, sa prioritne týkali dostupnosti zariadení a služieb, hlukovej záťaže, sociálneho kapitálu a negatívnych javov v sociálnom prostredí. Podobne ako v ďalších uvádzaných štúdiách, i v tomto prípade autori zaznamenali prevládajúce pozitívne hodnotenie kvality života. Pozornosť si však zaslúži fakt, že celková kvalita života bola lepším spôsobom hodnotená vo väčších mestách, menšie mestá a rurálne oblasti boli v tomto ohľade posudzované horším spôsobom. Porovnanie vzťahujúce sa na jednotlivé súčasti kvality života poukázalo na lepšie vnímanie sociálneho kapitálu, ako aj niektorých environmentálnych a sociálnych faktorov v menších mestách a na vidieku, väčšie mestá sa naopak prezentovali výrazne lepším hodnotením vybavenosti, resp. dostupnosti rôznych zariadení a služieb.

Na porovnanie subjektívneho hodnotenia kvality života v urbánnych a rurálnych oblastiach sa zamerali aj Messer a Dillman (2011), a to na území amerického štátu Washington. Autori spomínajú výsledky niektorých podobne orientovaných štúdií zo 70. rokov minulého storočia, podľa ktorých bola kvalita života (vyjadrená aj ako spokojnosť s miestnou komunitou) vo vzájomnom porovnaní veľkých a menších miest a vidieckych oblastí horším spôsobom vnímaná a hodnotená vo veľkých mestách. V roku 2008 sa Messer a Dillman k týmto štúdiám a ich výsledkom vrátili a podnikli nový prieskum vnímania kvality života na tom istom území. Získané informácie priniesli poznatky o zmene v celkovom hodnotení. Opätovne i v tomto prípade prevládala u obyvateľov spokojnosť so životom, vyššiu úroveň ale dosahovala v mestských oblastiach, resp. vo veľkých mestách. Z hľadiska jednotlivých parciálnych dimenzií kvality života boli v urbánnych oblastiach lepšie hodnotené najmä pracovné príležitosti, vybavenosť, zdravotná starostlivosť a pod. Naopak v rurálnych oblastiach boli lepším spôsobom hodnotené náklady na bývanie či situácia týkajúca sa (podmienok) dopravy. Zhruba rovnakým spôsobom boli tak v rurálnych, ako aj urbánnych oblastiach hodnotené aspekty životného prostredia či verejná doprava.

Autori Massam a Everitt (2001) si pre svoj výskum zvolili tri mexické mestá, a to konkrétne mestá Ixtapa, Las Palmas a El Tuito. V nich následne vykonali dotazníkový prieskum, ktorý obsahoval otázky týkajúce sa rôznych súčastí života miestnych obyvateľov – zdravia, životných nákladov, pracovných príležitostí, bývania, rodiny, priateľov atď. Respondenti tieto oblasti svojho života hodnotili na 5-stupňovej škále a prostredníctvom dvoch mier, označených ako *význam* (angl. importance) a *dosahovanie* (angl. achievement). V prvom prípade išlo o hodnotenie toho, aký význam daná oblasť zohráva v živote respondenta. Druhá miera predstavovala kvantitatívne vyjadrenie názoru respondenta, týkajúce sa jeho vlastnej úspešnosti pri dosahovaní vysokej (pozitívnej) úrovne v danej oblasti života. Obe hodnoty, významu i dosahovania, boli následne skombinované do podoby sumárneho indexu, v tomto prípade označeného ako agregované skóre kvality života. Najväčší význam z hľadiska vplyvu na kvalitu života obyvateľia skúmaných miest

vo všeobecnosti pripisovali faktorom rodina či zdravie, ako najmenej významné v danom ohľade vnímali náklady na život.

Postup merania a výpočtu úrovne kvality života použitý v štúdiu Massama a Everitta (2001) nás upozorňuje na jeden z dôležitých aspektov kvantitatívne orientovaných prístupov k tejto problematike. Ide o tzv. *váženie* hodnôt ukazovateľov kvality života. Podrobnejšie informácie o vážení indikátorov už boli uvedené v kapitole venovanej koncepcii kvality života. Len v stručnosti zopakujeme, že východiskom váženia je predpoklad, podľa ktorého nie všetky súčasti života človeka (a ich hodnotenie) prispievajú k celkovému posudzovaniu kvality života rovnakým spôsobom. Naopak, určité oblasti života sú považované za dôležitejšie či významnejšie, iné za menej dôležité. Takémuto hodnoteniu by následne mali zodpovedať i váhy pridelené používaným ukazovateľom. Massam a Everitt (2001) vo svojej štúdiu vážili hodnoty dosahovania (ktoré do značnej miery korešpondujú so spokojnosťou ľudí s danou oblasťou ich života) hodnotami významu, a to takým spôsobom, aby hodnotenie oblastí života s vysokým významom malo väčší vplyv na celkové hodnotenie kvality života ako hodnotenie oblastí života s nižším významom.

S použitím váženia ukazovateľov kvality života sa môžeme stretnúť pomerne často (napríklad aj v rámci už spomínaných hedonických analýz), nezriedka v prípadoch štúdií explicitne orientovaných na utváranie rankingov miest. Váhy pritom môžu byť aplikované pri zameraní pozornosti tak na objektívnu, ako aj subjektívnu dimenziu kvality života. Na nasledujúcich riadkoch však uvedieme príklad, ktorý je zaujímavý nielen použitím váh, ale aj *kombináciou* objektívneho a subjektívneho hodnotenia.

4.1.3 Štúdie so zameraním na objektívnu i subjektívnu dimenziu kvality života

Výsledky predmetného výskumu boli publikované vo viacerých prácach (pozri Findlay et al. 1988, Rogerson et al. 1989). Výskum sa týkal 38 britských miest. Autori najprv realizovali pilotný prieskum, v ktorom u respondentov zisťovali, „ktoré zložky urbánneho prostredia sú významné pre ich kvalitu života“ (Rogerson et al. 1989, p. 1658). Týmto spôsobom bolo určených 20 (parciálnych) dimenzií urbánneho prostredia, považovaných respondentmi za najdôležitejšie z hľadiska ich vplyvu na kvalitu života v meste. Následne bola každej z týchto dimenzií pridelená váha, stanovená hodnotením na 5-stupňovej škále významnosti. Stanovené váhy boli potom v tretej fáze výskumu aplikované na hodnoty objektívnych ukazovateľov vyjadrujúce úroveň danej dimenzie kvality života v danom meste. Jedným z hlavných výsledkov štúdie bolo vytvorenie poradia skúmaných britských miest vzhľadom na úroveň kvality života, ktorú poskytujú svojim obyvateľom. Autori však značnú pozornosť venovali aj následnej diskusii o získaných poznatkoch. Okrem iného sa v nej zamýšľajú aj nad významom váženia indikátorov, resp. vplyvom váženia na dosiahnuté výsledky.

S veľmi podobným postupom váženia sa môžeme stretnúť i v práci Guhathakurta a Cao (2011). Autori svoj výskum venovali problematike kvality života vo vybraných mestách ležiacich v rámci metropolitného územia Phoenixu. Explicitne sa zamýšľajú nad otázkou voľby vhodných priestorových observačných jednotiek. Implicitne je v ich práci obsiahnutá myšlienka týkajúca sa problému vymedzenia toho, čo má byť považované za „urbánne územie“, keďže na skúmanom metropolitnom území sa nenachádzajú len mestá, ale i vidiecke či zmiešané/prechodné oblasti. Jadro štúdie predstavuje stanovenie úrovne kvality života pre vybrané mestá a vytvorenie ich rankingu na základe získaných údajov. Do výskumu bolo zaradených 6 oblastí života v mestách (v zátvorkách sú uvedené príklady použitých ukazovateľov): vzdelanie (napr. výsledky vybraných testov), ekonomika, príjem a práca (napr. podiel nezamestnaných, medián príjmov domácností), bezpečnosť (najmä výskyt kriminality), bývanie (viacero ukazovateľov, súvislosť s kvalitou života však pri niektorých z nich považujeme za otázku), doprava a mobilita (napr. spôsoby dopravy), verejné zdravie (napr. úmrtnosť na určité ochorenia). Použité ukazovatele boli vážené, pričom váhy boli pridelené na základe poradia jednotlivých oblastí kvality života vzhľadom na ich preferenciu zo strany obyvateľov (zisťované iným výskumom). Napokon bol už „tradične“ vytvorený sumárny index kvality života, ktorého príslušná hodnota určila pozíciu každého mesta v rámci vytvoreného rankingu.

4.1.4 Štúdium preferencií

Uvedené štúdie, využívajúce váženie indikátorov na základe významu či dôležitosti pripisovaných obyvateľmi miest rôznym súčastiam ich života, nás privádzajú k výskumu, ktorých primárnym cieľom nie je ani tak subjektívne hodnotenie úrovne kvality života (skúmané napríklad otázkami týkajúcimi sa spokojnosti), ale predovšetkým miera preferencie faktorov, ktoré kvalitu života formujú, príp. samotné určenie takýchto faktorov. Príkladom môže byť práca Andráška (2005). Cieľom tohto výskumu bolo zistiť, ktoré faktory ľudia považujú za najdôležitejšie z hľadiska ich osobnej kvality života, ako aj z hľadiska kvality života v mieste (obci/meste) ich bydliska. Zber údajov bol uskutočnený prostredníctvom dotazníkového prieskumu na území 38 slovenských miest a vidieckych obcí. Na rozdiel od iných štúdií (napr. Massam a Everitt 2001) však neboli v tomto prípade použité uzavreté otázky s vopred definovanými možnosťami odpovedí (v zmysle vybraných oblastí kvality života a škály ich hodnotenia), ale naopak, boli aplikované dve otvorené otázky, a to konkrétne:

- a) Ktoré faktory najviac ovplyvňujú vašu osobnú kvalitu života?
- b) Ktoré faktory najviac ovplyvňujú kvalitu života v mieste vášho bydliska?

Miera uprednostnenia jednotlivých faktorov bola následne stanovená na základe frekvencie ich výskytu v odpovediach respondentov. Súhrnné výsledky poukázali na odlišnosť preferencií, resp. významu jednotlivých faktorov pokiaľ ide o osobnú

kvalitu života jednotlivca a kvalitu života v obci (v predmetnej štúdii označovanú aj ako sídelná kvalita života). Zároveň tým do istej miery potvrdili východiskový predpoklad zakladajúci sa na jednom z dualizmov kvality života, vymedzujúcom jej individuálnu a spoločenskú dimenziu (bližšie sme tento dualizmus charakterizovali v kapitole venovanej koncepcii kvality života).

Pokiaľ ide o konkrétne výsledky, z hľadiska osobnej kvality života si respondenti najviac cenili medziludské vzťahy, rodinu a rodinné vzťahy, nasledovali faktory ako finančné zabezpečenie, zamestnanie, životné prostredie, zdravie, bývanie, kultúrny život, vzdelanie, voľný čas a ďalšie. V prípade kvality života v obci bolo ako najvýznamnejší faktor určené životné prostredie. Ďalšími dôležitými faktormi boli medziludské vzťahy (okrem rodinných vzťahov), doprava, vybavenosť a služby, financie, kultúra, zamestnanosť, dostupnosť a ďalšie. Výsledky prieskumu okrem iného upozornili na podstatný význam, ktorí ľudia z hľadiska vplyvu na kvalitu života prisudzujú *medziludským vzťahom*, a to či už z hľadiska osobnej alebo sídelnej kvality života. Tento poznatok do značnej miery korešponduje s výsledkami iných, podobne orientovaných štúdií (napr. štúdia subjektívneho vnímania významnosti rôznorodých súčastí kvality života na území Veľkej Británie (Bowling 1995)). Určitými „protipólmi“ boli z hľadiska výsledkov faktory *rodina a rodinné vzťahy* a *životné prostredie*. Faktor rodina a rodinné vzťahy bol určený ako druhý najvýznamnejší v prípade osobnej kvality života, v prípade sídelnej kvality života bol ale uvádzaný len minimálne. Na druhej strane, životné prostredie bolo z perspektívy osobnej kvality života len jedným z menej významných faktorov, naopak rozhodujúcim, presnejšie povedané najvýznamnejším faktorom bolo z hľadiska sídelnej kvality života.

Zaujímavé poznatky priniesol i následný rozbor získaných údajov v súvislosti s veľkostnými kategóriami obcí. Použité bolo rozdelenie obcí do troch skupín (vidiecke obce a menšie mestá, väčšie mestá, mesto Bratislava), ktoré má nesporne svoje slabiny, pretože stále ide o veľmi široké kategórie zakrývajúce individuálne či typologické rozdiely na nižších úrovniach klasifikácie. Na zbežnú demonštráciu vybraných poznatkov je však dostačujúce. Ak napríklad vezmeme do úvahy medziludské vzťahy (okrem rodinných vzťahov, určených ako samostatný faktor), väčší význam tento faktor dosahoval vo väčších obciach a mestách. Naopak, s poklesom veľkosti obce klesal i význam medziludských vzťahov, narastal však význam rodiny a rodinných vzťahov. Tieto značne generalizované poznatky teda naznačujú, že vo veľkých mestách ľudia považujú z hľadiska vplyvu na ich kvalitu života za dôležitejšie medziludské vzťahy vo všeobecnosti, v menších obciach vystupuje do popredia záujem skôr rodina a rodinné vzťahy. Podobné súvislosti môžeme nájsť aj v prípade ďalších faktorov. Napríklad viera v Boha bola ako výrazne dôležitejší faktor vnímaná v menších obciach, vo veľkých mestách bol význam tohto faktora výrazne nižší (čo sa ale dalo očakávať aj vzhľadom na niektoré štatistické údaje). Naopak, faktorom ako bývanie či vzdelanie bol väčší význam pripisovaný vo väčších obciach a mestách. Upozorňujeme, že ide len o veľmi zbežné a zjednodušené závery zasluhujúce podrobnejší

rozbor a diskusiu možných vysvetlení (napr. z hľadiska vzťahu medzi koreláciou a kauzalitou).

4.2 Časti miest, vnútorná štruktúra miest z hľadiska kvality života

Presuňme sa teraz od urbánných oblastí či metropolitných regiónov, prípadne od pojmia miest ako vnútorne nečlenených jednotiek sídelného systému, na hierarchicky nižšiu priestorovú úroveň, teda na úroveň rôznorodými spôsobmi vymedzených *častí* miest. Aj v prípade takto zameraného výskumu platí, že používané postupy a metódy, či spôsob priestorového vymedzenia skúmaných území, sa v rámci jednotlivých štúdií môžu značne líšiť. Niektoré práce sa zameriavajú na objektívne hodnotenie, iné smerujú pozornosť k subjektívnemu vnímaniu kvality života. Taktiež je možné stretnúť sa s kombináciou oboch týchto prístupov. Postupy a metódy meraní dát a vyhodnocovania výsledkov môžu smerovať k porovnaniu úrovne kvality života a prípadne i k určeniu toho, v ktorej časti daného mesta je kvalita života (naj)vyššia a v ktorej (naj)nižšia. Môžu sa však takémuto hodnoteniu čiastočne aj vyhnúť, a to napríklad použitím tzv. multivariačných štatistických metód. Napokon z priestorového hľadiska sa skúmanie kvality života môže týkať celých území miest, kompletne rozdelených na jednotlivé priestorové observačné jednotky (štvrte, mestské časti a pod.), môže ísť ale aj o štúdium daného fenoménu len v rámci vybraných území špecifikovaných na základe zvolených kritérií. Obzvlášť v prípade pokrytia celého územia mesta, či aspoň jeho väčšej časti, sa môžeme stretnúť s označením *intraurbánna* či *vnútorná štruktúra mesta z hľadiska kvality života* (pozri Andráško 2007).

Ako sme už uviedli, skúmanie kvality života „vo vnútri“ území miest sa orientuje tak na subjektívne, ako aj objektívne hodnotenie kvality života. Uvedme najprv niekoľko príkladov štúdií zameraných na subjektívnu percepciu a posudzovanie kvality života.

4.2.1 Štúdie subjektívnej dimenzie kvality života – porovnania

V práci Heřmanovej (2012) sa stretávame s výskumom subjektívnej dimenzie kvality života na území Prahy. Autorka sa tu venuje oblasti subjektívnej pohody či vnímaniu prostredia, všíma si ale aj sociálne, demografické a ekonomické charakteristiky obyvateľov. Jednotlivé údaje, zisťované prostredníctvom štandardizovaných rozhovorov založených na vopred pripravených dotazníkoch a vykonaných na územiach 22 správnych obvodov mesta, následne analyzuje vo vzájomných súvislostiach. Získané poznatky sú prehľadne vyhodnocované v kontexte viacerých hypotéz, predpokladajúcich napríklad súvislosť medzi rodinným stavom respondentov a celkovou spokojnosťou so životom či absenciu rozdielov v spokojnosti

so životom medzi respondentmi narodenými mimo Prahy a rodenými Pražanmi (hypotéza bola potvrdená). Štúdia ponúka viacero zaujímavých výsledkov a poznatkov. V stručnosti môžeme spomenúť napríklad prevládajúcu spokojnosť so životom na území hlavného mesta Českej republiky, alebo to, že celkovo najvyššiu úroveň spokojnosti so životom vykazovali obyvatelia vo veku 26 až 35 rokov, naopak najväčšiu nespokojnosť vyjadrovali starší obyvatelia, presnejšie obyvatelia starší ako 66 rokov. Autorka sa na strane 177 svojej práce púšťa i do mierne kontroverzného zamyslenia nad tým, či je (subjektívnu) kvalitu života vôbec možné podchytiť geograficky a či by nebolo vhodnejšie zaoberať sa týmto problémom len v sociologickej či sociálno-psychologickej rovine. Dovolíme si poznamenať, že táto úvaha je síce na jednej strane zaiste témou pre širšiu diskusiu, v predmetnej štúdii sa ale zakladá na východiskách, ktoré (nielen) z hľadiska (súčasného) geografického výskumu nemožno považovať za odôvodnené.

Kvalitou života, či v tomto prípade skôr kvalitou bývania na území slovenského mesta Prešov sa zaoberali Mitríková (Fertalová) a Lukáčová (Sedláková) (2007). Na základe údajov získaných prostredníctvom dotazníkového prieskumu autorky konštatovali prevládajúcu spokojnosť s bývaním na území mesta a v jeho suburbánnom zázemí, prejavujúcu sa u miestnych obyvateľov skôr nízkym záujmom o sťahovanie. Výsledky štúdie však poukázali na priestorovú variabilitu subjektívnych postojov a umožnili napríklad rozpoznať také časti Prešova, ktorých obyvatelia síce prejavovali zvýšený záujem o sťahovanie, no z ekonomických dôvodov si tento krok nemohli dovoliť.

Napriek tomu, že viaceré doteraz uvádzané štúdie konštatovali prevládajúcu spokojnosť s kvalitou života v skúmaných mestách, bádatelia nie vždy dospeli k takému záveru. Príkladom je štúdia Andráška (2004), v ktorej sa autor zaoberá percepciou aktivít miestnej samosprávy a kvality života na území mesta Považská Bystrica, rozčleneného do 16 mestských štvrtí. Východiskom výskumu, implicitne ukotveného v prístupe kritického realizmu, bol predpoklad, podľa ktorého by aj napriek štruktúrnym vplyvom práve predstavitelia samosprávy mesta mali mať podstatný vplyv na viaceré aspekty kvality života miestnych obyvateľov. Považská Bystrica predstavuje „typické“ postsocialistické mesto, teda mesto, ktorého hospodárska a sociálna báza sa rozhodujúcim spôsobom formovala v druhej polovici 20. storočia v období socializmu v súvislosti s centrálnou plánovanou a riadenou industrializáciou a urbanizáciou slovenských miest. V tzv. porevolučnom období 90. rokov sa mesto vyznačovalo ekonomickým úpadkom a prudkým rastom nezamestnanosti a výskytu sociálno-patologických javov. Tieto objektívne skutočnosti sa prejavili i v subjektívnom hodnotení, keď u takmer 40 percent respondentov uskutočneného dotazníkového prieskumu prevládala, pokiaľ ide o kvalitu života v meste, výrazná nespokojnosť. Najčastejšie uvádzanými faktormi negatívne ovplyvňujúcimi kvalitu života v meste boli verejná doprava a nedostatok pracovných príležitostí, pričom takéto hodnotenie prevládalo u obyvateľov všetkých mestských štvrtí. Obzvlášť v prípade centrálnych častí mesta bola ako významný negatívny jav často spomínaná vysoká miera kriminality, súvisiaca s problé-

mom, ktorý mesto zasiahol najmä v druhej polovici 90. rokov, a to s rozšírením užívania drog. S tým sa spájali i sťažnosti obyvateľov na nedostatočnú činnosť polície. Pokiaľ ide o vnímanie vývoja kvality života v meste po roku 1989, vyššia spokojnosť bola zaznamenaná u osôb mladších a s vyšším vzdelaním, prevažne negatívnym spôsobom vnímali vývoj najmä starší obyvatelia.

Ďalšími príkladmi výskumu subjektívneho vnímania a hodnotenia kvality života na území miest sú práce Ira a Šuška (2006), Kladiivo et al. (2009) či Oktay a Rustemli (2011). Z diplomovej práce Šušku (2006) vychádzala prvá z uvedených štúdií Iru a Šušku (2006). Autori sa v nej zaoberali hodnotením výsledkov dotazníkového prieskumu zameraného na vnímanie kvality života a jej zložiek na území slovenského mesta Partizánske (k niektorým výsledkom tejto práce sa ešte vrátíme). Moravské mesto Olomouc sa stalo predmetom podobne orientovaného výskumu Kladiiva et al. (2009). Aj v tomto prípade bol pri zbere údajov aplikovaný dotazníkový prieskum, ktorý sa uskutočnil na území 26 mestských častí. Autori zistili napríklad to, že obyvatelia Olomouce sú s úrovňou kvality života na území mesta prevažne spokojní. Oktay a Rustemli (2011) vychádzali z údajov získaných kombináciou dotazníkového prieskumu a rozhovorov vykonaných na území rezidenčných štvrtí mesta Famagusta (Severný Cyprus). Formulácia otázok kladených respondentom bola značne ovplyvnená, resp. vychádzala z už spomínaného „detroitského“ výskumu DAS (Marans 2003). Vyzdvihnúť môžeme skutočnosť, že niektoré otázky boli pozmenené tak, aby zohľadňovali miestny kontext. Výsledky naznačili, že spokojnosť so životom v meste prevláda nad nespokojnosťou. Podobne ako v štúdiu Marans a Kweon (2011) bola zaznamenaná nízka úroveň spokojnosti s disponibilným časom pre aktivity, ktorým sa ľudia chcú venovať. Výskumom DAS (Marans 2003) bola značne inšpirovaná aj štúdia kvality života na území rakúskeho Salzburgu (Keul a Prinz 2011). Na získanie údajov boli aj v tomto prípade použité dotazníky (vyplňované počas rozhovorov). V rámci prieskumu sa autori zamerali na 6 štvrtí, na území ktorých v čase výskumu žila približne tretina populácie mesta. Štúdia okrem iného poukázala na význam priestorového aspektu pri poznávaní kvality života v mestách, Keul a Prinz vyzdvihujú najmä možnosti vyplývajúce z aplikácie geografických informačných systémov.

4.2.2 Štúdium priestorových preferencií

Špecifický prístup ku skúmaniu subjektívneho vnímania kvality života na území miest predstavujú štúdie zamerané na atraktivnosť, obľúbenosť či neobľúbenosť jednotlivých štvrtí alebo lokalít, resp. identifikáciu tých častí mesta, ktoré ľudia považujú za miesta s (naj)vyššou a (naj)nižšou úrovňou kvality života (podobne orientované štúdie boli spracované aj na úrovni sídelného systému (pozri napr. Drbohlav 1989, Slavík a Sedlák 1997, Slavík et al. 2008, 2013, Štefánková a Drbohlav 2014), a to v súvislosti s témami ako sídelné preferencie alebo migračné motivácie (pre podrobnejší prehľad problematiky pozri Drbohlav 1990, Siwek 2011)).

Ako príklad štúdie takéhoto zamerania môžeme uviesť prácu Andráška (2006b). V rámci dotazníkového prieskumu vykonaného na území Bratislavy mali respondenti uviesť 5 lokalít či štvrtí v meste, ktoré považovali z hľadiska kvality života za najlepšie, a 5 lokalít, ktoré v tom istom ohľade pokladali za najhoršie. Umiestnenie každej štvrte v následne vytvorenom rankingu zodpovedalo frekvencii jej zaradenia medzi najlepšie, resp. najhoršie lokality na území mesta. Odpovede boli následne vyhodnotené aj vo vzťahu k iným otázkam obsiahnutým v dotazníku týkajúcim sa napríklad celkovej spokojnosti obyvateľov s kvalitou života v mieste ich bydliska. Výsledky prieskumu priniesli viacero zaujímavých poznatkov, do určitej miery korešpondujúcich s výsledkami iných štúdií (napr. Kórec a Smatánová 1999). Pozoruhodné bolo napríklad hodnotenie centrálnej časti mesta, ktorá vykazovala vysokú frekvenciu výskytu tak v prípade najhorších, ako aj najlepších lokalít. Špecifické podmienky bývania na území tejto štvrte do značnej miery polarizujú postoje, ktoré voči nej zaujímajú obyvatelia mesta. Ako ukázalo bližšie preskúmanie získaných údajov, tieto postoje pritom nijako výrazne nesúviseli so sociálnymi či demografickými charakteristikami respondentov. V prípade štvrtí považovaných za *najlepšie* z hľadiska kvality života boli vymedzené dve výrazné skupiny. Identifikácia prvej z nich nebola prekvapením – išlo predovšetkým o rezidenčné štvrte s prevahou rodinných domov ležiace v relatívne dobre dostupnom a krajinársky atraktívnom prostredí južného výbežku Malých Karpát, pohoria zasahujúceho až do bezprostrednej blízkosti centra mesta. Ide o časti Bratislavy s dlhodobo najvyššími cenami nehnuteľností, v zmysle vyjadrenia viacerých respondentov sú to „milionárske“ či „papalášske“ štvrte. Väčším prekvapením bola druhá skupina najlepšie hodnotených štvrtí, tvorená prevažne staršími panelovými sídliskami vybudovanými na území mesta v 60. rokoch minulého storočia. Tieto štvrte sa ukázali ako lokality „racionálnej voľby“ (Andráško 2007, p. 81), teda miesta, ktoré popri relatívne dobrých podmienkach života na danom území (napr. z hľadiska vybavenosti, dostupnosti a pod.) ponúkajú cenovo dostupné bývanie v bytových domoch panelovej konštrukcie (tzv. panelákoch). Panelové sídliská dominovali svojím významom aj v skupine *najhoršie* vnímaných štvrtí, išlo však o sídliská budované v 70. a 80. rokoch, teda v období charakteristickom zintenzívnením panelovej výstavby a v súvislosti s tým aj znížením pozornosti venovanej kvalite bývania a obytného prostredia (pozri napr. Andráško et al. 2013, Šuška a Stasíková 2013, Ira 2015, Šimáček et al. 2015). Konkrétne išlo o dve priestorové koncentrácie takto negatívne vnímaných štvrtí, v prvom prípade utvárajúcich sídlisko Petržalka, v druhom prípade časti Vrakune a Dolných honov.

Zaujímavé poznatky priniesla konfrontácia *externého* a *interného* imidžu štvrtí, vyjadrujúcich v prvom prípade celkový či „celomestský“ pohľad na danú štvrť, v druhom prípade pohľad „zvnútra“ danej štvrte, čiže pohľad ľudí žijúcich na jej území (Andráško 2006b, p. 239). Môžeme konštatovať, že vo väčšine prípadov najlepšie hodnotených štvrtí sa oba pohľady do značnej miery zhodovali. Znamená to, že tieto štvrte boli, pokiaľ ide o kvalitu života na ich území, považované za najlepšie tak väčšinou obyvateľov celej Bratislavy, ako aj väčšinou obyvateľov bývajúcich v rámci týchto území. Taktiež títo obyvatelia vykazovali vysokú mieru spokojnosti

s miestom svojho bydliska. Pokiaľ ide o najhoršie hodnotené štvrte, situácia nebola taká jednoznačná. Sídliisko Petržalka ako celok zaznamenalo značne negatívny imidž z externej perspektívy, interná perspektíva ale poukázala na vnútornú diverzifikáciu pohľadu na úroveň kvality života v štvrtiach, ktoré toto sídlisko utvárajú. Taktiež sa ukázalo, že oblasť Petržalky je evidentne horším spôsobom hodnotená ľuďmi, ktorí v nej nežijú (Andráško 2006b, p. 239). V niektorých častiach Petržalky respondenti vyjadrili výraznú spokojnosť s miestom svojho bydliska, v iných sa prejavoval skôr sklon k neutrálnemu hodnoteniu. Petržalské štvrte obyvatelia tohto sídliska zväčša neoznačovali ani ako najlepšie (aj keď sa objavili aj také prípady), ale ani ako najhoršie na území Bratislavy. Ak dochádzalo k označovaniu petržalských štvrtí ako najhorších, týkalo sa to vo väčšine prípadov buď štvrte Kopčany, alebo štvrtí nezodpovedajúcich sa s bydliskom respondenta. V tejto súvislosti je teda možné uvažovať o získaných poznatkoch v zmysle viacerých teoretických východísk, smerujúcich napríklad k myšlienkam pretrvávania (často nepodložených) názorov a súhry adaptácie na dané prostredie, čiastočnej akceptácie prevládajúceho spôsobu spoločenskej reprezentácie priestoru a/alebo významu a prejavom „lokálpatriotizmu“ (Andráško 2006b, p. 239). Otáznymi sa tieto myšlienky stávajú pri pohľade na druhú oblasť s výrazne negatívnym externým imidžom. Štvrte na území Vrakuňa a Dolných honov boli totiž negatívne vnímané nielen obyvateľmi iných častí mesta, ale často aj respondentmi žijúcimi na ich území. Hodnotenie spokojnosti s kvalitou života v mieste ich bydliska sa pritom z celkového hľadiska pohybovalo na pomedzí neutrálneho postoja a príklonu k nespokojnosti.

Empirickou, ale aj teoretickou stránkou obrazu rôznych častí mesta sa zaoberali aj ďalší autori. Zaujímavé poznatky v tomto ohľade prináša napríklad Steinführerová (2003), ktorá kladie subjektívne ocenenie, teda obrazy rôznych častí mesta, do súvislosti so sociálno-priestorovými vzorcami a prichádza k názoru, podľa ktorého môže byť na základe takýchto obrazov mestský priestor hierarchizovaný tak zo strany obyvateľov, ako aj profesionálnych aktérov trhu s nehnuteľnosťami (Steinführerová 2003, p. 177). Imidž konkrétneho (mestského) územia je potom podľa autorky symbolickým vyjadrením postavenia tohto územia v rámci statusového kontinua, teda odrazom vnímania rozdielov v životných podmienkach na území mesta. O tieto teoretické východiská sa Steinführerová opiera pri empirickom výskume zameranom na vnímanie obrazu mestských štvrtí Brna. Autorka použila metódu dotazníkového prieskumu, pričom respondentom boli kladené tak otvorené, ako aj uzavreté otázky. Pokiaľ ide o dosiahnuté výsledky, na území Brna boli určené najobľúbenejšie štvrte, ako aj štvrte, ktorých imidž bol označený ako negatívny. Steinführerová sa následne zamýšľa aj nad relevanciou priestorových obrazov (imidžu štvrtí) z hľadiska ľudského jednania, pričom v tomto ohľade konštatuje len obmedzenú súvislosť. Upozorňuje teda, že predstava človeka o „najlepšej“ štvrti ešte neznamená, že sa daná osoba do tejto štvrte aj presťahuje. Do hry tu vstupujú napríklad externé obmedzenia (vzájomne súvisiace faktory ako vlastnícka štruktúra, prevaha dopytu nad ponukou, cena nehnuteľností a pod.). Takéto zistenia korešpondujú so spomínanými poznatkami o výbere lokalít „racionálnej voľby“ v prácach Andráška (2006b, 2007). Určitým nedostatkom, ktorý, ako autor-

ka aj sama priznáva, mal skresľujúci vplyv na získané poznatky, bola priestorová selektivita prieskumu, keďže výber respondentov bol obmedzený len na územia troch mestských štvrtí mesta.

Uvedenému nedostatku sa vyhli autori ďalšieho veľmi podobne zameraného výskumu vnímania kvality života na území Brna (Andráško et al. 2012b, 2012c). Tento výskum sa opieral o postup a metódy použité predtým pri štúdiu kvality života v Bratislave (Andráško 2006b, 2007). Taktiež ciele boli rovnaké a teda zahŕňali okrem iného aj určenie štvrtí, vnímaných obyvateľmi mesta ako (naj)lepšie a (naj)horšie v rámci územia mesta z hľadiska kvality života. Na rozdiel od výskumu Steinführerovej boli v tomto prípade získané odpovede respondentov z celého územia mesta, základný výberový súbor zohľadňoval proporcionalitu zastúpenia respondentov z hľadiska rozmiestnenia a základných demografických charakteristík obyvateľov. Napriek tomu viaceré výsledky oboch štúdií Brna (Steinführerovej aj Andráška et al.) boli veľmi podobné, v niektorých prípadoch prakticky rovnaké. Týkalo sa to napríklad vo všeobecnosti lepšieho vnímania severnej či severozápadnej časti mesta, naopak juhovýchodná časť bola z hľadiska kvality života vnímaná skôr horším spôsobom. Je zaujímavé, že tento poznatok korešponduje aj s rozdielnym subjektívnym posudzovaním územia Bratislavy, kde je taktiež z dlhodobého hľadiska lepšie vnímaná severozápadná časť mesta (pozri Korec a Smatanová 1999, Andráško 2006b, 2007). Je však potrebné upozorniť, že ide len o veľmi generalizovaný pohľad. Tak v prípade Brna, ako aj Bratislavy boli totiž aj v juhovýchodnej časti mesta zaznamenané štvrte zaraďované väčšinou respondentov medzi lokality s najvyššou úrovňou kvality života. Dôvody do istej miery bipolárneho vnímania územia Bratislavy a Brna sú viaceré. V oboch prípadoch do hry zrejme vstupujú miestne fyzikogeografické podmienky, pretože sa v severozápadných častiach oboch miest nachádzajú vertikálne členitejšie územia s vysokým zastúpením lesných porastov, čo má samozrejme sprostredkovaný vplyv aj na ďalšie podmienky života na ich území. Steinführerová ale poukazuje aj na faktor „symbolickej zotrvačnosti“ (Steinführerová 2003, p. 177) tradovaného hodnotenia určitých území, ktoré sa prejavuje najmä pri kolektívnom obraze. Tomu zodpovedá i fakt, že obyvatelia niektorých štvrtí, vnímaných na území Brna a Bratislavy z celomestského pohľadu skôr negatívne, boli s kvalitou života v mieste ich bydliska prevažne spokojní, resp. zďaleka svoju domácu štvrť nepovažovali za najhoršiu (viď napríklad uvedené informácie o externom a internom imidži Petržalky).

Štúdie Steinführerovej (2003) a Andráška et al. (2012b, 2012c) sa zhodli i pokiaľ ide o zistenia týkajúce sa celkovo najhoršie hodnotených štvrtí na území Brna. Tieto zväčša pokrývali časti mesta ležiace juhovýchodne od centra, so zreteľnou koncentráciou negatívnych postojov týkajúcich sa relatívne malého územia označovaného aj ako brnenský „Bronx“. Andráško et al. (2012b, 2012c) však aj v tomto prípade poukázali na to, že hoci sa v tejto oblasti vyskytoval zvýšený podiel respondentov so záujmom dané územie opustiť, resp. presťahovať sa inde, stále tu bolo možné zaznamenať aj značné zastúpenie veľmi pozitívnych, či aspoň zďaleka nie natolko negatívnych názorov na miestnu kvalitu života.

Mierne odlišné výsledky dosiahli Steinführerová (2003) a Andráško et al. (2012b, 2012c) pokiaľ ide o štvrte vnímané na území Brna ako najlepšie. Práve tu sa výraznejším spôsobom prejavili nedostatky vyplývajúce zo selektívneho výberu respondentov v rámci prvej z týchto štúdií. V širšom pojatí napriek tomu získané poznatky korešpondujú, odlišnosti sa týkajú skôr určenia poradia preferovaných štvrtí. Je zaujímavé, že ako v prípade Bratislavy (Korec a Smatanová 1999, Andráško 2006b, 2007), tak aj v prípade Brna sa do skupiny najlepšie hodnotených štvrtí dostali niektoré panelové sídliská. Paralelu môžeme zaznamenať aj pokiaľ ide o hodnotenie sídlisk vybudovaných v odlišných obdobiach. Novšie sídliská budované v 70. až 80. rokoch minulého storočia boli v Bratislave i Brne zaradované medzi najhoršie štvrte. Naopak staršie sídliská, budované v 60. rokoch, si udržiujú výrazne pozitívny imidž a boli to práve tieto sídliská, ktoré sa v prípade oboch miest zaradovali medzi najlepšie štvrte. V prieskume Andráška et al. (2012b, 2012c) bolo dokonca jedno z takýchto sídlisk, konkrétne Lesná, z celomestského pohľadu hodnotené ako celkovo najlepšia štvrť na území mesta.

Uvedené informácie podnietili vznik ďalšej štúdie, ktorá bola zameraná práve na *panelové sídliská* v Brne a kvalitu života na ich území (Andráško et al. 2013). Pre podrobnejší rozbor boli v tomto prípade zvolené tri sídliská, ktorých externý imidž bol značne odlišný. Objavilo sa tu sídlisko s najlepším imidžom (z hľadiska sídlisk, ale aj všetkých štvrtí), teda sídlisko Lesná, ďalej sídlisko Bohunice, vykazujúce najhorší imidž spomedzi všetkých sídlisk (nie však spomedzi všetkých štvrtí) a napokon Bystrc, sídlisko s ambivalentným imidžom, pretože sa objavilo medzi pätnástkou najlepšie, ale aj najhoršie hodnotených štvrtí. V predmetnej štúdii boli analyzované niektoré faktory majúce vplyv na takýto obraz jednotlivých sídlisk. Výsledky do značnej miery potvrdili predpoklady vyplývajúce z predošlých štúdií (napr. Steinführerová 2003, Andráško 2006b), a to najmä v zmysle očakávanej odlišnosti medzi externým a interným imidžom štvrtí. Skutočne, napriek tomu, že externý imidž uvedené tri sídliská z hľadiska vnímanej úrovne kvality života značne diferencoval, z pohľadu interného imidžu medzi nimi prakticky neboli rozdiely. Obyvatelia týchto troch štvrtí boli s kvalitou života na ich území prevažne spokojní, okrem toho „domáca“ štvrť v ich hodnoteniach dominovala pokiaľ ide o špecifikáciu najlepších štvrtí na území mesta. Tieto informácie sa stávajú mimoriadne zaujímavými napríklad v súvislosti s cenami nehnuteľností. Andráško et al. (2013) na to poukazujú v súvislosti v cenami dvoj- a trojizbových bytov, ktoré „kopírujú“ externý imidž. Prieskum realitného trhu poukázal na výrazne vyššie ceny bytov na území Lesnej, najnižšie ceny naopak vykazovalo sídlisko Bohunice.

4.2.3 Štúdie využívajúce viacrozmerné metódy

Významnú skupinu prác, formujúcu de facto samostatný prístup k výskumu kvality života v mestách, predstavujú štúdie opierajúce sa o využitie tzv. multivariačných, príp. viacrozmerných štatistických metód. Ako už bolo uvedené v kapitole venovanej rozboru koncepcie kvality života, aplikácia multivariačných štatistic-

kých metód predstavuje jeden z hlavných prístupov k meraniu kvality života. V rámci tohto prístupu sa pri meraní kvality života môžeme stretnúť s použitím takých metód, ako sú analýza hlavných komponentov, faktorová analýza, regresná analýza, zhluková analýza či diskriminačná analýza (pozri napr. Robinson 1998). Multivariačných štatistických metód samozrejme existuje väčšie množstvo (z ďalších môžeme spomenúť napríklad kanonickú korelačnú analýzu), tie, ktoré boli uvedené, sa však v štúdiách kvality života objavujú najčastejšie (pozri napr. Andráško 2008d).

Označenie multivariačné štatistické metódy vychádza zo skutočnosti, že sa v rámci týchto metód bežne narába s väčším množstvom ukazovateľov/premenných, popisujúcich rôznorodé vlastnosti predmetu záujmu, presnejšie pozorovaní (napr. území, ľudí). Práve možnosť zohľadniť spektrum rôznych ukazovateľov vzťahujúcich sa na viaceré zložky ľudského života prispela k rozvoju používania týchto metód pri skúmaní kvality života. Dôvodov však môžeme nájsť viacero (napr. určenie skupín vzájomne silne korelovaných premenných, latentných faktorov a ďalšie). Na používaní multivariačných metód je zaujímavé aj to, že, na rozdiel od súhrnných indexov, aspoň čiastočne (aj keď nie celkom) výskumníka či výskumníčku odbreňujú od nutnosti vynášania hodnotových súdov v zmysle „dobré – zlé“, „lepšie – horšie“, príp. takúto možnosť aspoň ponúkajú. Výsledné hodnoty súhrnných indexov bežne poukazujú na to, kde je kvalita života vyššia alebo nižšia (typickým príkladom sú spomínané rankingy miest). Vynášanie takýchto súdov môže narážať na problém etiky výskumu. Kto má napríklad právo povedať, čo je dobré a čo zlé? Do hry tu vstupuje relativita kvality života, ktorá takéto kategorické postoje môže výrazne spochybňovať. Aplikácia multivariačných metód má v tomto ohľade sčasti oslobodzujúci účinok, pretože z hľadiska spôsobu, akým sa v rámci takýchto postupov narába s dátami, nie je nevyhnutné hneď na začiatku jednoznačne špecifikovať hodnotové postoje v zmysle „zvyšuje kvalitu života“ alebo „znižuje kvalitu života“. Taktiež výsledky analýz nie sú porovnaním len v zmysle vyššej alebo nižšej úrovne kvality života. Skôr nás upozorňujú na to, v čom sa jednotlivé pozorovania vzhľadom na hodnoty sledovaných ukazovateľov odlišujú. Inými slovami, získané poznatky nám (v prípade priestorových pozorovaní) v prvom rade hovoria, že kvalita života je na rôznych miestach skrátka *iná*, príp. aj v čom je *iná*. To, či tieto miesta môžeme z hľadiska kvality života považovať za lepšie či horšie, je až sekundárnym výsledkom, ktorý už ale zároveň môže byť, napríklad vzhľadom na premenné umožňujúce interpretáciu výsledných faktorov či komponentov, značne relativizovaný.

Aj napriek uvedenému nie je možné tvrdiť, že by multivariačné štatistické metódy celkovo zbavovali výskumníka či výskumníčku nutnosti robiť určité rozhodnutia, ktoré môžu byť (a zväčša aj sú) zaťažené vlastnou subjektivitou, či ďalšími podmieňujúcimi faktormi. Príkladom môže byť proces výberu vstupných dát, resp. ukazovateľov, a jeho výsledok. To nás privádza k tomu, že multivariačné metódy okrem množstva výhod, ktorými disponujú, sa vyznačujú aj množstvom nevýhod či problémov pri ich využití. Význam týchto nevýhod a problémov obvykle narastá vtedy, keď sa aplikácia uvedených metód spojí s nízkou kvalifikáciou toho, kto ich

používa. V súčasnosti relatívne jednoduchá dostupnosť a výkonnosť hardvérového a softvérového vybavenia sú na jednej strane výhodou, sprístupňujú totiž multivariačné metódy oveľa väčšiemu počtu používateľov. Na druhej strane je však táto výhoda aj nevýhodou, ktorá nezriedka vedie k podceneniu znalosti teoretických/matematických východísk a v súvislosti s tým k (často nevedomému) nesprávnemu narábaniu s údajmi či nevhodnej alebo chybnjej interpretácii získaných výsledkov. Na dáta vstupujúce do multivariačných analýz je kladené množstvo požiadaviek súvisiacich napríklad s homogenitou pozorovaní či tzv. normálnym rozdelením hodnôt (pozri napr. Johnston 1978). Striktné splnenie týchto požiadaviek je v niektorých prípadoch (typicky napríklad, ak pozorovania predstavujú heterogénne územia) prakticky nemožné. To nemusí nutne znamenať, že multivariačné metódy nemôžu byť použité, rozhodne to ale zvyšuje nároky kladené na citlivú interpretáciu získaných poznatkov zohľadňujúcu ich možné nedostatky a skreslenia (Andráško 2008d, pp. 18–19).

S použitím multivariačných metód pri skúmaní kvality života v mestách sa môžeme stretnúť predovšetkým pri zameraní záujmu na vnútornú štruktúru miest, v prípade hodnotenia viacerých miest či väčších urbánnych území sú používané tiež, avšak menej často (niektoré príklady takýchto prác uvádzajú Stimson a Marans 2011).

4.2.3.1 Faktorové ekológie a štúdium deprivácie

Za určitého „predchodcu“ výskumu kvality života v mestách prostredníctvom multivariačných metód môžeme považovať tzv. *faktorové ekológie* miest. Zároveň je však možné faktorové ekológie a im príbuzné postupy označiť za samostatný smer, resp. súčasť výskumu kvality života. Prečo to tak je? Ako uvádza napríklad Bezák (1993), základom faktorových ekológií je aplikácia niektorej zo skupiny metód faktorovej analýzy na súbor premenných opisujúcich demografický či sociálno-ekonomický charakter priestorových jednotiek vyčlenených na území skúmaného mesta s cieľom odhaliť sociálno-priestorovú štruktúru a opísať jej (skryté) vlastnosti prostredníctvom malého počtu matematicky zostrojených charakteristík nazývaných (spoločné) faktory, resp. (základné) dimenzie. Sociálno-priestorová štruktúra pritom predstavuje podstatnú zložku priestorovej štruktúry mesta z hľadiska kvality života a ako taká môže byť jednou z príčin i dôsledkov úrovne kvality života a životných podmienok na určitom mieste (Andráško 2008d, p. 16). Faktorové ekológie teda prinášajú množstvo informácií, ktoré s kvalitou života úzko súvisia a majú v danom ohľade značnú výpovednú hodnotu. Aj preto ich môžeme chápať ako súčasť výskumu kvality života v mestách. Na druhej strane je potrebné v tom istom ohľade pripustiť aj ich určitú „obmedzenosť“. Ako naznačujú napríklad Knox a Pinch (2010), tradičné faktorové ekológie vykazovali niekoľko podstatných nedostatkov, medzi ktoré môžeme zaradiť predovšetkým nedostatočné využitie premenných opisujúcich rôznorodé súčasti životného prostredia, dostupnosť vybraných zariadení (napr. nemocníc, parkov) či mieru výsky-

tu sociálno-patologických javov (napr. kriminality). Práve upriamenie pozornosti na takéto ukazovatele sa spájalo s rozvojom štúdia kvality života v mestách (nielen) na pôde geografie a spoločne so záujmom o tzv. priestorovú spravodlivosť viedlo k novému pohľadu na priestorové črty a vzorce sociálno-ekonomickej diferenciácie. V tejto súvislosti tak môžeme faktorové ekológie považovať za predchodcu komplexnejšie pojatých štúdií venujúcich pozornosť širšiemu spektru podmienok života v mestách (pozri napr. Johnston a Sidaway 2004).

Konkrétnych príkladov faktorových ekológií, príp. štúdií, ktoré k nim majú veľmi blízko, je k dispozícii skutočne mnoho (pozri napr. Bezák 1987, Vystoupil a Węclawowicz 1987, Kellnerová a Toušek 1997, Matlovič 1998, Steinführerová 2003, Muliček et al. 2004, Muliček 2005, Andráško 2006a, Ondoš a Korec 2006, Nestorová-Dická 2013, 2014). Je zjavné, že aj keď sa používanie multivariačných metód pri výskume urbánneho prostredia dlhodobo stretávalo s množstvom kritických pripomienok (pre viac informácií a širšie súvislosti pozri napr. Bezák 1987, Knox a Pinch 2010, Daněk 2008, 2013), s faktorovými ekológiami sa môžeme stretnúť aj v súčasnosti.

Viacere štúdie majúce na prvý pohľad charakter faktorovej ekológie, obvykle používaný postup do istej miery modifikujú, príp. explicitne interpretujú jeho výsledky v širšom koncepčnom rámci výskumu kvality života (pozri napr. Pacione 1986, Andráško 2006a). Pre tieto práce je charakteristické, že poznatky o sociálno-priestorovej štruktúre mesta chápu len ako jednu časť informácií o kvalite života, príp. ako východisko umožňujúce rozpoznať na území mesta lokality, ktoré sa vyznačujú koncentráciou sociálnych problémov a vyžadujú zvýšenú pozornosť (napr. v zmysle ďalšieho výskumu, politických opatrení a pod.). Pacione (1986) takéto lokality označuje ako „znevýhodnené“, príp. ako miesta (akútnej či viacnásobnej) deprivácie. Poznamenáme, že určitá forma *deprivácie* bola vo viacerých prácach využívajúcich multivariačné metódy (pozri napr. Knox 1987, Davies a Murdie 1991, Kellnerová a Toušek 1997, Andráško 2006a) extrahovaná ako ďalšia dimenzia (popri dimenziách ako sociálny či rodinný status) sociálno-priestorovej štruktúry mesta. Je však potrebné upozorniť, že názov tejto dimenzie nie je vo všetkých prácach rovnaký. To isté sa týka spôsobu chápania (sociálnej) deprivácie, ako aj súboru indikátorov, ktoré by mali tento jav vyjadrovať. Vo všeobecnosti sa ale chápanie deprivácie vzťahuje na relatívne horšie podmienky života určitých skupín obyvateľstva, na to, čo Pacione nazýva „spodným koncom spektra kvality života“ (Pacione 1986, p. 1503).

4.2.3.2 Štúdie životných podmienok so zameraním na objektívnu dimenziu kvality života

Ako sme už naznačili, využitie multivariačných metód pri výskume kvality života v mestách nie je obmedzené len na sociálne, ekonomické či demografické charakteristiky obyvateľstva (za zmienku stojí fakt, že v rámci niektorých z už uvedených

faktorových ekológií (napr. Bezák 1987, Matlovič 1998, Nestorová-Dická 2013) boli použité aj ukazovatele týkajúce sa domového, resp. bytového fondu). Aplikácia týchto metód je v danom ohľade možná aj pokiaľ ide o podmienky prostredia života ľudí zahŕňajúce napríklad prvky vybudovaného či prírodného prostredia, priestorovej interakcie, sociálno-patologické javy a podobne (v oblasti štúdia kvality života sa obvykle hovorí o výskume životných podmienok, z hľadiska dualizmov kvality života môžeme hovoriť o zameraní pozornosti na externú dimenziu, resp. dimenziu prostredia). Platí pritom, že výskum sa môže orientovať tak na objektívne ukazovatele, ako aj na zohľadnenie subjektívneho vnímania, resp. hodnotenia podmienok života na určitom mieste.

Uvedme najprv príklady takýchto štúdií využívajúcich multivariačné metódy a tzv. objektívne indikátory. Spomenúť môžeme v tomto ohľade prácu, resp. časť práce Iru (1984). Autor sa v nej zameril na územie mesta Bratislava, ktoré pre potreby následnej analýzy rozdelil na 50 mestských štvrtí. Podmienky prostredia týchto štvrtí boli popísané prostredníctvom 38 premenných charakterizujúcich napr. kvalitu bývania, využitie územia, znečistenie ovzdušia, hlučnosť, vybavenosť, infraštruktúru a podobne (kompletný prehľad použitých ukazovateľov ponúka práca Iru a Andráška (2008)). Výsledkom následnej aplikácie faktorovej a zhlukovej analýzy bolo vytvorenie 20 skupín, resp. typov mestského prostredia, zoskupujúcich štvrte vykazujúce podobné hodnoty sledovaných ukazovateľov.

Prácou Iru (1984) bola neskôr inšpirovaná štúdia Andráška (2008c). Rovnako ako v predchádzajúcom prípade, i tu sa autor zameril na územie Bratislavy. Použité bolo členenie územia mesta na 75 štvrtí charakterizovaných prostredníctvom hodnôt 28 indikátorov pokrývajúcich zvolené oblasti, resp. podmienky života v meste (napr. bývanie, vzdelávanie, životné prostredie, kriminalita, doprava, vybavenosť vybranými službami, zdravotná starostlivosť). Výber týchto oblastí bol ovplyvnený výsledkami predchádzajúceho výskumu (Andráško 2005), ale aj dostupnosťou dát. Použitím analýzy hlavných komponentov, zhlukovej a diskriminačnej analýzy bolo na území mesta vyčlenených 12 zhlukov, teda typov územia relatívne vnútorne homogénnych a priestorovo kompaktných z hľadiska kvality životných podmienok.

K zaujímavému „stretnutiu“ uvádzaných výskumov Iru (1984) a Andráška (2008c) došlo v spoločnej práci oboch autorov (Iru a Andráško 2008). Hlavná myšlienka tejto práce spočívala v konfrontácii poznatkov vyplývajúcich z dvoch štúdií s tým istým priestorovým (územie mesta Bratislava) a tematickým zameraním (podmienky života v daných územiach mestských štvrtí, tvorba typológie mestských štvrtí vzhľadom na tieto podmienky), opierajúcich sa o podobné, či skôr príbuzné metódy multivariačnej analýzy a klasifikácie. Obe štúdie pritom z hľadiska väčšiny použitých vstupných dát delilo dvadsaťročné časové obdobie. Možnosti prepojenia, či skôr porovnania oboch výskumov tak boli aj vďaka tomuto časovému odstupe čiastočne ohraničené. Za 20 rokov sa Bratislava výrazne zmenila, pribudli celkom nové štvrte (napr. v oblasti Petržalky, Karlovej Vsi), výrazne sa premenila podoba viacerých starších častí mesta. Značné rozdiely sa týkali tiež dostupnosti

údajov. Pravidelné sledovanie mnohých ukazovateľov na území mesta (napr. tzv. pasportizácie) bolo po roku 1990 značne obmedzené, príp. celkom ukončené. V dôsledku týchto a ďalších skutočností obidve štúdie vykazovali určité odlišnosti týkajúce sa napríklad počtu použitých pozorovaní, resp. priestorových observačných jednotiek (mestských štvrtí), alebo skladby použitých indikátorov (aj napriek značnému prekryvu sledovaných oblastí života v meste). V snahe aspoň čiastočne korigovať tieto rozdiely bol zjednotený aspoň postup spracovania dát. Z práce Iru (1984) bola prevzatá pôvodná korelačná matica, ktorá však nebola použitá v rámci faktorovej analýzy ako predtým, ale v rámci analýzy hlavných komponentov. Tento krok bol podniknutý aj v dôsledku vývoja znalostí a technického zabezpečenia týkajúcich sa multivariačných metód. Analýza hlavných komponentov sa v porovnaní s faktorovou analýzou javí ako vhodnejší nástroj exploratívne orientovaného výskumu (Andráško 2008d). Vďaka novšiemu softvérovému vybaveniu sa oveľa jednoduchšou a dostupnejšou stala možnosť kontroly a prípadnej korekcie výsledkov zhlukovej analýzy. Zmena použitej multivariačnej metódy sa prejavila v počte vymedzených typov územia – v pôvodnej štúdii Iru (1984) ich bolo 20, po novom spracovaní dát klesol tento počet na 14. Zhodnotenie výsledkov prinieslo viaceré zaujímavé poznatky súvisiace s priestorovým rozvojom mesta (napr. v zmysle formovania nových typov štvrtí so špecifickými životnými podmienkami ich obyvateľov) a premenami jeho vnútornej štruktúry. Zároveň však bolo v určitých prípadoch poukázané aj na kontinuitu podoby štvrtí vzhľadom na vybrané charakteristiky. Rozdiely vzťahujúce sa na extrahované komponenty upozornili okrem iného aj na problém znižujúcej sa disponibilít potrebných údajov. Niektoré javy, ktoré môžeme z hľadiska kvality života v meste považovať za relevantné a zasluhujúce si pozornosť, neboli v novej štúdii vôbec zaznamenané – nie však v dôsledku ich vymiznutia, ale v dôsledku absencie dát, prostredníctvom ktorých by bolo možné tieto javy bližšie preskúmať.

Na výskumy Iru (1984) a Andráška (2008c) neskôr nadviazali ďalšie práce. Napríklad Kladiivo a Halás (2012) aplikovali prakticky totožný postup ako Andráško (2008c) vrátane použitých metód a súboru vstupných ukazovateľov na území mesta Olomouc. Drobnou zmenou bolo pridanie indikátorov charakteru zástavby, z metodického hľadiska však išlo o nadbytočnú úpravu. Výsledkom štúdie bolo napokon určenie šiestich typov územia Olomouce z hľadiska kvality životných podmienok.

4.2.3.3 Štúdie životných podmienok so zameraním na subjektívnu dimenziu kvality života

Multivariačné štatistické metódy je možné použiť aj v prípade skúmania subjektívneho vnímania kvality života v mestách. Ako príklad musíme uviesť najmä práce, ktorých autorom je Pacione (1982, 1984, 1986). Na nasledujúcich riadkoch sa pokúsime v stručnosti a zjednodušene priblížiť postup a výsledky výskumu tohto autora. Pacione si za predmet svojho záujmu vybral územie škótskeho mesta

Glasgow. V prvej fáze výskumu sa zamerl na celomestskú úroveň, pričom aplikoval postup z hľadiska metód a vstupných dát veľmi podobný faktorovej ekológii. Týmto spôsobom na území mesta identifikoval územia vyznačujúce sa priestorovou koncentráciou sociálnych problémov a/alebo zníženou úrovňou niektorých podmienok života. Ako už bolo uvedené aj predtým, Pacione v tejto súvislosti hovorí o „viacnásobnej deprivácii“ (napr. Pacione 1986, p. 1511). Práve na takéto časti mesta sa následne zamerl z hľadiska skúmania subjektívneho vnímania vybraných faktorov ovplyvňujúcich kvalitu života (pozri Pacione 1982, 1984). Prostriedkom získavania dát bol dotazníkový prieskum, v rámci ktorého pomocou uzavretých otázok respondenti vyjadrovali vlastné, subjektívne hodnotenie podmienok ovplyvňujúcich kvalitu života v mieste ich bydliska. Údaje boli následne použité pri analýze hlavných komponentov. V prípade štúdie Pacione (1986) bola týmto spôsobom skúmaná štvrť Easterhouse, pričom z hľadiska podielu na rozptyle pôvodnej informácie boli ako najvýznamnejšie extrahované komponenty *viacnásobná deprivácia* (komponent bol interpretovaný prostredníctvom premenných ako úroveň vandalizmu, čistota ulíc, bezpečnosť pred krádežou a pod.), *doprava* (napr. hluk z dopravy, množstvo dopravy v uliciach a pod.), *hodnota bydliska* (napr. výška nájmu, vzhľad domu, množstvo zelene a pod.) a ďalšie. Pacione následne aplikoval metódu regresnej analýzy, prostredníctvom ktorej zisťoval súvislosť medzi celkovou spokojnosťou obyvateľov s prostredím ich bydliska a jednotlivými komponentmi. Podľa výsledkov tejto analýzy k celkovej spokojnosti najviac prispievali komponenty viacnásobná deprivácia, hodnota bydliska a štruktúra bývania.

Postupom, ktorý použil vo svojich prácach Pacione, bol inšpirovaný výskum Andráška (2007, 2008a). Presnejšie povedané, v rámci jednej zo súčastí výskumu zameraného na subjektívne vnímanie kvality života a jej parciálnych dimenzií bol spomenutý postup, s menšími obmenami, aplikovaný na území slovenského mesta Bratislava (pozri Andráško 2008a). Rovnako ako v uvedených prácach Pacioneho boli hlavnými cieľmi štúdie určenie a interpretácia hlavných komponentov subjektívneho hodnotenia kvality životných podmienok (v tomto prípade obyvateľov hlavného mesta SR Bratislavy) a preskúmanie relatívneho významu týchto komponentov z hľadiska celkovej spokojnosti obyvateľov s miestom ich bydliska.

Vstupné dáta boli získané prostredníctvom dotazníkového prieskumu, základný výskumný súbor predstavovali obyvatelia Bratislavy vo veku 15 až 60 rokov. Respondenti v dotazníku vyjadrovali na príslušnej škále mieru svojej (ne)spokojnosti s vybranými podmienkami života v meste, resp. v mieste ich bydliska a jeho najbližšom okolí, definovaných ako „vzdialenosť maximálne 15 minút chôdze od domu či bytu, v ktorom žijú“ (Andráško 2008a, p. 74). Podľa výsledkov dotazníkového prieskumu boli obyvatelia Bratislavy vo všeobecnosti najviac spokojní s dostupnosťou predajní potravín, zastávok MHD, škôl či centra mesta. Najmenej spokojní boli s činnosťou miestnej samosprávy, možnosťami, resp. veľkosťou osobného vplyvu na dianie v meste a s čistotou ulíc a verejných priestranstiev. Údaje o úrovni spokojnosti s celkovo 29 oblasťami života v meste boli použité v rámci analýzy hlavných komponentov. Z hľadiska podielu na rozptyle bolo stanovených

6 najvýznamnejších komponentov, následne označených ako *dostupnosť, kvalita bývania a estetika prostredia, bezpečnosť a čistota prostredia, nakupovanie a služby, vplyv a samospráva, MHD a statická doprava*. Názvy boli komponentom pridelené na základe ukazovateľov, ktoré vzhľadom na daný komponent vykazovali najvyššie hodnoty tzv. komponentných záťaží. Napríklad prvý extrahovaný komponent, dostupnosť, získal takéto označenie vďaka tomu, že združoval prevažne ukazovatele opisujúce spokojnosť obyvateľov s dostupnosťou rôznych druhov zariadení a služieb. Komponenty boli následne použité ako nezávislé premenné v regresnej analýze, závislou premennou bola celková spokojnosť obyvateľov s ich bydliskom a jeho najbližším okolím. Najvýraznejšie príspevanie k celkovej spokojnosti bolo zaznamenané v prípadoch komponentov kvalita bývania a estetika prostredia, vplyv a samospráva a bezpečnosť a čistota prostredia. Inými slovami, najväčší vplyv na celkovú spokojnosť obyvateľov s kvalitou života v mieste ich bydliska malo na území Bratislavy subjektívne hodnotenie *estetického stránky prostredia a kvality bývania, možnosti vplyvu obyvateľov na dianie v ich štvrti či v meste a pôsobenia miestnej samosprávy*, ako aj *bezpečnosti a čistoty prostredia v mieste bydliska*. Hodnotenie *estetického stránky prostredia a kvality bývania* bolo vyjadrené pomocou takých ukazovateľov, ako napr. súkromie poskytované domom/bytom, pohľad z okna obývacej izby, celkový vzhľad štvrte, náklady na bývanie, množstvo a kvalita zelene a pod. Najvyššie hodnoty (najlepšie hodnotenie) z hľadiska tohto komponentu dosiahli rezidenčné štvrte južného výbežku Malých Karpát, bývalé vidiecke obce, administratívne pričlenené k Bratislave (príp. ich zachované sídelné jadrá) a niektoré panelové sídliská. Najhoršie hodnotenie zaznamenali napríklad niektoré štvrte ležiace v blízkosti priemyselných závodov (tzv. robotnícke štvrte) a niektoré panelové sídliská (napr. väčšia časť Petržalky).

Posudzovanie *možnosti vplyvu obyvateľov na dianie v ich štvrti či v meste a pôsobenia miestnej samosprávy* bolo sledované na základe dvoch ukazovateľov (veľkosť potenciálneho vplyvu na dianie v okolí, práca a činnosť miestnej samosprávy). Ak výrazne generalizujeme výsledky štúdie, je možné uviesť, že lepšie hodnotenie v danom ohľade vykazovali štvrte nachádzajúce sa severozápadne od centra mesta, horšie hodnotenie bolo zaznamenané pri štvrtiach tvoriacich centrum mesta a jeho okolie a pri štvrtiach ležiacich v južnej, príp. juhovýchodnej časti mesta (ako bolo uvedené, ide o veľmi zjednodušené zhodnotenie zahŕňajúce aj viacero výnimiek). Dôležité je však upozorniť najmä na to, že „lepšie“ hodnotenie v tomto prípade zväčša nepredstavovalo u respondentov prevládajúcu spokojnosť, ale skôr príklon k celkovo neutrálnemu posudzovaniu. Horšie hodnotenie znamenalo, že v daných štvrtiach výrazne prevládala, vzhľadom na sledované ukazovatele, nespokojnosť. Znovu pripomenieme, že práve činnosť samosprávy mesta či mestských častí a možnosti ovplyvniť to, čo sa deje v okolí bydliska respondentov či v meste samotnom, patrili podľa výsledkov prieskumu k celkovo najhoršie hodnoteným ukazovateľom kvality života v Bratislave. Napokon sa vrátíme aj k *bezpečnosti a čistote prostredia v mieste bydliska*. Tento komponent bol zastúpený ukazovateľmi ako osobná bezpečnosť (napr. pred napadnutím), bezpečnosť majetku, vandalizmus, čistota ulíc a verejných priestranstiev, množstvo dopravy v uliciach, čistota ovzdu-

šia, hlučnosť prostredia a ďalšie. Z hľadiska priestorového rozloženia výsledkov zaujme v tomto prípade najmä sústredenie negatívneho hodnotenia na územiach štvrtí Vrakuňa a Dolných honov, kde sa prejavil vplyv prítomnosti lokality (obytného komplexu) označovanej ako „Pentagon“, vyznačujúcej sa koncentráciou viacerých sociálno-patologických javov a znečistením a devastáciou obytného prostredia.

Uvedené informácie môžu prispieť aj k vysvetleniu niektorých záverov už spomínanej štúdie Andráška (2006b), zameranej na spoznanie externého a interného obrazu štvrtí na území Bratislavy. Pripomenieme, že z externého či celomestského pohľadu boli určené dve priestorové koncentrácie štvrtí vykazujúcich negatívny imidž, a to konkrétne Petržalka a Vrakuňa – Dolné hony. Pokiaľ ale ide o interný imidž, teda vnímanie obrazu miestneho prostredia obyvateľmi týchto štvrtí, petržalské štvrte zaznamenali skôr pozitívne až neutrálne hodnotenie, naopak interný imidž Vrakuňa a Dolných honov bol skôr neutrálny až negatívny. Výsledky štúdie Andráška (2008a) poukazujú na možné zdroje podobnosti oboch území vzhľadom na externý imidž, ako aj na ich odlišnosti pokiaľ ide o interný imidž. Poznatky získané pomocou dotazníkového prieskumu, analýzy hlavných komponentov a regresnej analýzy naznačujú, že negatívne hodnotenie Petržalky zo strany obyvateľov ostatných častí Bratislavy je výrazne ovplyvnené „povešťou“ tohto sídliska a jeho vnímaním ako „dehumanizovaného“ prostredia pre život (Andráško 2007, p. 99). Obyvatelia Petržalky taktiež neposudzujú najmä estetickú stránku sídliska príliš pozitívne, na ich celkové hodnotenie spokojnosti s kvalitou života v mieste ich bydliska to ale nemá až natolko výrazný vplyv. Iná je situácia pokiaľ ide o Vrakuňa a Dolné hony. Pri týchto územiach zaznamenávame negatívny externý imidž, hodnotenie zo strany miestnych obyvateľov je neutrálne, v prípade niektorých štvrtí s príklonom k negatívnemu hodnoteniu. Zdá sa, že významnú úlohu pri formovaní rozdielneho hodnotenia miestneho prostredia, resp. interného imidžu zohrávajú predovšetkým pocity ohrozenia a bezpečnosti (osobnej či majetku), príp. čistoty prostredia. A tie v tomto prípade hovoria výrazne v neprospech niektorých častí Vrakuňa a Dolných honov. Je ale potrebné dôrazne upozorniť, že takéto závery sú len zbežné a v ideálnom prípade by mali byť potvrdené či vyvrátené podrobnejšou štúdiou danej problematiky (napr. je pravdepodobné, že na formovaní výsledného obrazu sa podieľa viacero faktorov, taktiež výsledky regresnej analýzy vzťahujúce sa na celé mesto nie je možné automaticky aplikovať v prípadoch jednotlivých štvrtí a pod.). Napriek tomu môžeme uvedené poznatky považovať za jedno z (ďalších) možných vysvetlení odlišného obrazu uvedených území v mysliach ich obyvateľov.

Veľmi podobný postup výskumu ako ten, ktorý použili Pacione a Andráško, nachádzame aj v iných prácach. Napríklad Mridha a Moore (2011) sa venovali výskumu kvality života na území mesta Dháka (Bangladéš). Na súbor dát získaných prostredníctvom dotazníkového prieskumu a popisujúcich vnímanie úrovne kvality života na území zvolených rezidenčných oblastí v meste aplikovali metódu analýzy hlavných komponentov. Prostredníctvom tejto metódy určili 6 hlavných kom-

ponentov spokojnosti so štvrtou a jej prostredím, ktoré označili ako *manažment a údržba, architektonické prvky, miestna štvrť, susedia, rekreačné zariadenia a okolie prostredie*. Komponenty boli nazvané a obsahovo interpretované na základe pôvodných premenných, komponent rekreačné zariadenia tak napríklad združoval ukazovatele vyjadrujúce spokojnosť obyvateľov s miestnymi parkmi, ihriskami či knižnicami, komponent miestna štvrť bol obsahovo vyjadrený ukazovateľmi ako čistota, bezpečnosť, možnosti parkovania, hluk, kriminalita, vzhľad budov a ďalšie. V tomto ohľade je možné konštatovať značnú podobnosť niektorých komponentov, ktoré pomocou multivariačných metód extrahovali Pacione (1982, 1984, 1986), Andráško (2007, 2008a) a Mridha a Moore (2011). V štúdiu mesta Dháka sa napríklad objavil práve uvedený komponent *miestna štvrť*, ktorý je obsahovo veľmi podobný komponentu *bezpečnosť a čistota prostredia*, identifikovanému na území Bratislavy (Andráško 2008a). Mridha a Moore (2011) v závere svojej práce konštatujú, že zo strany obyvateľov sú z hľadiska bývania v meste preferované najmä čisté, bezpečné a dobre vybavené štvrte, čo však nie je veľmi prekvapujúce.

Z najnovších štúdií využívajúcich multivariačné štatistické metódy môžeme uviesť prácu o kvalite života v slovinskom meste Lublana (Tiran 2016). Autor vychádzal z výsledkov prieskumu vnímania kvality života na území mesta, pričom na spracovanie dát použil metódu SEM (z angl. structural equation modelling) a regresnú analýzu. Výsledky analýz na jednej strane potvrdili autorom stanovený predpoklad o výraznejšom vplyve spokojnosti s bývaním na celkovú spokojnosť so životom v porovnaní so subjektívnym hodnotením prostredia štvrte či mesta ako takého. Na druhej strane bol však v danom ohľade vplyv spokojnosti s bývaním značne menší ako v prípade vplyvu sociálnych a ekonomických faktorov (predovšetkým materiálneho zabezpečenia). Tiran následne uvádza (možné) vysvetlenia týchto výsledkov a okrem iného poukazuje aj na problém definície kvality života, resp. na vplyv spôsobu chápania kvality života na výsledky jej merania.

4.2.4 Štúdie zamerané na objektívnu i subjektívnu dimenziu kvality života (a ich prepojenie)

V záverečnej časti tejto kapitoly sa pristavíme pri štúdiách, ktoré sa pokúšajú o prepojenie poznatkov o objektívnej a subjektívnej kvalite života. Ako upozorňujú Andráško et al. (2013), z hľadiska publikačných výstupov sa takéto výskumy objavujú ako samostatné články v (odborných) časopisoch a v ucelenej forme skôr zriedka, čo je dané ich komplexným zameraním, množstvom použitých dát a metód, ako aj náročnosťou a potrebným rozsahom interpretácie výsledkov. Kompletný obsah takýchto štúdií zväčša predstavuje skôr náplň výskumných projektov alebo absolventských (prevažne dizertačných) prác.

Príkladom môže byť dizertačná práca Iru (1984), ktorej výsledky už boli čiastočne spomenuté. Táto štúdia a jej publikované súčasti (pozri napr. Ira a Paulov 1976, Bašovský et al. 1981, 1988, Ira a Andráško 2008) predstavuje v oblasti výskumu

kvality života v mestách na území bývalého Československa de facto priekopnícku prácu (v tomto ohľade ale nesmieme opomenúť aj príspevky ďalších autorov, napr. niektoré časti prác Touška (1978, 1983), Hynka a Hynkovej (1979) alebo Ivaničku (1983)). Z terminologického hľadiska Ira narábal skôr s pojmom životné prostredie ako kvalita života, ako základné východisko konštituovania problematiky životného prostredia však chápe človeka a jeho život (Ira 1984, p. 9). Samotná práca obsahuje analýzy rôznorodých súčastí územia, resp. prostredia mesta Bratislava, a to tak z pohľadu objektívneho (funkčná štruktúra mesta, prírodné podmienky a pod.), ako aj subjektívneho hodnotenia (dotazníkový prieskum). Súčasťou práce je aj pokus o syntézu poznatkov o jednotlivých prvkoch životného prostredia prostredníctvom metódy expertného hodnotenia.

Ďalším príkladom je dizertačná práca Andráška (2007), ktorej niektoré parciálne výstupy sme už spomenuli (napr. Andráško 2005, 2006a, 2006b, 2008a, 2008c). Práca sa zaoberala skúmaním vnútornej štruktúry mesta z hľadiska kvality života. Empirický výskum sa sústreďoval najmä na územie mesta Bratislava, rozdelené na 75 mestských štvrtí.

Prvá z častí práce hodnotiacich výsledky empirického výskumu sa venovala objektívnej dimenzii kvality života v meste. Z pohľadu parciálnych dimenzií bola pozornosť zameraná najmä na oblasti bývania, kvality ovzdušia, zelene, kriminality, dopravy a verejnej a komerčnej vybavenosti (vzdelávacie a zdravotnícke zariadenia, zariadenia finančných služieb, verejného stravovania, maloobchodu a pod.).

Druhá z hlavných častí práce sa sústreďovala na subjektívnu dimenziu kvality života v Bratislave a v jej mestských štvrtiach. Skúmaná bola okrem iného aj spokojnosť obyvateľov s rôznymi súčasťami života v meste a pomocou sumárneho indexu s využitím váženia bol vytvorený ranking štvrtí z hľadiska subjektívnej kvality života (pozri Andráško 2009a). Väčšina údajov použitých v tejto časti práce bola získaná kombináciou dotazníkového prieskumu a rozhovorov. Pre potreby výskumu bol použitý dotazník (originálna podoba použitého dotazníka je uvedená v prílohe 1), pri ktorého tvorbe Andráško vychádzal z viacerých štúdií podobného zamerania (predovšetkým Pacione 1982, 1984, 1986, Massam 1999, 2002, Massam a Everitt 2001). Zameranie otázok v dotazníku bolo ovplyvnené skúsenosťami vyplývajúcimi z predchádzajúceho výskumu (napr. Andráško 2005) a taktiež snahou o kompatibilitu s poznatkami o objektívnej dimenzii kvality života v meste (napr. v zmysle možností komparácie objektívneho a subjektívneho hodnotenia a syntézy poznatkov). Formulácia veľkej časti otázok bola výrazne ovplyvnená prácami Pacioneho (1982, 1984, 1986), v niektorých prípadoch z nich prevzatá. Škála hodnotenia sa však od týchto prác odlišovala. Použitá bola 5-bodová škála, pričom pre každý ukazovateľ boli zisťované dve miery jeho veľkosti: *spokojnosť* a *význam*. Miera spokojnosti, ako aj názov napovedá, vyjadrovala spokojnosť respondentov s danou súčasťou života v meste (napr. spokojnosť s čistotou ovzdušia), a to na škále od *veľmi spokojný/á* po *veľmi nespokojný/á*. Účelom miery významu bolo kvantifikovať dôležitosť, akú určitej zložke života v meste daný respondent

pripisuje, a to na škále od *veľmi významné* po *bezvýznamné*. Zaradenie miery významu bolo ovplyvnené prácami Massama (1999, 2002), resp. Massama a Everitta (2001). Hodnota miery významu spočíva nielen v tom, že poukazuje na to, čo ľudia považujú z hľadiska kvality života za viac či menej dôležité (a čo môže následne ovplyvniť napríklad politické rozhodnutia). Mieru významu je možné chápať a prakticky použiť aj ako *váhu* spokojnosti. To je okrem iného podstatné aj pri konštrukcii súhrnných indexov. Predstavme si napríklad, že konštruujeme index ako súhrnnú hodnotu spokojnosti danej osoby s rôznymi súčasťami jej života. Z hľadiska výslednej hodnoty indexu môže aplikácia hodnoty významu v zmysle váhy spokojnosti zdôrazniť vplyv tých ukazovateľov, ktoré ľudia považujú za dôležitejšie. Naopak, vplyv menej významných ukazovateľov bude oslabený. Výsledný efekt je ale značne ovplyvnený samotným *spôsobom* kombinácie hodnôt spokojnosti a významu (pre praktický príklad uplatnenia pozri Andráško 2009a).

Tretia hlavná časť práce Andráška (2007) sa napokon venovala porovnaniu a syntéze informácií o objektívnej a subjektívnej dimenzii kvality života v Bratislave. V tomto ohľade bolo vytvorené najmä súhrnné hodnotenie jednotlivých mestských štvrtí, poukazujúce okrem iného aj na ich hlavné problémy či prednosti z hľadiska kvality života miestnych obyvateľov. Vytvorený bol tiež návrh výstupu (ukážka časti tohto výstupu je uvedená v prílohe 2), ktorého cieľom bolo zjednodušenou, no najmä prehľadnou formou informovať (napr. verejnosť) o situácii v danej štvrti z hľadiska objektívneho a subjektívneho hodnotenia zvolených partiálnych dimenzií. Tie boli na základe vopred stanovených kritérií kvantifikované na stupnici od 1 (najlepší stav) po 5 (najhorší stav). Vytvorenie takéhoto prehľadu umožnilo poskytnúť rýchlu informáciu o silných a slabých stránkach života v jednotlivých štvrtiach, porovnávať z hľadiska dosiahnutých hodnôt štvrte medzi sebou, ale i upozorniť na zhodu alebo rozdielnosť objektívneho a subjektívneho hodnotenia jednotlivých oblastí kvality života. Prehľad zároveň nepriamo zdôrazňuje problém týkajúci sa disponibilných dát – pre niektoré objektívne ukazovatele neboli dáta k dispozícii a nebolo ich preto možné hodnotiť. Ako uvádza Andráško (2007), forma, resp. podoba výstupu bola úmyselne zvolená tak, aby pritiahla pozornosť verejnosti a podporila tak všeobecný záujem o problémy a otázky súvisiace s kvalitou života v mestách (tomu zodpovedalo napríklad i použitie populárnych symbolov, tzv. smajlíkov). Zároveň autor poukazuje na to, že v prípade pravidelného sledovania ukazovateľov by bolo možné podobným spôsobom zobrazit smer vývoja ich hodnôt, a to napríklad v zmysle zlepšovania či zhoršovania situácie. O takomto vývoji by boli informovaní tak verejnosť, ako aj zodpovedajúce organizácie a inštitúcie (napr. miestna samospráva, neziskový sektor), čo by mohlo podnietiť vzájomný dialóg vedúci k snahe o zlepšenie či stabilizáciu danej situácie. Informácie o podobnom prístupe uplatňovanom na území mesta Bristol prináša McMahon (2002).

Z práce Andráška (2007) neskôr vychádzali aj ďalšie štúdie. Spomenúť môžeme dizertačnú prácu Kladiiva (2011), ktorá je z hľadiska štruktúry práce, použitého postupu a hlavných metód s Andráškovou prácou takmer totožná. Niektoré menšie

úpravy súviseli napríklad s výberom vstupných premenných analýzy hlavných komponentov či spôsobom merania významu v rámci dotazníkového prieskumu. Prínos práce Kládiva spočíva najmä v poskytnutí informácií o subjektívnej a objektívnej dimenzii kvality života na území mesta Olomouc. Autor, žiaľ, nevyužil ponúkajúce sa možnosti komparácie poznatkov o kvalite života na území Bratislavy a Olomouce a kritického zhodnotenia predchádzajúcich prác Andráška.

V súvislosti s komplexnejšie orientovanými štúdiami kvality života v mestách môžeme spomenúť aj prácu Šušku (2006). Práve z jej výsledkov neskôr ťažili štúdie Ira a Šuška (2006, 2008). Výskum sa v tomto prípade sústreďoval na územie slovenského mesta Partizánske, rozdeleného do pätnástich priestorových jednotiek. Merania sa týkali tak objektívnej, ako aj subjektívnej dimenzie kvality života. V prvom prípade bola pozornosť venovaná piatim oblastiam života v meste, a to konkrétne environmentálnej situácii, polohe a dostupnosti, bývaniu a vybavenosti, demografickej oblasti a ekonomickej situácii. Hodnoty zvolených ukazovateľov boli použité na vytvorenie súhrnného indexu. Stojí za zmienku, že ukazovatele, resp. ich hodnoty boli vážené, pričom váhy boli stanovené na základe expertného hodnotenia. Pri skúmaní subjektívnej dimenzie kvality života bol aplikovaný dotazníkový prieskum. Jeho výsledky, okrem informácií o vnímaní kvality života v rôznych častiach mesta, poukázali aj na odlišné posudzovanie významnosti jednotlivých oblastí kvality života v závislosti od miesta bydliska respondentov alebo ich demografických charakteristík. Vo všeobecnosti bola ako najdôležitejšia posudzovaná environmentálna oblasť, druhá bola oblasť bývania a vybavenosti (je zaujímavé, že na takomto hodnotení sa zhodli respondenti, ako aj oslovení experti). Výsledky výskumu taktiež upozornili na zhody, ale aj odlišnosti v objektívnom a subjektívnom hodnotení jednotlivých častí mesta (napr. oba prístupy označili tú istú časť mesta za najlepšiu z hľadiska kvality života).

Ako už bolo uvedené, skúmaniu objektívnej a subjektívnej dimenzie kvality života sa nezriedka venujú samostatné výskumné projekty. Príkladom môže byť projekt, o ktorom prinášajú informácie Klusáček a Vaishar (2008). V rámci jeho riešenia boli skúmané vnútorné časti vybraných európskych miest (Bologna, Brno, Lipsko, Lubľana, León). Pozornosť výskumníkov sa prioritne orientovala na také oblasti života v uvedených mestách, ako bývanie, životné prostredie (a jeho znečisťovanie), sociálne prostredie (vrátane sociálno-patologických javov) a pod. Objektívne a subjektívne hodnotenie týchto oblastí bolo zasadené do súvislostí s procesmi suburbanizácie, gentrifikácie a reurbanizácie. Pokiaľ ide o výsledky, autori sa okrem iného zmieňujú o viacerých problémoch týkajúcich sa života vo vnútorných častiach skúmaných miest (napr. hlučnosť, znečistenie ovzdušia či kriminalita) a v tomto ohľade ponúkajú aj porovnanie s ich suburbánnymi zázemiami. Z hľadiska uvedených problémov Klusáček a Vaishar na záver svojej štúdie veľmi výstižne poukazujú na nezmyselnosť hľadania ideálnych či univerzálnych riešení pre všetkých a naopak zdôrazňujú potrebu zohľadnenia špecifických miestnych podmienok, ale i potrieb a nárokov rôznych sociálnych skupín aktuálne či potenciálne obývajúcich konkrétne územia.

Na tomto mieste náš stručný prehľad prác venujúcich sa kvalite života v mestách ukončíme. Na jednej strane je zrejmé, že jednotlivé výskumy poskytujú v danom ohľade množstvo zaujímavých a iste i osožných informácií. Na druhej strane je ale zrejmé aj to, že jednotlivé výskumy a štúdie vykazujú aj určité nedostatky či obmedzenia, a že získané výsledky často nemajú ani tak charakter definitívnych poznatkov, ako skôr východísk ďalšieho, pokiaľ možno „zdravo kriticky“ orientovaného výskumu. Vo väzbe na možnosti klasifikácie prístupov k výskumu kvality života v mestách a urbánnych oblastiach sa budeme *diskusii* týkajúcej sa súvisiacich poznatkov a problémov venovať v nasledujúcej kapitole.

5. KLASIFIKÁCIA PRÍSTUPOV, DISKUSIA A VÝCHODISKÁ ĎALŠIEHO UPLATNENIA POZNATKOV

V záverečnej kapitole sa pokúsime zhrnúť, utriediť a komentovať poznatky prezentované v predchádzajúcich kapitolách, ako aj načrtnúť niektoré východiská ich ďalšieho využitia. Okrem iného poukážeme aj na niektoré problémy, s ktorými sa výskum kvality života v mestách bežne spája.

Nemalá skupina prác venovaných problematike kvality života v mestách či urbánnych oblastiach a regiónoch sa vyznačuje značnou rôznorodosťou. Táto skutočnosť nás, samozrejme, nemôže prekvapovať – ako sme už uviedli a demonštrovali na stránkach prvých dvoch hlavných kapitol tejto práce, oba kľúčové či východiskové pojmy, teda *kvalita života* i *mesto*, sa (nielen) z hľadiska odborného záujmu vyznačujú diverzitou a multiplicitou spôsobov ich chápania, interpretácie, definovania a poznávania. Pokúšať sa oba tieto pojmy, či skôr vnútorne heterogénne koncepcie, prepojiť zmysluplným spôsobom, môže preto občas pripomínať snahu udržať psa a mačku v jednom vreci.

Štúdium kvality života v mestách sa opiera o množstvo možných východísk a uplatňuje sa pri ňom viacero odlišných prístupov. Tieto prístupy sú utvárané prácami, ktoré vykazujú niektoré spoločné, či aspoň veľmi podobné prvky. Miera podobnosti prác je prirodzene značne variabilná. V predchádzajúcej kapitole sme napríklad upozornili na dva hlavné smery skúmania kvality života v mestách, a to *porovnaní*, opierajúce sa o určitú formu súhrnného indexu, a analýzy kvality života narábajúce s *multivariačnými štatistickými metódami*. Je však zjavné, že aj v rámci týchto smerov bolo sformovaných množstvo parciálnych prístupov. V prvom prípade môžeme uviesť napríklad štúdie explicitne zamerané na tvorbu rankingov, či tzv. hedonické cenové modely, v druhom prípade je možné evidovať použitie *rôznych* multivariačných metód, príp. rôzne *spôsoby* ich využitia. Aj tieto parciálne prístupy sa ale ďalej členia, napríklad vzhľadom na charakter vstupných dát, metódy a postupy ich získavania, spracovania a analýzy, spôsoby interpretácie poznatkov atď.

5.1 Základná klasifikácia prístupov k výskumu kvality života v mestách

Pre určitý zjednodušujúci prehľad výsledkov skúmania kvality života v mestách sa javí ako osožné pristúpiť ku *klasifikácii* prác takéhoto zamerania. Cieľom klasifikácie, ktorú predstavíme na nasledujúcich riadkoch, nemá byť poskytnutie kompletného prehľadu a už vôbec nie vytvorenie klasifikácie „samej pre seba“. Skutočným dôvodom a cieľom je predovšetkým ponúknuť záujemcom o danú problematiku aspoň určitú základnú pomôcku umožňujúcu ľahšiu orientáciu v ťažko preniknuteľnej spleti názorov, východísk, metód a prístupov. Zároveň nám klasifikácia poslúži ako východisko diskusie týkajúcej sa niektorých otázok a problémov súvisiacich s výskumom kvality života v mestách.

Ako však môžeme takúto klasifikáciu vytvoriť? Z hľadiska chápania klasifikácie v zmysle procesu, teda z hľadiska utvárania klasifikácie, je potrebné si najprv ujasniť určité pravidlá a kritériá, ktorých sa budeme pri triedení jednotlivých prvkov pridŕžať. K všeobecne platným pravidlám či zásadám klasifikácie sa nebudeme na tomto mieste obšírnejšie vyjadrovať, pretože súvisiace informácie by nás zaviedli ďaleko za hranice zamýšľaného obsahového rámca tejto publikácie (napríklad do oblasti logiky). Dôležité sú pre nás v tejto chvíli najmä klasifikačné *kritériá* či *hľadiská* – je totiž potrebné zvoliť také kritériá/hľadiská, ktoré bude možné uplatniť vo všetkých posudzovaných prípadoch, a to pokiaľ možno vnútorne bezosporným spôsobom. Malo by ísť o kritériá, ktoré sa na danú problematiku vzťahujú celkom prirodzene a o opodstatnenosti ktorých panuje všeobecná zhoda, príp. aspoň širší konsenzus. Dve takéto kritériá sme de facto už využili pri predstavovaní jednotlivých štúdií kvality života v mestách v predošlej kapitole. Ide o *základné kritériá*, ktoré môžeme označiť ako:

- a) kritérium priestorové,
- b) kritérium podstaty a poznávania.

5.1.1 Priestorové kritérium

Priestorové kritérium sa týka spôsobu a charakteru vymedzenia priestorového rámca štúdia kvality života. Ak odhliadneme od diskusie týkajúcej sa interpretácie pojmu *priestor* a zameriame sa len na jeho „jednoduchšie“ uchopenie, potom máme v základnom pojatí pod priestorovým kritériom na mysli najmä vymedzenie *územia*, na ktorom kvalitu života skúmame. V jednej z predchádzajúcich kapitol sme už uviedli, že existujú rôzne spôsoby delimitácie územia mesta, mestských oblastí a ich (sú)častí. Na základe aplikácie priestorového kritéria môžeme hovoriť o dvoch základných prístupoch k výskumu kvality života v mestách, a to konkrétne o prístupe *interurbánnom* a *intraurbánnom* (Andráško 2007, 2008d, 2009b). V prípade interurbánneho prístupu máme na mysli štúdie kvality života realizované predovšetkým na úrovni systému osídlenia, príp. vzťahov, väzieb či porovnaní jednotiek tvoriacich sídelnú sieť. Intraurbánný prístup je zameraný na mestá samotné, chápané ako vnútorne priestorovo členené a vzhľadom na kvalitu života heterogénne jednotky. Takýto pohľad je, ako sme už aj naznačili, značne zjednodušený. Interurbánný aj intraurbánný pohľad predstavujú v skutočnosti dve sice významné, no zároveň generalizujúce polohy v rámci kontinua zahŕňajúceho rôzne, viac alebo menej odlišné hierarchické úrovne geografickej sféry, ako aj rôzne spôsoby vymedzenia skúmaných území.

5.1.1.1 Interurbánne štúdie kvality života

Pozrime sa najprv bližšie na interurbánne štúdie kvality života. Pri tomto prístupe môžeme určiť dva hlavné parciálne prístupy. V prvom prípade sú mestá pojaté

ako *vnútorne nečlenené jednotky sídelného systému*. S mestami je narábané ako s pozorovaniami, resp. priestorovými observačnými jednotkami, pre ktoré je určitým spôsobom zisťovaná a stanovená úroveň kvality života. Vzhľadom na túto úroveň potom môžu byť mestá priamo či nepriamo porovnávané. Na základe uvedených kritérií môžeme do tejto skupiny zaradiť napríklad výskum kvality života v troch mexických mestách (Massam a Everitt 2001), štúdiu Frantála a Vaishara (2008) zameranú na viacero moravských miest, prieskum Európskej únie (2013) týkajúci sa porovnania a rankingov 79 európskych miest či zaujímavý príklad rankingu 38 britských miest (Rogerson et al. 1989). Druhý parciálny prístup vyčlenený v rámci interurbánneho výskumu kvality života utvárajú najmä štúdie, v ktorých je pojmánie urbánnych oblastí pomerne „veľkorysé“. Inými slovami, tento prístup zahŕňa najmä štúdie narábajúce s *rozsiahlymi urbánnymi územiami*, resp. *mestskými či metropolitnými regiónmi*. Podstatné je uvedomiť si, že použitie takýchto území implikuje skúmanie aj iného ako „typicky mestského“ prostredia. Skutočne, nezriedka sú v takýchto prípadoch súčasťou záujmu výskumníkov a výskumníčok nielen rôzne veľké mestá, ale aj územia vidieckeho či prechodného charakteru (napr. suburbánne územia). Urbánne oblasti či regióny pritom môžu byť použité ako hlavné jednotky pozorovania, pohľad ale môže smerovať aj do ich vnútra. Príkladmi prvej z týchto možností sú práce Liu (1975) či Blomquist et al. (1988), v ktorých boli ako pozorovania použité tzv. Standard Metropolitan Statistical Areas, územia s centrálnou metropolou a jej rozsiahlym zázemím. Aj pre druhú možnosť, pri ktorej sú skúmané rozdiely v úrovni kvality života na území zvoleného regiónu, je k dispozícii viacero príkladov. Marans a Kweon (2011), resp. Kweon a Marans (2011) ponúkajú informácie o výskume kvality života v metropolitnom území amerického Detroitu zahŕňajúcom viac ako 400 rôznych jednotiek sídelného systému. Pre potreby výskumu bolo územie rozdelené na urbánne jadro (Detroit), staršie a novšie suburbia, veľké a stredne veľké mestá (tie, ktoré nie sú územne zrastené s Detroitom), malé mestá a vidiecke sídla. Priestorovými rámcami ďalších výskumov boli napríklad metropolitné regióny tureckého Istanbulu (Türkoğlu et al. 2011) či austrálskeho Brisbane (Stimson et al. 2011). Skutočnosť, že uvedené príklady predstavujú skúmanie kvality života vo viacerých typoch prostredí, resp. na území vnútorne rôznorodých regiónov, naznačuje aj možnosť posunu v chápaní a označovaní príslušného prístupu. Ako vhodný variant sa v takýchto prípadoch ponúka označenie *regionálny* či *intraregionálny* výskum kvality života.

5.1.1.2 Intraurbánne štúdie kvality života

Výskumy označované ako intraurbánne sa týkajú štúdií kvality života na území častí miest, príp. v zmysle (vnútornej, priestorovej) štruktúry mesta (z hľadiska kvality života). Aj v rámci tohto prístupu zaznamenávame viaceré variácie. Pre základné jednotky pozorovania bývajú bežne používané rôzne označenia (napr. mestské časti, štvrte), ale podstatné sú najmä rozdiely týkajúce sa spôsobu ich vymedzenia – môže ísť napríklad o priestorové jednotky vytvorené a používané primárne pre

potreby riadenia území či získavanie a evidenciu niektorých údajov (a pre potreby výskumu teda prevzaté); (napr. Pacione 1986, Ira a Šuška 2008), ale aj o jednotky vytvorené len pre potreby samotného výskumu (napr. Andráško 2004). V praxi sú tieto možnosti nezriedka kombinované (napr. Ira 1984, Bezák 1987, Andráško 2007). Výhodou a jedným z hlavných dôvodov použitia „oficiálnych“ (administratívnych, štatistických) priestorových jednotiek sú predovšetkým disponibilné dáta, ktoré sú za takéto jednotky (zväčša pravidelne) získavané a vyhodnocované (napr. údaje zo sčítania obyvateľov, štatistické podklady a výstupy miestnych samospráv a pod.). Spôsob vymedzenia takýchto priestorových jednotiek však nemusí zodpovedať výskumným zámerom a môže mať deformujúci vplyv na výsledky bádania.

Dôsledkom uplatnenia rôznych východísk a spôsobov určenia vnútorného členenia území skúmaných miest je pestrá mozaika priestorových jednotiek použitých pri výskume kvality života. Napríklad Heřmanová (2012) sa pri získavaní a vyhodnocovaní údajov o subjektívnom vnímaní kvality života na území Prahy opiera o administratívne rozdelenie mesta na 22 správnych obvodov. Opačným prípadom je štúdia Andráška (2004), v ktorej autor špeciálne pre potreby vlastného výskumu vymedzil na území slovenského mesta Považská Bystrica 16 mestských štvrtí. Vychádzal pritom z kritérií zameraných na dosiahnutie homogenity štvrtí z hľadiska genetického, funkčného a fyziognomického. Prístup založený na využití už existujúceho členenia územia na vytvorenie „nových“ priestorových jednotiek aplikoval ten istý autor pri skúmaní kvality života na území Bratislavy (Andráško 2006a, 2006b, 2007, 2008a, 2008c, 2009a). Andráško najprv značnú pozornosť venoval možnostiam aplikácie takých jednotiek, ako mestské časti či katastrálne územia, poukázal však na viaceré dôvody nevhodnosti ich použitia pre dané výskumné účely (napr. príliš veľká rozloha, vnútorná heterogenita). Napokon bolo ako východiskové využité členenie územia Bratislavy na viac ako 260 urbanistických obvodov, za ktoré boli k dispozícii údaje zo sčítaní obyvateľstva. Tieto obvody boli následne agregované takým spôsobom, aby vytvorené priestorové jednotky vykazovali aspoň relatívnu vnútornú homogenitu v zmysle aspektu genetického, funkčno-fyziognomického a komunikačného (dopravného) a aby boli rešpektované významné prírodné i umelo vytvorené bariéry (podobne postupovali napríklad aj Ira 1984, Bezák 1987). Inšpirovaný prácou Divinského (1999) sa Andráško pokúšal pridržať aj kvantitatívnych kritérií týkajúcich sa počtu obyvateľov, rozlohy a hustoty obyvateľstva. Vyčlenené jednotky tak mali mať minimálne 500 obyvateľov (horná hranica počtu obyvateľov nebola stanovená), rozlohu od 0,5 do 2 km² a hustotu zaľudnenia minimálne 650 obyvateľov na km². Hoci nie všetky kritériá boli vo všetkých prípadoch striktné dodržané, podarilo sa uvedeným postupom rozčleniť územie Bratislavy na 75 mestských štvrtí vyhovujúcich výskumným zámerom (Andráško 2007, p. 21).

Spomínané štúdie intraurbánneho zamerania predstavujú príklady prác, v ktorých bola kvalita života skúmaná na území „celého“ mesta, rozdeleného na príslušné územné jednotky (úvodzovky pri slove „celého“ boli použité s cieľom poukázať na relativitu uvedeného tvrdenia – v tomto prípade máme na mysli mesto pre-

dovšetkým v zmysle jeho administratívnych hraníc, možných spôsobov vymedzenia mesta je však samozrejme viacero). Existujú však aj práce zaoberajúce sa kvalitou života len v rámci niektorých, resp. vybraných častí mesta. Napríklad Keul a Prinz (2011) si pre svoj výskum zvolili šesť štvrtí ležiacich na území Salzburgu. Andráško et al. (2013) skúmali kvalitu života na území troch panelových sídlisk v Brne. Vnímanie kvality života obyvateľmi bratislavského sídliska Petržalka sa stalo predmetom záujmu Iru (2015). Tri typologicky odlišné časti Prahy predstavovali priestorové rámce výskumu Temelovej et al. (2010). Spišiak a Danihelová (1998) sa venovali štúdiu kvality života na území šiestich mestských častí Bratislavy – išlo o predtým samostatné vidiecke obce, ktoré boli v rámci rozširovania administratívneho územia pripojené k Bratislave a v súčasnosti ich môžeme považovať za súčasť mesta, ale zároveň aj za významnú zložku jeho suburbánneho zázemia. Táto poznámka nás opätovne privádza k upozorneniu na problém, či skôr nemožnosť striktného priestorového vymedzenia mestského prostredia, ale aj jednoznačného odlíšenia intraurbánneho a interurbánneho výskumu. Aj v rámci intraurbánneho výskumu sa môžeme zaoberať typologicky výrazne odlišnými územiami, ktoré by v niektorých prípadoch a za iných okolností mohli mať status samostatných súčastí sídelnej štruktúry.

5.1.2 Kritérium podstaty a poznávania – štúdie objektívnej a subjektívnej dimenzie kvality života

Druhým základným kritériom, napomáhajúcim nám pri klasifikácii prác o kvalite života v mestách, je *kritérium podstaty a poznávania*. Východiská uchopenia a interpretácie tohto kritéria sme už priblížili na stránkach predchádzajúcich kapitol, a to prostredníctvom výkladu týkajúceho sa objektívnej a subjektívnej dimenzie kvality života, ako aj predstavením konkrétnych prác, ktoré sa zamerali na skúmanie týchto dimenzií v urbánnom prostredí. Kritérium podstaty a poznávania sa spája s veľmi zjednodušeným vyjadrením možných spôsobov pojatia skutočnosti, podstaty (existencie) vecí, javov či procesov, ako aj možných spôsobov či možností poznávania a poznania skutočnosti. Podľa kritéria podstaty a poznávania môžeme stanoviť tri základné prístupy k výskumu kvality života v mestách. Ide konkrétne o prístupy so zameraním na štúdium *objektívnej dimenzie kvality života*, *subjektívnej dimenzie kvality života*, alebo *oboch týchto základných dimenzií* (Andráško 2007, 2008d). Orientácia záujmu na jednu či oboje dimenzie je pritom hlavnou determinantou charakteru použitých ukazovateľov, resp. dát.

Aj v prípade takto vymedzených prístupov je zjavná ich vnútorná rôznorodosť. Práce, ktoré ich utvárajú, sa odlišujú jednak vzhľadom na už priblížené priestorové kritérium, ale aj vzhľadom na zdroje a spôsoby získavania údajov, metódy ich spracovania, postupy vyhodnocovania výsledkov atď. V rámci prístupu združujúceho práce, ktoré využívajú objektívne indikátory kvality života v mestách, tak môžeme zaznamenať viaceré parciálne prístupy, zahŕňajúce napríklad porovnania a tvorbu rankingov na základe hodnôt súhrnných indexov (napr. Liu 1975), im blízke

hedonické cenové modely (napr. Blomquist et al. 1988, Gyourko a Tracy 1991), ale aj použitie multivariačných štatistických metód pri tvorbe faktorových ekológií (napr. Bezák 1987, Kellnerová a Toušek 1997, Matlovič 1998, Mulíček et al. 2004, Andráško 2006a, Ondoš a Korec 2006, Nestorová-Dická 2014) alebo analýz životných podmienok (napr. Ira 1984, Andráško 2007, 2008c, Ira a Andráško 2008). Podobná je situácia aj pokiaľ ide o využitie subjektívnych indikátorov kvality života. I tu sa môžeme stretnúť so štúdiami zameranými na porovnanie a rankingy (napr. Európska únia 2013, Andráško 2009a), skúmanie jedného alebo viacerých miest (napr. Massam a Everitt 2001, Mitříková a Lukáčová 2007, Andráško 2007, Mitříková a Madziková 2008, Frantál a Vaishar 2008, Heřmanová 2012) či metropolitných regiónov (napr. Marans a Kweon 2011, Türkoğlu et al. 2011). Samostatne je možné vyčleniť práce venované atraktivite miest, resp. ich obrazu z hľadiska kvality života (Steinführerová 2003, Andráško 2006b, Andráško et al. 2012b, 2012c, 2013), vnímaniu faktorov ovplyvňujúcich kvalitu života (napr. Andráško 2005), ale (opätovne) aj aplikácii multivariačných štatistických metód (napr. Pacione 1982, 1984, Andráško 2008a, 2008c, Mridha a Moore 2011, Tiran 2016). Vytvorené boli aj práce aplikujúce *tak objektívne, ako aj subjektívne ukazovatele* (napr. Ira 1984, Pacione 1986, Rogerson et al. 1989, Spišiak a Danihelová 1998, Andráško 2007, Guhathakurta a Cao 2011).

5.1.2.1 Objektívna a subjektívna dimenzia kvality života – vzájomná hierarchia, problémy porovnania a syntézy poznatkov

Téma vzťahu, resp. *súvislosti* medzi objektívnou a subjektívnou dimenziou a hodnotením (úrovne) kvality života v mestách z pohľadu oboch týchto dimenzií si zaslúži niekoľko samostatných poznámok. Otázky týkajúce sa uvedenej súvislosti dlhodobo pútajú pozornosť výskumníkov i výskumníčok (pozri napr. Schuessler a Fisher 1985, Marans 2003, Pacione 2003, van Kamp et al. 2003, McCrea et al. 2011), no napriek tomu nie je v danom ohľade možné hovoriť o jednoznačných záveroch či širšej zhode názorov. Diskusia sa týka predovšetkým troch hlavných, vzájomne prepojených oblastí záujmu. Konkrétne ide o:

- a) *hierarchiu*, resp. *hierarchické postavenie* objektívnej a subjektívnej dimenzie,
- b) *podobnosti*, resp. *odlišnosti výsledkov* hodnotení kvality života v rámci objektívnej a subjektívnej dimenzie,
- c) možnosti *vzájomného prepojenia* objektívnej a subjektívnej dimenzie v zmysle *syntézy* príslušných indikátorov a/alebo získaných poznatkov.

Pokiaľ ide o *hierarchiu* základných dimenzií kvality života, vzťahuje sa táto oblasť záujmu najmä na možnosti prisúdenia nadradeného či preferovaného postavenia jednej z dimenzií, a to najmä v zmysle schopnosti vyjadriť fenomén kvality života. Inak povedané, hierarchické postavenie objektívnej a subjektívnej dimenzie znamená, že jednu z týchto dimenzií považujeme za významnejšiu ako tú druhú. Napríklad pri formulácii plánovaných opatrení na území mesta môžeme za dôle-

žitejšie považovať subjektívne posudzovanie konkrétneho problému zo strany obyvateľov, ako to, čo nám hovoria údaje založené na objektívnych meraniach. Niektoré práce skutočne naznačujú možnosť čiastočnej nadradenosti subjektívneho hodnotenia (napr. Rogerson et al. 1989, Pacione 2003). Jestvujú však aj štúdie upozorňujúce na možnosť opačného pohľadu (napr. Diener a Suh 1997). Rozborom tohto problému však napokon viacerí autori prišli k záveru, že hierarchické posudzovanie oboch dimenzií nemá opodstatnenie. Pacione (2003) napríklad poukazuje na absenciu dôkazu o nadradenosti hodnotenia kvality života prostredníctvom objektívnych či subjektívnych indikátorov. Kategorický postoj, podporený viacerými argumentmi, zaujíma Andráško (2013). Myšlienka uprednostnenia jednej z dimenzií je podľa tohto autora principiálne nesprávna, keďže pohľady na kvalitu života utvárané v rámci oboch dimenzií považuje za vzájomne komplementárne. Ich prepojenie umožňuje produkciu poznatkov, ktoré pri zameraní pozornosti len na jednu dimenziu nie je možné získať (Andráško 2013, pp. 28–29). Práve *prepojenie* oboch dimenzií, a to na úrovni použitých indikátorov, ako aj výsledkov bádania, je pritom ďalšou zo závažných tém týkajúcich sa objektívneho a subjektívneho posudzovania kvality života. Napriek tomu, že mnoho autorov (napr. Rogerson et al. 1989, Diener a Suh 1997, Pacione 2003) priamo poukazuje na potrebu takéhoto prepojenia, je len málo prác, ktoré sa o to aj skutočne pokúšajú. Spomedzi dôvodov tejto situácie môžeme spomenúť napríklad komplexnosť takto pojatého výskumu, súvisiacu okrem iného aj s náročnosťou získavania vstupných údajov a interpretácie výsledkov (pozri napr. Andráško et al. 2013). Aj vďaka tomu sa štúdie orientované tak na objektívnu, ako aj subjektívnu dimenziu kvality života v mestách zväčša vzťahujú na intraurbánny výskum (významnú úlohu tu zohráva rozloha skúmaného územia, resp. počet jeho obyvateľov), v spojení s interurbánnym výskumom sa takýto prístup vyskytuje menej často (ale samozrejme existujú aj takéto štúdie, napr. Rogerson et al. 1989, Frantál a Vaishar 2008, Guhathakurta a Cao 2011). Taktiež, ako sme už spomenuli, majú z uvedených dôvodov štúdie smerujúce k spojeniu objektívnej a subjektívnej dimenzie kvality života zväčša skôr podobu výskumných projektov alebo absolventských prác. Je však potrebné kriticky priznať, že aj v takýchto prípadoch býva naznačený potenciál zužitkovaný len v obmedzenej miere. Príkladmi sú práce Iru (1984), Andráška (2007), Iru a Šušku (2008) či Kladiwa (2011). Vo všetkých prípadoch išlo o intraurbánne štúdie, pričom územia skúmaných miest boli hodnotené tak z pohľadu objektívneho, ako aj subjektívneho. V zmysle *syntézy* poznatkov však boli výsledky skôr „symbolické“. Napríklad syntetizačné snahy Iru (1984) sa opierali o expertné hodnotenie, čo je však, pokiaľ ide o prepojenie objektívneho a subjektívneho pohľadu, skôr diskutabilný postup. Ira a Šuška (2008) konfrontovali hodnotenie tých istých území prostredníctvom objektívnych a subjektívnych ukazovateľov, i tu však možno len ťažko hovoriť o skutočnej syntéze. Inak to nie je ani pri výskume, ktorého autorom je Pacione (1986). Tento autor taktiež využíva dáta súvisiace s objektívnym a subjektívnym hodnotením, kombinuje ich však len v obmedzenej miere, keď objektívne indikátory používa na určenie území, ktoré budú skúmané prostredníctvom subjektívnych indikátorov. Spišiak a Danihelová (1998) použili 33 objektívnych i subjektívnych ukazovateľov na výpočet hodnôt súhrnného indexu pomocou tzv. ballovej metódy. O syntézu poznatkov sa v explicitnejšom vyjadrení pokúsil

Andráško (2007), v skutočnosti však aj v tomto prípade ide skôr len o konfrontáciu, resp. porovnanie poznatkov vzťahujúcich sa na obe základné dimenzie kvality života. Iste, použitý postup umožnil získanie poznatkov, ktoré by zrejme inak unikli autorovej pozornosti. Je ale zjavné, že, stručne a jasne povedané, sa dalo urobiť aj viac.

Uvedené poznatky naznačujú, že prepojenie objektívnej a subjektívnej dimenzie kvality života je aj naďalej zaujímavou výzvou. Viaceré práce (napr. Ira 1984, Andráško 2007) už pomerne úspešne demonštrovali niektoré možnosti syntézy na úrovni jednej z dimenzií, a to napríklad pomocou aplikácie multivariačných štatistických metód. Informácie uvedené na predchádzajúcich riadkoch nás ale upozorňujú, že pokiaľ ide o syntézu subjektívneho aj objektívneho hodnotenia, výsledky zatiaľ nie sú jednoznačné, ani príliš presvedčivé.

Aké sú dôvody neúplnosti či nedostatočnosti väčšiny takýchto syntéz? Problémov a prekážok týkajúcich sa prepojenia objektívnej a subjektívnej dimenzie kvality života je viac, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Tieto problémy súvisia okrem iného aj so vzájomne previazanými teoretickými východiskami, metódami výskumu a odlišnosťou získaných výsledkov. Inými slovami, syntéza oboch dimenzií síce vyznieva ako lákavý a perspektívny zámer, nikto však presne nevie, ako by takáto syntéza z hľadiska výsledku mala vyzerať, resp. ako by mala byť urobená. Možností je viacero, ukazuje sa ale, že výpovedná hodnota získaných poznatkov je značne obmedzená a žiadny z postupov nedokáže zachytiť komplexnosť kvality života dostatočne výstižným spôsobom. Pochopiteľne sa v tejto súvislosti otvára aj otázka, či je niečo také vôbec možné (príp. aj, či je to vôbec potrebné).

Napokon sa dostávame k často spomínanej *odlišnosti* výsledkov objektívneho a subjektívneho pojatia a skúmania kvality života. V tomto ohľade môžeme súhlasiť s Pacionem (2003), podľa ktorého empirické dôkazy poukazujú na to, že miera zhody medzi hodnotením založeným na objektívnych a subjektívnych indikátoroch je premenlivá. Dôvody vidí Pacione napríklad v individuálnosti osobného zážitku, adaptácii či (rôznom) kultúrnom zázemí ľudí. Bližšie sa touto otázkou zaoberal tiež Andráško (2007, 2013). Z hľadiska výsledkov pôvodného výskumu sa zameril na dva príklady oblastí života v meste Bratislava, ktoré boli, pokiaľ ide o porovnanie objektívneho a subjektívneho hodnotenia, značne rozdielne. V prípade posudzovania zelene, resp. zelených plôch na území skúmaných mestských štvrtí, bola evidentná značná zhoda. Presnejšie povedané, tam kde bolo zelene objektívne menej, bola zväčša nižšia aj miera spokojnosti miestnych obyvateľov s touto zložkou prostredia ich bydliska. Naopak, tam kde bolo zelene viac, bola obvykle vyššia aj spokojnosť. Inak to bolo v prípade hodnotenia čistoty, resp. kvality ovzdušia. Objektívne a subjektívne hodnotenie sa veľmi často vôbec nezhodovali, resp. v niektorých prípadoch sa zhodovali, v iných sa však vyskytovali výrazné rozdiely. Práve na tieto rozdiely sa Andráško zameril v rámci následného výskumu založeného na rozhovoroch s obyvateľmi vybraných štvrtí. Na základe získaných informácií dospel k viacerým záverom, z ktorých do popredia vystupujú najmä súvislosti týkajúce sa informovanosti, osobného zážitku a sprostredkovanej znalosti. Rozhovory poukázali najmä na to, že zatiaľ čo subjektívne hodnotenie

nie zelene sa zakladalo najmä na priamej osobnej skúsenosti (v zmysle psychického i fyzického vplyvu, napr. vizuálny vnem), vnímanie kvality ovzdušia bolo výrazne ovplyvnené sprostredkujúcimi faktormi, resp. súčasťami prostredia, o ktorých obyvatelia predpokladali, že majú na kvalitu ovzdušia priaznivý alebo nepriaznivý vplyv. Išlo v prvom rade o intenzitu dopravy na miestnych komunikáciách a blízkosť priemyselných či podobných prevádzok a závodov (Andráško 2013). Takéto subjektívne vnímanie bolo často skreslené, resp. adekvátne len v niektorých prípadoch. Obyvatelia totiž nebrali do úvahy ďalšie faktory, ako napríklad prevládajúce smery prúdenia vzduchu. Významnú úlohu zohrala absencia, resp. nedostatočnosť objektívnych informácií o znečistení ovzdušia na území mesta, ktorá z hľadiska formovania subjektívneho hodnotenia zvýšila vplyv a dôležitosť sprostredkujúcich faktorov.

5.1.3 Základná klasifikácia prístupov k výskumu kvality života v mestách – prehľad

Do tejto chvíle sme priblížili dve základné kritériá členenia prístupov k výskumu kvality života v mestách, a to *kritérium priestorové* a *kritérium podstaty a poznávania*. Na ich základe tak môžeme vytvoriť východiskovú, základnú klasifikáciu, v rámci ktorej budeme rozlišovať prístupy so zameraním na:

- 1.1 interurbánne štúdie kvality života založené na objektívnych ukazovateľoch,
- 1.2 interurbánne štúdie kvality života založené na subjektívnych ukazovateľoch,
- 1.3 interurbánne štúdie kvality života založené na objektívnych i subjektívnych ukazovateľoch;
- 2.1 intraurbánne štúdie kvality života založené na objektívnych ukazovateľoch,
- 2.2 intraurbánne štúdie kvality života založené na subjektívnych ukazovateľoch,
- 2.3 intraurbánne štúdie kvality života založené na objektívnych i subjektívnych ukazovateľoch.

5.2 Rozšírená klasifikácia prístupov k výskumu kvality života

Je zjavné, a v rámci predchádzajúcej diskusie sme to aj jasne demonštrovali, že základná klasifikácia štúdií kvality života, resp. prístupov k výskumu kvality života predstavuje len veľmi „hrubé“ rozdelenie. Pre podrobnejšie utriedenie prác a prístupov sa ponúkajú možnosti vyplývajúce z použitia ďalších, doplnkových klasifikačných kritérií, resp. hľadísk. Medzi ne môžeme zaradiť napríklad hľadiská:

- a) teórie, teoretických východísk,
- b) metódy,
- c) váženia,
- d) obsahového zamerania,
- e) časového rámca výskumu,
- f) využitia poznatkov,
- g) špecifikácie zamerania.

Čo tieto hľadiská znamenajú? Akým spôsobom môžu bližšie špecifikovať práce venované výskumu kvality života v mestách? V prvom rade je potrebné poznamenať, že samotné označenie hľadísk nie je dôležité. Podstatné je to, čo reprezentujú, na aký obsah a význam sa s ohľadom na danú problematiku vzťahujú. Dôležité je aj to, že priblíženie týchto hľadísk nás môže upozorniť na ďalšie výzvy, otázky a problémy, ktoré sa spájajú so skúmaním kvality života v mestách, ako aj s využitím poznatkov, ktoré sú prostredníctvom tohto skúmania získavané.

5.2.1 Hľadisko teoretických východísk

Začnime najprv *hľadiskom teoretických východísk* výskumu. Pre štúdium kvality života v mestách máme k dispozícii množstvo rôznorodých teórií a východiskových predstáv a myšlienok, ktoré sa s nimi spájajú. Napokon, niektoré z nich sme už uviedli v časti práce venovanej vývoju pohľadov a názorov na život v mestách, a to napríklad v spojení so štúdiami spadajúcimi do oblasti sociológie či sociálnej psychológie (napr. Wirth 1938, Milgram 1970).

Pluralita, ktorou sa skupina teórií uplatniteľných pri výskume kvality života v mestách vyznačuje, je dôsledkom vplyvu viacerých faktorov. Zaradiť medzi ne môžeme multidisciplinárnu povahu, ako aj „zloženosť“ predmetu záujmu, znamenajúcu prepojenie problematiky mesta a problematiky kvality života. Štúdium samotných miest sa opiera o mnohé a rôznorodé teoretické základy. Ich rešerš, resp. súhrnný prehľad spôsobov pojatia mestského prostredia a jeho premien či prístupov ku skúmaniu miest, ktoré s danými teoretickými východiskami súvisia, ponúkajú viacerí autori (pozri napr. Bezák 1993, Sýkora 1993a, Matlovič 1998, Hubbard 2006, Mulíček 2008, Pacione 2009, Knox a Pinch 2010). Ak vychádzame z tvrdenia, podľa ktorého všetko, čo súvisí s mestami a životom v nich, súvisí aj s kvalitou života v mestách, potom je možné ktorúkoľvek teóriu vzťahujúcu sa na mestá použiť aj v prípade výskumu kvality života v mestách. Napríklad procesy invázie a sukcesie, príp. koncentrácie a segregácie (určitých skupín obyvateľstva), uplatňované v rámci klasického (sociálno-)ekologického prístupu k štúdiu vnútornej štruktúry miest (pozri napr. Bezák 1993, Sýkora 1993a), môžu byť interpretované aj v súvislosti s úrovňou kvality životných podmienok poskytovaných určitým miestom (časťou mesta) určitým ľuďom (sociálnej skupine). Ide samozrejme len o zjednodušený príklad, ktorého cieľom je jednak poukázať na to, že rôzne teoretické predstavy týkajúce sa miest sa môžu spájať s koncepciou kvality života celkom prirodzene, ako aj na to, že úroveň kvality života môže byť chápaná ako hybná sila, ale aj ako dôsledok javov a procesov, ktoré menia a formujú podobu a štruktúru miest a mestského prostredia. Rozmanitosť teoretických pohľadov sa ale netýka len miest, zaznamenávame ju aj v prípade koncepcie kvality života ako takej. Rôzne teórie sa zaoberajú napríklad vzťahom, resp. väzbou medzi internou a externou dimenziou kvality života, teda interakciou človeka/spoločnosti a prostredia. Základy teoretických prístupov ku kvalite života a k mestám sa pritom môžu prelínať. Príkladom môže byť tzv. environmentálny determinizmus.

Podobnými úvahami, ako sú tie, uvedené na predchádzajúcich riadkoch, sa pravdepodobne zaoberal aj Pacione (2003), ktorý sa pokúsil špecifikovať niektoré základné teórie vplyvu urbánneho prostredia na človeka. V tomto ohľade spomína napríklad humánnu ekológiu, teóriu subkultúr, behaviorálne obmedzenia a ďalšie. Ich prepojením je možné vytvoriť tzv. stresový model urbánneho vplyvu, popisujúci dôsledky snahy človeka, či presnejšie ľudského organizmu, vyrovnávať sa s rôznymi vplyvmi vonkajšieho prostredia (Bell et al. 1976, citované v Pacione 2003). Je potrebné poznamenať, že hoci sú takéto teoretické pohľady dlhodobo rozvíjané a uplatňované (napríklad na pôde environmentálnej psychológie), niektoré ich východiská majúce výrazný vplyv najmä na rané teórie väzby medzi človekom a mestským prostredím (napríklad už uvedený environmentálny determinizmus) sa stali predmetom značnej kritiky, a to napríklad v zmysle zdôraznenia vzájomnej prepojenosti/ovplyvňovania/závislosti (Knox a Pinch (2010) hovoria o „recipročnom vzťahu“) v rámci interakcie človek – prostredie, alebo odmietnutia myšlienky „univerzálneho človeka“ a schematickeho pojatia spoločnosti na jednej strane a vyzdvihnutia významu rozmanitosti (prostredí, ľudí a ich potrieb a postojov) na strane druhej (pozri napr. Blažek a Rochovská 2006).

5.2.2 Hľadisko metódy

Ďalšie hľadisko, ktoré sme uviedli v súvislosti s možnosťami podrobnejšieho utriedenia prác o kvalite života v mestách, je *hľadisko metódy*. Toto hľadisko zahŕňa postupy a metódy uplatňované tak pri *získavaní* používaných informácií a údajov, ako aj pri ich *spracovaní* a *vyhodnocovaní*. Vo všeobecnosti pritom platí, že pri výskume kvality života v mestách sú dlhodobo používané skôr *kvantitatívne* postupy a metódy. Niektoré štúdie (napr. Andráško 2007, 2013) naznačujú možnosti prepojenia kvantitatívnych a tzv. kvalitatívnych metód, a to napríklad využitím dotazníkového prieskumu, zúčastneného pozorovania a rozhovorov. Z hľadiska získavania údajov týkajúcich sa vnímania kvality života, resp. subjektívnej dimenzie kvality života, sa pomerne často môžeme stretnúť s použitím kombinácie dotazníkov a rozhovorov (pozri napr. Keul a Prinz 2011, Marans a Kweon 2011, Oktay a Rustemli 2011, Heřmanová 2012). Charakter nadobúdania, spracovania a vyhodnocovania informácií však tieto práce priraduje skôr do oblasti kvantitatívne orientovaných prístupov. Využitie kvalitatívnych a kombinovaných postupov sa vo výskume kvality života objavuje častejšie najmä v ostatných rokoch (pozri napr. Biolek a Andráško 2013, 2015, Biolek et al. 2013a, 2013b, Kleinwächterová 2015) a v danom ohľade stále predstavuje podnetnú a perspektívnu výzvu ďalšieho bádania.

Ak sa vrátíme k otázke spôsobov či metód získavania informácií a dát používaných pri výskume kvality života v mestách, podstatný vplyv tu má predovšetkým to, či sa pozornosť výskumníkov a výskumníčok zameriava na objektívnu, alebo subjektívnu dimenziu kvality života. Ako vyplýva z prehľadu prác uvedeného na stránkach predchádzajúcej kapitoly, pri skúmaní subjektívneho vnímania a posudzovania kvality

života patrí dominantné postavenie *dotazníkovému prieskumu* (pozri napr. Pacione 1982, 1984, Massam a Everitt 2001, Andráško 2004, 2005, 2007, Šuška 2006, Mitriřková a Lukáčová 2007, Frantál a Vaishar 2008, Mitriřková a Madziková 2008, McCrear et al. 2011, Mridha a Moore 2011). V prípade zamerania pozornosti na objektívne hodnotenie kvality života pochádzajú údaje obvykle z rôznorodých *štatistických prehľadov a materiálov* (napr. údaje zo sčítania obyvateľstva). V tejto súvislosti sa občas hovorí aj o tzv. sekundárnych zdrojoch dát (pozri napr. Stimson a Marans 2011).

Dva hlavné prístupy k následnému narábaniu s dátami predstavujú, ako sme už niekoľkokrát uviedli, skupiny prác súvisiacich s tvorbou a použitím súhrnných indexov a prác aplikujúcich multivariačné štatistické metódy. Pokiaľ ide o *súhrnné indexy*, existujú rôzne postupy ich vytvárania. Odlišnosti sa týkajú napríklad počtu a skladby použitých ukazovateľov, ako aj spôsobu kombinácie ich hodnôt s cieľom získania výslednej hodnoty daného indexu. Napríklad Liu (1975) pri svojom výskume použil viac ako 120 ukazovateľov, ich prostredníctvom potom vypočítal parciálne indexy pre zvolené komponenty kvality života a výsledný, celkový index následne určil ako vážený priemer hodnôt týchto komponentov. Spišiak a Danihelová (1998) použili 33 indikátorov. Každému indikátoru bola pridelená hodnota od 1 do 10, a to postupom, pri ktorom z hľadiska kvality života „najpriaznivejšia hodnota ukazovateľa mala najvyššie bodové hodnotenie“ (Spišiak a Danihelová 1998, p. 156). Hodnota výsledného indexu bola vypočítaná ako súčet bodových hodnotení jednotlivých ukazovateľov. Päťdesiat indikátorov kvality života použili pri utváraní rankingu britských miest Rogerson et al. (1989, zoznam indikátorov uvádzajú Findlay et al. 1988). V tejto štúdií bolo aplikované aj váženie indikátorov. *Hľadisko váženia* pritom môžeme považovať za doplnkové či pomocné kritérium klasifikácie prístupov k výskumu kvality života, ktoré spadá pod hľadisko metódy a jeho účelom je odlišenie prác, ktoré váženie indikátorov aplikujú, a prác, v ktorých tento nástroj použitý nie je. Považujeme za vhodné upozorniť, že aj vzhľadom na postupy samotného váženia existujú medzi jednotlivými prácami značné rozdiely (pozri a porovnaj napr. Andráško 2009a a Guhathakurta a Cao 2011). Pokiaľ ide o využitie *multivariačných štatistických metód*, platí to, čo bolo uvedené už na začiatku tejto kapitoly – jestvujú a používané sú *rôzne* multivariačné metódy (napr. faktorová analýza, zhluková analýza a ďalšie) a jestvujú taktiež *rôzne spôsoby* ich aplikácie. Okrem toho, rovnako ako v prípade súhrnných indexov, aj tu platí, že rozdiely medzi konkrétnymi štúdiami sa týkajú aj počtu a výberu ukazovateľov. To znamená okrem toho aj to, že hoci sa štúdie ako Pacione (1982, 1984, 1986), Ira (1984), Andráško (2007, 2008a, 2008c), Ira a Andráško (2008), Mridha a Moore (2011) či Tiran (2016) navzájom ponášajú práve použitím mnohorozmerných metód, je možné medzi nimi zaznamenať aj množstvo odlišností (a to aj v prípade, ak celkom obídeme aspekt zamerania výskumov na objektívnu a subjektívnu dimenziu kvality života). Porovnajme napríklad aspoň zbežne práce Iru (1984) a Andráška (2008c), ktorých ciele boli de facto rovnaké, no z hľadiska konkrétnych použitých nástrojov sa obe štúdie líšili. V prvom prípade bola použitá faktorová analýza a 38 vstupných ukazovateľov. Cieľu multivariačnej klasifikácie poslúžila zhluková analýza opierajúca sa o centroidnú metódu vytvárania zhlukov. V prípade druhej

z uvedených prác autor aplikoval analýzu hlavných komponentov, 28 indikátorov a nástrojom zhlukovej analýzy bola metóda priemerov skupinových vzdialeností. Andráško (2008c) okrem toho použil na overenie a spresnenie výsledkov aj diskriminačnú analýzu.

5.2.3 Hľadisko obsahového zamerania výskumu

Rozdiely medzi prácami narábajúcimi s podobnými metódami a nástrojmi (súhrnné indexy, multivariačné metódy), môžeme interpretovať taktiež v zmysle *hľadiska obsahového zamerania* výskumu. Toto hľadisko, podobne ako hľadisko váženia, predstavuje suplementárne kritérium upresňujúce napríklad rozdelenie prác podľa hľadiska podstaty a poznávania. Pomocou kritéria obsahového zamerania je možné členiť práce venované kvalite života v mestách, napríklad vzhľadom na súčasti (parciálne dimenzie) kvality života zahrnuté do výskumu. Ak sa vrátíme k štúdiám aplikujúcim metódy mnohorozmernej analýzy, uplatní sa dané kritérium napríklad pri rozdelení týchto štúdií na faktorové ekológie, všímajúce si prednostne niektoré sociálne, demografické a ekonomické charakteristiky obyvateľstva, príp. v niektorých prípadoch aj charakter obytného prostredia mestských štvrtí (napr. Bezák 1987, Kellnerová a Toušek 1997, Nestorová-Dická 2014), a štúdie orientované na viaceré podmienky (vybudovaného, prírodného, sociálneho) prostredia života (napr. Ira a Andráško 2008). Stimson a Marans (2011) sa nazdávajú, že pri objektívnom skúmaní kvality života v mestách je vo všeobecnosti pozornosť venovaná predovšetkým úrovni miezd, nákladom na bývanie, nákladom na zdravotnú starostlivosť, školstvu, úrovni kriminality, systémom verejnej dopravy, plánovanému rozvoju infraštruktúry, diverzite štvrtí či dostupnosti verejných priestranstiev. S týmto „zoznamom“ si však dovoľíme súhlasiť len čiastočne. Je zaujímavé, že sa Stimson a Marans nezmieňujú napríklad o životnom prostredí a k nemu sa vzťahujúcich charakteristikách. Ide pritom o oblasť bádania, ktorá sa stala významnou súčasťou koncepcie kvality života už od 70. rokov minulého storočia (Andráško 2013). Prejavuje sa to okrem iného aj celkom bežným zaradovaním ukazovateľov stavu životného prostredia do štúdií kvality života v mestách (napr. Liu 1975, Boyer a Savageau 1981, Ira 1984, Rogerson et al. 1989, Andráško 2007, Frantál a Vaisnar 2008, Ira a Andráško 2008, Ira a Šuška 2008).

Obsah predchádzajúcej kapitoly prezentovanej práce poukazuje okrem iného aj na to, že z hľadiska porovnania jednotlivých štúdií kvality života v mestách sa množstvo a skladba použitých parciálnych dimenzií vyznačujú značnou premenlivosťou. Napríklad Liu (1975) sa sústredil na 5 hlavných oblastí kvality života, a to oblasť ekonomickú, politickú, environmentálnu, zdravia a vzdelávania a sociálnu. Rogerson et al. (1989) na základe výsledkov prípravného prieskumu upriamili svoju pozornosť na 20 oblastí života v mestách (napr. kriminalita, nezamestnanosť, vybavenosť a ďalšie). Andráško (2007) sa z pohľadu parciálnych dimenzií kvality života venoval najmä bývaniu, kvalite ovzdušia, zeleným

plochám, kriminalite, doprave a verejnej a komerčnej vybavenosti (vzdelávacie a zdravotnícke zariadenia, zariadenia finančných služieb, verejného stravovania, maloobchodu a pod.). Šuška (2006), resp. Ira a Šuška (2008) sa zamerali na 5 oblastí života v meste: environmentálnu situáciu, polohu a dostupnosť, bývanie a vybavenosť, demografickú oblasť a ekonomickú situáciu. Guhathakurta a Cao (2011) do svojho výskumu zaradili 6 oblastí týkajúcich sa vzdelania, ekonomickej stránky života, príjmu a práce, bezpečnosti, bývania, dopravy a mobility a verejného zdravia obyvateľov. Poznamenáme, že rozmanitosť oblastí života v mestách, na ktoré sa jednotlivé výskumy sústreďujú, je možné chápať zároveň ako výhodu, aj ako nevýhodu. Za výhodu by sme danú situáciu mohli považovať najmä v prípade, ak by sa výber použitých parciálnych dimenzií riadil záujmom o zohľadnenie miestnych špecifik. Odlišnosť štúdií by potom bola v danom ohľade spôsobená snahou zdôrazniť význam osobitých rysov života a jeho podmienok na danom mieste. Žiaľ, v skutočnosti na výber skúmaných oblastí kvality života vplývajú skôr iné faktory, v praxi sa často uplatňuje kombinácia vplyvu už viackrát spomínanej dostupnosti dát a napodobňovania postupov použitých v iných prácach. Nevýhodou rôznorodosti štúdií kvality života vzhľadom na aplikované parciálne dimenzie je napríklad problém vzájomnej porovnateľnosti výskumov a ich výsledkov. Z uvedeného ale vyplýva aj relatívnosť chápania toho, čo je v tomto prípade výhodné či nevýhodné (napr. použitie toho istého postupu na dvoch rôznych miestach síce umožní prehľadnú komparáciu výsledkov, zároveň ale zvýši pravdepodobnosť prehliadnutia individuálnych črt).

5.2.4 Hľadisko časového rámca výskumu

Dôležitý aspekt výskumu kvality života v mestách, o ktorom sme sa doteraz zmienili skôr iba nepriamo, sa týka času, či skôr časového rámca bádania. Uplatnením *hľadiska časového rámca výskumu* môžeme štúdie kvality života v mestách východiskovo rozdeliť do dvoch hlavných skupín. Prvá z nich zahŕňa tie práce, ktoré skúmajú kvalitu života na danom mieste či miestach len z pohľadu jedného pozorovania v čase. Do druhej skupiny je možné zaradiť tie štúdie, ktoré sa z hľadiska času vzťahujú minimálne na dve pozorovania.

K takémuto rozdeleniu je potrebné uviesť niekoľko poznámok. V prvom rade je zjavné, že väčšina prác o kvalite života v mestách spadá do prvej z uvedených skupín. Je len relatívne málo prác, ktoré sa venujú hodnoteniu kvality života na tom istom mieste, príp. miestach v rámci viacerých časových období. V tomto ohľade teda môžeme časové hľadisko výskumu považovať skôr za podružné, resp. len pomerne málo dôležité. Tento pohľad sa ale výrazne zmení v momente, keď si uvedomíme praktický význam uvedeného hľadiska a predovšetkým štúdií spadajúcich (aspoň potenciálne) do druhej z vymedzených skupín. Uvedme ako príklad prácu Messer a Dillman (2011), ktorej autori sa zaoberali (subjektívnym) hodnotením kvality života na území amerického štátu Washington.

Údaje vzťahujúce sa na rok 2008 porovnali s výsledkami podobne orientovaných štúdií, ktoré boli na území toho istého štátu vykonané začiatkom 70. rokov minulého storočia. Porovnanie prinieslo viaceré zaujímavé poznatky. K tým vo všeobecnosti najzaujímavejším patril najmä „podstatný zvrät“ (Messer a Dillman 2011, p. 328) týkajúci sa spôsobu vnímania života v mestských a vidieckych oblastiach. Zatiaľ čo na začiatku takmer 40-ročného obdobia, oddelujúceho štúdie použité na porovnanie výsledkov, sa z hľadiska subjektívneho posudzovania ako horšie pre život javili urbánne územia, na konci tohto obdobia boli tieto územia vnímané lepším spôsobom ako územia vidiecke (pre podrobnejšie informácie pozri Messer a Dillman 2011).

Uvedený príklad nás upozorňuje na hlavný dôvod významu časového hľadiska skúmania kvality života v mestách. Ak totiž máme k dispozícii údaje o hodnotení, resp. úrovni kvality života obyvateľov určitého územia vzťahujúce sa na dve či viaceré, v čase (primerane) vzdialené pozorovania, umožňuje nám to poukázať na *zmenu* v hodnotení/úrovni kvality života, ktorá nastala počas daného časového obdobia. K tejto zmene je pritom možné pristupovať v zmysle *absolútnom* (napr. úroveň kvality života v meste XY sa v porovnaní s predchádzajúcim obdobím zvýšila/znížila/je rovnaká), a/alebo *relatívnom* (napr. spomínané zlepšenie hodnotenia kvality života v mestách v porovnaní s vidiekom uvedené v štúdiu Messer a Dillman (2011)).

Napriek významu a možnostiam, ktoré poznatky o zmene kvality života prinášajú, štúdií takéhoto zamerania, ako sme už uviedli, nie je mnoho. Prečo to tak je? Na túto otázku nejednotne odpovedá jednoduchá odpoveď. Ide zrejme o súhrn niekoľkých faktorov. Do popredia vystupuje kombinácia rôznych problémov a otázok, ktoré sa s realizáciou viacerých meraní kvality života na tom istom území či územiach v rôznych časových obdobiach spájajú a ktoré môžu mať tak charakter skôr „praktický“, ako aj „teoretický“. Nie je cieľom tejto publikácie uviesť ich všetky, na niektoré ale môžeme poukázať. Napríklad sme naznačili, že jednotlivé pozorovania, resp. merania, by mali byť v čase primerane vzdialené. Čo ale znamená „primerane“? Jeden rok? Niekoľko rokov? Desiatročie či niekoľko desaťročí? Za aké obdobia potrebujeme mať k dispozícii údaje, aby sme mohli sledovať *nielen zmenu*, ale dokonca *vývoj*? Ani k týmto otázkam sa nemožno vyjadriť jednoznačným spôsobom. Messer a Dillman (2011) síce zaznamenali zmenu v úrovni ukazovateľov na začiatku a konci približne štyridsaťročného obdobia, nie je ale jasné, ako sa hodnoty ukazovateľov počas tohto obdobia priebežne menili. Skutočnosťou je, že ak už nejaká štúdia porovnanie situácie týkajúcej sa kvality života v určitom území poskytuje, zohrávajú často významnú úlohu aj iné faktory ako len rozhodnutie zo strany výskumníkov a výskumnícok. Napríklad, podoba takýchto štúdií opierajúcich sa o objektívne ukazovatele je značne ovplyvnená obdobia ziskovania údajov pre štatistické výstupy. Typickým príkladom sú sčítania obyvateľstva, poskytujúce dáta aplikovateľné okrem iného aj pri analýzach *zmien* sociálno-priestorovej štruktúry miest (pozri napr. Ondoš a Korec 2006, Nestorová-Dická 2013, 2014). Významný vplyv môže mať dostupnosť staršej štúdie, na ktorú z hľadiska času novšia štúdia nadviaže (napr. Ira a Andráško 2008).

Nárast záujmu o výskum kvality života v ostatných desaťročiach naznačuje, že v budúcnosti bude k dispozícii čoraz viac prác, na základe ktorých bude možné sledovať zmeny v kvalite života. Ako ale napovedajú doterajšie skúsenosti, možnosti porovnania výsledkov môžu byť komplikované rôznymi zmenami, ktoré v medziobdobí nastali. Tie sa môžu týkať spôsobov chápania a merania kvality života, ako aj používaných ukazovateľov a dát. Na tieto aspekty poukazuje napríklad práca Iru a Andráška (2008), ktorá, okrem posunu v chápaní a terminologickom vyjadrení kvality života a vývoja v oblasti narábania s použitými metódami, upozorňuje aj na problémy súvisiace so zhoršením či úplným obmedzením dostupnosti (objektívnych) dát potrebných na podrobnejší rozbor zmien kvality životných podmienok na území skúmaného mesta počas obdobia dvadsiatich rokov. Zhodnotenia zmeny za dlhšie časové obdobia tak z uvedených dôvodov často môžu mať (a zväčša aj majú) len *približný charakter*. Samostatnú tému v danom ohľade predstavuje získavanie údajov o subjektívnom vnímaní a hodnotení kvality života, ktoré sa obvykle spája so značnými nárokmi na personálne, finančné i organizačné zabezpečenie. Jeho uskutočnenie v pravidelných časových intervaloch aj preto často končí skôr len v rovine síce zaujímavého, no napokon nie celkom plnohodnotne realizovaného zámeru (pozri napr. Marans 2003, Marans a Kweon 2011).

Tieto a ďalšie poznatky a skúsenosti naznačujú, že pre pravidelné sledovanie a vyhodnocovanie údajov o kvalite života nepostačuje len záujem zo strany vedeckej komunity. Dôležitým prvkom sa ukazuje byť spolupráca s ďalšími organizáciami či inštitúciami (v kapitole venovanej koncepcii kvality života sme v tejto súvislosti uviedli tzv. transdisciplinárny prístup). O úspešnom zapojení inštitúcií miestnej správy a obyvateľov mesta do sledovania vývoja úrovne vybraných ukazovateľov kvality života v meste Bristol prináša informácie McMahon (2002). Podobné aktivity často súvisia s projektmi zameranými na trvalú udržateľnosť miest či s uplatňovaním koncepcie kvality života v strategických rozvojových dokumentoch miest (pozri napr. Huba et al. 2000, Andráško 2007, Cetkovský 2007, Chreneková a Orságová 2011, Kopp 2015). Vo väčšine prípadov sa potom tieto aktivity spájajú s pravidelným sledovaním a vyhodnocovaním vybraných ukazovateľov, poukazujúcich nielen na zmeny v úrovni vybraných indikátorov, ale aj na zámery a ciele, ktoré si mestá s ohľadom na dané ukazovatele kladú a ktorým by mali byť prispôbené následné kroky a rozhodnutia. Zameraním blízky je napríklad aj tzv. Projekt zdravých miest (z angl. Healthy Cities Project) predstavujúci celosvetovo pôsobiacu iniciatívu pod záštitou Svetovej zdravotníckej organizácie. Niektoré poznatky o praktickom fungovaní tohto projektu však, žiaľ, naznačujú, že dobrý úmysel sa nemusí vždy a všade spájať s kvalitnou realizáciou a hodnotnými výsledkami (pozri napr. Laštůvková 2011).

5.2.5 Hľadisko využitia poznatkov

Posledné z uvedených poznámok nás privádzajú k ďalšiemu hľadisku uplatniteľnému pri klasifikácii prác o kvalite života v mestách. Ide o *hľadisko využitia* týchto

prác. Zároveň ide o významný aspekt celej problematiky výskumu kvality života, ktorého sme sa čiastočne dotkli už v predchádzajúcich kapitolách tejto práce, a to napríklad v súvislosti s popularitou alebo transdisciplinárnou kvalitou života, jej individuálnou a spoločenskou relevanciou, či s poukázaním na rôzne zdroje záujmu o kvalitu života (napr. záujem odborný či laický). Aké sú teda možnosti využitia poznatkov o kvalite života v mestách? Takýchto možností je nepochybne veľké množstvo, ich špecifikácia sa môže opierať o pomocné hľadiská *zdroja a príjemcu*. Presnejšie povedané, môžeme si v danom ohľade všímať nielen zdroje poznatkov, ale aj, či skôr predovšetkým, subjekty, ktoré s týmito poznatkami ďalej narábajú.

Vzájomne prepojených zdrojov a príjemcov informácií o kvalite života v mestách je mnoho. V danej súvislosti môžeme hovoriť o široko pojatom spoločenskom *diskurze* kvality života, ktorý:

- a) zahŕňa súčasti viac či menej statickej alebo dynamickej povahy, prvky vykazujúce charakter skôr implicitný či explicitný,
- b) je neustále vytváraný a premenlivý,
- c) je zároveň ovplyvňovaný i ovplyvňujúci,
- d) spája sa s množstvom subjektov, resp. aktérov (veda, médiá, inštitúcie, verejnosť atď.).

5.2.5.1 Čo nám (ne)hovorí štúdie kvality života v mestách?

Poznatky o kvalite života v mestách, ktoré sme doteraz uviedli v tejto publikácii, pochádzali predovšetkým z oblasti vedy. Presnejšie povedané, okrem niekoľkých výnimiek išlo o poznatky vyplývajúce z rôznych vedeckých projektov a výskumov, ktoré boli publikované prevažne na stránkach odborných monografií, záverečných (diplomových, dizertačných) prác, zborníkov či časopisov. Tieto poznatky sú primárne určené vedeckej komunite – malo by ísť o poznatky, ktorých *využitie* znamená, že nejakým spôsobom rozvíjajú (odborné) znalosti týkajúce sa problematiky kvality života, a to po stránke teoretickej, metodologickej či empirickej, v širšom pojatí napríklad po stránke epistemologickej.

Čo nám napríklad v tomto ohľade hovoria empirické poznatky uvedené v doteraz predstavených prácach? Na riadkoch kapitoly venovanej životu v mestách sme poukázali na často rozporuplné a nezriedka skôr negatívne chápanie miest ako prostredia pre život ľudí. Sú však takéto vnímanie a charakteristika miest adekvátne? Pokiaľ ide o subjektívne vnímanie kvality života v mestách ich obyvateľmi, podľa výsledkov jednotlivých prác jednoznačne v tomto ohľade prevláda celková spokojnosť. K takémuto záveru dospeli štúdie týkajúce sa napríklad slovenských miest Bardejov (Mitríková a Madziková 2008) a Prešov (Mitríková a Lukáčová 2007), viacerých menších moravských miest (Frantál a Vaishar 2008), niekoľkých desiatok relatívne veľkých miest na území Európskej únie (EÚ 2013), tureckého Istanbulu (Türkoğlu et al. 2011) či hlavného mesta ČR Prahy (Heřmanová 2012). De facto jediná práca, kto-

rá v rámci nášho prehľadu priniesla informáciu o príklone obyvateľov k nespokojnosti so životom na území mesta, bola štúdia slovenského mesta Považská Bystrica (Andráško 2004). Tieto a ďalšie práce však poukázali aj na to, že úroveň spokojnosti je diferencovaná, a to napríklad priestorovo, vo vzťahu k jednotlivým oblastiam života a/alebo pokiaľ ide o rôzne skupiny obyvateľstva. Z priestorového hľadiska môže ísť o diferenciáciu na území jednotlivých miest (pozri napr. Andráško 2004, 2007, Ira a Šuška 2006, Heřmanová 2012), ako aj o rozdiely vo vnímaní úrovne kvality života vo viacerých mestách (pozri napr. EÚ 2013).

Zaujímavé sú poznatky, ktoré vyplývajú zo štúdií porovnávajúcich vnímanie kvality života v mestách a v územiach „iného“ charakteru. Napríklad Marans a Kweon (2011) konštatujú, že pokiaľ ide o metropolitný región amerického Detroitu, relatívne vyššia úroveň spokojnosti s kvalitou života bola zaznamenaná u obyvateľov menších miest, suburbánnych a vidieckych oblastí, kým nižšiu úroveň spokojnosti vykazovali obyvatelia väčších urbánnych oblastí, a to najmä samotného mesta Detroit. K odlišnému výsledku dospeli McCrea et al. (2011) pri skúmaní územia austrálskeho Queenslandu. V tomto prípade bola kvalita života vo všeobecnosti lepším spôsobom subjektívne posudzovaná na území väčších miest, relatívne horším spôsobom boli hodnotené menšie mestá a rurálne oblasti. O zmene v hodnotení mestských a vidieckych oblastí (v prospech mestských oblastí) na území amerického štátu Washington (Messer a Dillman 2011) sme sa už zmienili.

Diferenciácia subjektívneho hodnotenia kvality života v mestách sa, ako sme už uviedli, týka aj jednotlivých súčastí či faktorov formujúcich celkovú kvalitu života, na čo poukazuje viac či menej explicitným spôsobom väčšina štúdií. Napríklad prieskum Európskej únie (2013) v tomto ohľade poskytuje množstvo parciálnych rankingov miest, vytvorených práve na základe hodnotenia jednotlivých oblastí života v skúmaných mestách. Výstupy z mnohých výskumov nás zároveň upozorňujú, že zatiaľ čo s niektorými súčasťami kvality života môžu byť obyvatelia miest značne spokojní, pri iných môže prevládať nespokojnosť (napr. Mitríková a Madzičková 2008). Viacerí autori sa zaoberali explicitným vyjadrením veľkosti vplyvu rôznych oblastí života na celkovú spokojnosť s kvalitou života prostredníctvom multivariačných štatistických metód (napr. Pacione 1982, 1984, Andráško 2008a, Tiran 2016). Andráško (2005) taktiež poukázal aj na priestorovú diferenciáciu významu pripisovaného faktorom ovplyvňujúcim kvalitu života. Napokon môžeme uviesť aj diferenciáciu vnímania kvality života a jej parciálnych dimenzií u rôznych skupín obyvateľstva. Upozorňujú na ňu napríklad Pacione (1986), Andráško (2007), Vaisnar a Frantál (2008), Heřmanová (2012) a mnohí ďalší (k tejto súčasti problematiky kvality života v mestách sa ešte vrátíme).

Všetky uvedené informácie nesporne prispievajú k vedeckému poznávaniu miest, urbánnych oblastí a kvality života ich obyvateľov. Ak sa napríklad vrátíme k veľmi širokej problematike vnímania miest ako nevhodného, príp. rozporuplného prostredia pre život ľudí, empirické poznatky nás upozorňujú na jeho neadekvátnosť, či skôr „zastaranosť“. Iste, oba pohľady, teda pohľad „pesimistický“ i „optimistic-

ký“ sú veľmi generalizované, sú to len krajné polohy zjednodušeného chápania v skutočnosti oveľa komplexnejšieho a zložitejšieho problému. Nie je mesto ako mesto, nie je mestská štvrť ako mestská štvrť. Sú územia kumulujúce bohatstvo, sú územia vyznačujúce sa sociálnou depriváciou, sú územia v danom ohľade skôr neutrálne a pod. Tieto skutočnosti sú napokon jedným z hlavných zdrojov záujmu o kvalitu života v mestách, výrazne uplatneného napríklad na pôde geografie (pozri napr. Knox 1975, Smith 1973, 1977, Pacione 1986, 2003, Massam 2002, Johnston a Sidaway 2004, Andráško 2009b, Knox a Pinch 2010 a mnohí ďalší).

Upozornenie na neadekvátny či (príliš) zjednodušený spôsob posudzovania života v mestách je vskutku výsledkom osobitného významu, je dôležitým zdrojom inšpirácie pre ďalší výskum. V tomto ohľade sa ako mimoriadne zaujímavé javia napríklad rankingy miest, a to najmä tie, ktoré sú utvárané na základe objektívnych údajov. Ako sme už uviedli, rankingy, ako napríklad Places Rated Almanac (Boyer a Savageau 1981), si získali značnú popularitu a pritiahli pozornosť širšej verejnosti k otázkam kvality života v mestách. K rankingom sa ale začala vyjadrovať i odborná verejnosť, pričom tieto vyjadrenia kriticky poukazujú na viaceré problémy, s ktorými sa spája nielen tvorba rankingov, ale aj informácie, ktoré poskytujú. Na niektoré z týchto problémov sme už nepriamo upozornili v súvislosti s kritikou súhrnných indexov (pre viac informácií pozri Andráško 2013), pretože použitie určitej formy súhrnného indexu zväčša predstavuje základ porovnania a usporiadania miest či iných priestorových jednotiek vzhľadom na vypočítanú úroveň kvality života (pozri napr. Liu 1975, Rogerson et al. 1989). Súhrnné indexy, resp. rankingy však nielen že nie sú schopné postihnúť komplexnosť života (napriek tomu, že sú takto nezriedka prezentované), ale zároveň zakrývajú jeho individuálne, špecifické črty u rôznych ľudí žijúcich v rôznych prostrediach. V dôsledku toho je výsledný obraz kvality života značne redukovaný a nedostatočne relativizovaný (Andraško 2007). Často je potom v danom ohľade dôležitejšie skôr to, čo nám výsledky hodnotenia kvality života *nehovoria*, ako to, čo hovoria. Je potrebné si uvedomiť, že popularita rankingov nespočíva (len) v tom, že by prinášali informácie, s ktorými ľudia budú súhlasiť, ale aj, či možno predovšetkým, informácie vyvolávajúce nesúhlas, resp. kontroverziu. Kvalita života konkrétneho človeka je skrátka výsledkom viacerých faktorov, nielen tých, ktoré sú zohľadňované pri tvorbe rankingov. Na formovanie kvality života sa podieľajú vplyvy, ktoré rankingy, obzvlášť ak sú založené na objektívnych ukazovateľoch, vôbec nie sú schopné zachytiť (napr. individuálna schopnosť adaptácie na podmienky prostredia, sociálne vzťahy a pod.). Pri tvorbe rankingov je zvyčajne aplikovaný rovnaký súbor indikátorov a prípadne aj ich váh na viacerých miestach – v prípadoch niektorých pozorovaní však určité indikátory vôbec nemusia byť opodstatnené. Kvalita života je často do značnej miery otázkou lokálnych podmienok, ktoré však rankingy, obzvlášť ak sa vzťahujú na väčšie územia (mestá, mestské regióny), nie sú schopné zachytiť. Na tieto a ďalšie problémy upozornilo v priebehu ostatných desaťročí viacero autorov (pozri napr. Myers 1987, Gyourko 1991, Rogerson 1999). Pacione (2009) zároveň poukazuje na to, že pozitívne hodnotenie kvality života, resp. dobré postavenie v rámci rankingu miest, môže (pozitívne) ovplyvniť miestny rozvoj, či dokonca „občiansku hrdosť“

(Pacione 2009, p. 397), no negatívne, či horšie hodnotenie môže poškodiť miestnu ekonomiku, príp. uraziť obyvateľov mesta.

Nie je naším cieľom povedať, že rankingy sú „zlé“, alebo že by nemali byť utvárané. Je však potrebné mať na zreteli, že ich výpovedná hodnota je zväčša veľmi obmedzená, čo v spojení s nedostatočnou informovanosťou, resp. neznalosťou ich rôznorodých nedostatkov, môže mať zavádzajúci efekt pri posudzovaní výsledného hodnotenia. Tento problém vystupuje do popredia najmä v súvislosti s posudzovaním rankingov zo strany verejnosti. Úsmevným príkladom zobrazenia skreslenia vyplývajúceho z nedostatočnej znalosti miestnych podmienok na strane jednej a príliš zjednodušeného pohľadu na život na určitom mieste na strane druhej je jedna z epizód populárneho seriálu Teória veľkého tresku (angl. The Big Bang Theory). Jeden z hlavných hrdinov sa, po tom, čo bol jeho byt vykradnutý, rozhodne presťahovať do iného, podľa jeho predstáv bezpečnejšieho mesta. Takéto mesto si vyberie na základe analýzy dostupných údajov, veľmi podobnej postupom uplatňovaným pri tvorbe rankingov. Do zvoleného mesta následne odcestuje, no po príjazde je nemilo prekvapený miestnymi klimatickými podmienkami a najmä tým, že mu vzápätí ukradnú batožinu. Aj keď ide o mierne nadnesený príklad, upozorňuje nás na to, že rozpor medzi „objektívnym“ hodnotením a subjektívnym zážitkom môže byť často priepastný (pozri Andráško 2013) a môže byť zdrojom následných problémov.

5.2.5.2 Kvalita života v mestách – prepojenie s témami migrácie a rozvoja

Využitie poznatkov o kvalite života v mestách nachádzame aj v ďalších oblastiach vedeckého výskumu. Patria medzi ne napríklad témy *migrácie* či *konkurencieschopnosti*. Migráciu môžeme do značnej miery interpretovať ako výsledok pôsobenia tzv. push a pull faktorov súvisiacich s kvalitou života. Ako sme už uviedli v závere kapitoly venovanej koncepcii kvality života, aj rozsiahla vlna migrantov prichádzajúcich na územie Európskej únie z krajín Afriky či Ázie v období písania tejto práce je, v zjednodušenom pojatí, dôsledkom faktorov ovplyvňujúcich kvalitu života ľudí (napr. ohrozenie zdravia, života či majetku v dôsledku vojnových konfliktov, ekonomické zabezpečenie, úroveň sociálnej starostlivosti atď.). Súvislosťami medzi podmienkami fyzického či sociálneho prostredia a migráciou obyvateľstva a s ňou sa spájajúcimi procesmi, ktoré prebiehajú v rámci krajinej sféry, sa zaoberalo a naďalej zaoberá množstvo autorov (pozri napr. Ouředníček 2007, Andráško et al. 2009, Podolák 2010, Spišiak a Kulla 2011, Birolek a Andráško 2012, Čupelová 2012), pričom v niektorých prácach sa v tejto súvislosti hovorí o tzv. amenitnej migrácii. Ako uvádzajú Novotná et al. (2013), cieľom tzv. amenitných migrantov je dosiahnutie lepšej kvality života sťahovaním sa do oblastí s vyššou kvalitou prírodných, sociálnych a kultúrnych podmienok.

Kvalita života v mestách súvisí i s podnikateľskými zámermi a investíciami. Napríklad Rogerson (1999) chápe kvalitu života ako významnú súčasť konkurencie-

schopnosti mesta. Uvedený autor upozorňuje tiež na to, že kvalita života, ktorú mesto ponúka svojim obyvateľom, ale taktiež postavenie mesta z hľadiska porovnania s úrovňou kvality života dosahovanou v iných mestách, môže mať významný vplyv na prílev investícií a celkový rozvoj daného mesta (pozri Andráško 2007). Ďalší autori sa súvislosťami medzi kvalitou života a konkurencieschopnosťou zaoberali podrobnejšie. Napríklad podľa Massama (2002) môže dochádzať k uplatneniu cyklu, v rámci ktorého je prísun investícií ako dôsledok atraktivity mesta z hľadiska kvality života zdrojom ďalšieho zvýšenia kvality života v meste. Aj takýto cyklus však má svoje obmedzenia a po krátkodobom pozitívnom efekte môže nadobudnúť reverzný trend (Andráško 2007). Prepojením medzi kvalitou života, úrovňou miezd a atraktivitou mesta sa zaoberal aj Myers (1988), v súvislosti s regionálnou konkurencieschopnosťou potom napríklad Andráško (2008b), Viturka (2013), Viturka et al. (2013) a ďalší. Kvalita života je v danom ohľade často chápaná ako významný faktor kvality podnikateľského prostredia a miestneho či regionálneho rozvoja (pozri napr. Viturka et al. 2010, Blažek a Uhlíř 2011), príp. ako tzv. mäkký lokalizačný faktor ekonomických aktivít (pozri napr. Foral a Andráško 2011). Poznatky o kvalite života na určitom mieste sa tak stávajú predmetom využitia zo strany rôznorodých aktérov, spadajúcich okrem iného aj do široko pojatjej sféry subjektov orientovaných na produkciu zisku.

5.2.5.3 Problémy aplikácie poznatkov v praxi

Na predchádzajúcich riadkoch sme prioritne poukázali na niektoré možnosti využitia poznatkov o kvalite života v súvislosti s vedeckým výskumom. Zároveň sa ale ukázalo, že takéto poznatky zaujímajú i podnikateľov či širšiu verejnosť. Ako sme už uviedli v súvislosti s časovým rámcom výskumu a projektmi zameranými na podporu a rozvoj kvality života v mestách, trvalú udržateľnosť miest a pod., informácie o kvalite života v mestách môžu byť a aj sú využívané i v prípade inštitúcií a organizácií, ktoré majú priamy vplyv na budúci vývoj miest. Napríklad Frantál a Vaishar (2008) na základe výsledkov vlastného výskumu upozornili na aplikovateľný charakter štúdií zameraných na kvalitu života v mestách, a to okrem iného aj prostredníctvom určenia individuálnych problémov jednotlivých skúmaných miest a oblastí života v nich, na ktoré by sa podľa názoru obyvateľov mali zamerať miestne samosprávy. Nie vždy je však potenciál poznatkov o kvalite života na určitom území zo strany miestnej správy zužitkovaný, resp. nie vždy je o takéto poznatky záujem. Napríklad „detroitská“ štúdia (pozri Marans 2003) si v rámci skúmania kvality života na území metropolitného regiónu Detroitu kládla za cieľ získať údaje, ktoré by napomáhali efektívnej správe tohto územia a zároveň umožnili dlhodobé sledovanie vývoja úrovne kvality života a jej parciálnych dimenzií. Ako však uvádzajú Marans a Kweon (2011), záujem o dáta a ich využitie bol zo strany orgánov miestnej správy, ale aj ďalších inštitúcií a aktérov miestneho rozvoja skôr nevýrazný a autori v tomto prípade hovoria o sklamaní (Marans a Kweon 2011, p. 180). O sklamaní v súvislosti s nízkym záujmom o využitie výsledkov ich výskumu v praxi sa vyjadrujú tiež ďalší autori

(napr. Türkoğlu et al. 2011). Vlastnú, skôr negatívnu skúsenosť má v tomto ohľade aj autor publikácie Andráško (2007).

5.2.6 Hľadisko špecifikácie zamerania

Doteraz sme v tejto kapitole prediskutovali dve hlavné a niekoľko pomocných hľadísk uplatniteľných pri klasifikácii prístupov k skúmaniu kvality života v mestách. Zároveň s tým sme predstavili a priblížili viaceré aspekty či problémy takto orientovaného výskumu, ako aj niektoré jeho východiská aplikovateľné v budúcnosti. Zostáva nám ešte jedno hľadisko, ktorému budeme na stránkach tejto kapitoly venovať pozornosť, a to *hľadisko špecifikácie zamerania*.

Hľadisko špecifikácie zamerania chápeme opätovne ako sekundárne, príp. pomocné kritérium, napomáhajúce nám pri podrobnejšom rozlíšení jednotlivých prác venovaných štúdiu kvality života v mestách a mestských oblastiach, čo však v žiadnom prípade neznižuje jeho celkový význam. Toto kritérium sme už de facto aj použili, a to napríklad v súvislosti s upozornením na potrebu špecifikácie priestorového hľadiska, resp. priestorového zamerania výskumu (konkrétne mesto, mestský región, štvrť), ako aj v súvislosti s časovým rámcom výskumu a so zdôraznením odlišností týkajúcich sa kvality života rôznych ľudí a rôznych sociálnych skupín.

5.2.6.1 Kde?

Hľadisko špecifikácie *priestorového* zamerania nás upozorňuje na to, že skupiny interurbánnych či intraurbánnych štúdií kvality života sú vnútorne naďalej značne diferencované, a to okrem iného aj v zmysle charakteru skúmaných území. Aj v tomto prípade môžeme samozrejme použiť viacero (ďalších) kritérií. V našom prehľade prác sme napríklad zaznamenali štúdie kvality života v mestách výrazne odlišnej veľkosti – skúmané boli relatívne veľké mestá ako Praha (Heřmanová 2012) či Detroit (Marans 2003, Marans a Kweon 2011), menšie mestá ako Považská Bystrica (Andráško 2004) či Partizánske (Šuška 2006), ale aj malé mestá do 15 tis. obyvateľov (Frantál a Vaishar 2008). Ako veľmi zaujímavé a dôležité sa však javia kritériá a charakteristiky skúmaných miest, súvisiace s ich polohou či často výrazne odlišnými, historickými, politickými, ekonomickými alebo sociálnymi a kultúrnymi súvislosťami ich vývoja (a to aj v zmysle interpretácie kvality života, hodnotových systémov obyvateľov a pod.). Obsah predchádzajúcej kapitoly priniesol informácie o štúdiách kvality života v mestách ležiacich na území severnej Ameriky, predovšetkým USA (napr. Liu 1975, 1976, Blomquist et al. 1988, Gyourko a Tracy 1991, Marans 2003, Savageau 2007, Messer a Dillman 2011), Mexika (Massam a Everitt 2001), Veľkej Británie (napr. Pacione 1984, 1986, Rogerson et al. 1989), Rakúska (Keul a Prinz 2011), Slovinska (Tiran 2016), Turecka (Türkoğlu et al. 2011), Severného Cypru (Oktay a Rustemli 2011), Bangladéša (Mridha a Moore 2011) či Austrálie (Stimson et al. 2011, McCrea

et al. 2011). Výrazne boli zastúpené práce skúmajúce kvalitu života v mestách Českej republiky a Slovenskej republiky, príp. aj bývalého Československa (napr. Ira 1984, Andráško 2004, 2005, 2007, Mitříková a Lukáčová 2007, Frantál a Vaishar 2008, Mitříková a Madziková 2008, Heřmanová 2012, Kladiivo a Halás 2012, Andráško et al. 2013). Niektoré štúdie (napr. Klusáček a Vaishar 2008, EÚ 2013) pokryli výskumom dokonca viacero štátov. Z iného uhľa pohľadu máme k dispozícii napríklad výsledky výskumov týkajúcich sa miest v tzv. kapitalistických krajinách (napr. Rogerson et al. 1989, Gyourko a Tracy 1991), ale aj v krajinách socialistických (napr. Ira 1984, Bezák 1987), či tzv. postsocialistických (napr. Andráško 2004, 2005, 2007, Šuška 2006, Ira a Šuška 2008, Frantál a Vaishar 2008, Tiran 2016). Zjavné je nedostatočné zastúpenie poznatkov o kvalite života v mestách tzv. rozvojových krajín a najmä na územiach tzv. slumov. Napríklad výskum vykonaný na území mesta Dháka (Mridha a Moore 2011) je v danom ohľade vyslovene sklamaním. Naopak skvelým príkladom príspevku bohatého na informácie je práca Betáka (2005). Autor sa zaoberal územím Kapského Mesta, pričom základ jeho pohľadu bol formovaný nielen odbornými znalosťami, ale aj, či skôr predovšetkým, osobnou skúsenosťou založenou na dlhodobom pobyte a pôsobení v priestoroch miestnych „townshipov“ a „shanty towns“. Práve osobná skúsenosť a pobyt v území umožnili Betákovi spoznať a pochopiť miestne pomery, súvisiace okrem iného aj s (často až extrémne) odlišnými podmienkami života obyvateľov. Tie sa prejavujú nielen pri porovnaní života v rôznych častiach mesta, ale aj v rámci jednotlivých štvrtí. V prvom prípade autor hovorí doslova o „diametrálne iných svetoch“ (Beták 2005, p. 7), druhú spomínanú úroveň vystihuje vetou „Nie je chatrč ako chatrč!“ (Beták 2005, p. 11).

5.2.6.2 Kedy?

Uvedená zmienka o výskumoch na území socialistických a postsocialistických krajín nás privádza aj k myšlienke špecifikácie zamerania vzhľadom na časové obdobie výskumu. O význame tohto kritéria sme sa zmienili už v súvislosti časovým rámcom bádania, kde sme si ale všímali predovšetkým možnosť porovnania výsledkov v čase a možnosť výskumu zmeny v úrovni (či chápaní) kvality života. Z hľadiska *časovej* špecifikácie výskumov sme spomenuli práce zo sedemdesiatych (napr. Liu 1975), osemdesiatych (napr. Ira 1984, Blomquist et al. 1988) i deväťdesiatych (napr. Jensen a Leven 1997) rokov 20. storočia, najviac prác však pochádzalo z rokov tzv. nultých a desiatych, resp. z obdobia po začiatku 21. storočia.

5.2.6.3 Kto?

S hľadiskom špecifikácie zamerania súvisí ešte jeden veľmi dôležitý aspekt výskumu kvality života v mestách. Tento aspekt sa týka samotného „nositeľa“ kvality života (Andráško 2013, p. 29), teda človeka, ľudskej bytosti. Skúsme si položiť také otázky, ako napr.:

- a) O kom vlastne doteraz predstavené štúdie kvality života hovoria?
- b) Čia kvalita života je v jednotlivých štúdiách hodnotená?

Na prvý pohľad sa môže zdať, že odpoveď na obe uvedené otázky je zrejmä. Zaoberáme sa predsa predovšetkým kvalitou života obyvateľov skúmaných miest. Lenže kto sú títo obyvatelia? Tak ako mestá, urbánne územia a regióny nie sú rovnaké, tak nie sú rovnakí ani obyvatelia týchto miest. Ako upozorňuje Andráško (2013), neurčitost' a obmedzená výpovedná hodnota množstva štúdií kvality života sú spôsobené tým, že nie je jasné, resp. jasne špecifikované, či u kvalitu života máme na mysli (Andraško 2013, pp. 31-33, p. 58). Takáto špecifikácia sa pritom javí ako mimoriadne dôležitá. Ako sme už poukázali v časti práce venovanej koncepcii kvality života, je podstatné si uvedomiť, že ľudia sa navzájom *odlišujú* pokiaľ ide o ich nároky, potreby alebo aj významy, ktoré pripisujú rôznym faktorom a zložkám kvality života, kvalite života samotnej, miestam a prostrediam s ktorými sa ich život spája atď. Potvrdzujú to napokon aj viaceré štúdie zameriavajúce sa na kvalitu života vybraných *sociálnych skupín*, ako napríklad starých ľudí, detí, ľudí s chronickými ochoreniami, príslušníkov národnostných menšín, ľudí s mentálnym ochorením a pod. (pozri napr. Ross a Duff 1982, Thomas a Hughes 1986, Mui 1998, Herr a Weber 1999, Zammit et al. 1999, Mitříková et al. 2013 a mnohí ďalší). Vo väzbe na problematiku kvality života v mestách potom nemožno inak ako súhlasiť s tvrdením Frantála a Vaishara (2008), podľa ktorých „každá sociálna skupina aj človek vnímajú mesto a taktiež kvalitu svojho života v ňom trochu inak, na základe svojich osobných predispozícií, v závislosti na rozdielnych skúsenostiach, znalostiach, motiváciách a problémoch. Vnímanie mesta zahŕňa rôzne postoje, hodnoty, preferencie, potreby a obavy ľudí žijúcich na danom mieste, vnímanie priamo ovplyvňuje ich vzťah k mestu (identifikácia) a správanie k nemu“ (Frantál a Vaishar 2008, p. 178).

Potrebu všímať si odlišnosti súvisiace s kvalitou života v mestách vo vzťahu k rôznym ľuďom a sociálnym skupinám si uvedomujú a viac alebo menej explicitným spôsobom na ňu upozorňujú viacerí autori. Napríklad Pacione (1982, 1984, 1986) výslovne deklaruje prioritný záujem o kvalitu života sociálne znevýhodnených obyvateľov miest. Vskutku, tento záujem výrazne ovplyvnil Pacioneho práce, a to nielen v zmysle postupu výskumu, ale aj v zmysle autorovho zamerania na produkciu výstupov prakticky uplatniteľných pri zlepšovaní kvality života ľudí žijúcich v oblastiach vyznačujúcich sa koncentráciou sociálnych problémov a zníženou kvalitou podmienok obytného prostredia. Frantál a Vaishar (2008) upozornili na potrebu všímať si rozdielnosti vnímania a posudzovania kvality života a jej rôznych súčastí u rôznych skupín obyvateľstva, vymedzených napríklad na základe veku či vzdelania. V rámci hodnotenia výsledkov výskumu niekoľkých malých moravských miest konštatujú u miestnych obyvateľov celkovo prevládajúcu spokojnosť s úrovňou kvality ich života, zároveň si ale kladú aj otázku: „Pre koho predstavujú malé mestá prostredie s vysokou kvalitou života?“ (Frantál a Vaishar 2008, p. 186). Vzápätí Frantál a Vaishar usudzujú, že život v malých mestách bude, vzhľadom na miestne podmienky, zrejme skôr vyhovovať obyvateľom starším, me-

nej kvalifikovaným, s tradičnými predstavami o spôsobe života, zatiaľ čo mladí ľudia bez záväzkov, príp. tiež s vysokou kvalifikáciou asi uprednostnia život vo väčších mestách.

S podobnými prístupmi a pohľadmi sa môžeme stretnúť aj v ďalších prácach. Ira a Šuška (2008) si povšimli odlišnosti vo vnímaní a posudzovaní významnosti jednotlivých oblastí kvality života v závislosti od miesta bydliska respondentov, alebo ich demografických charakteristík. Heřmanová (2012) priamo formulovala niektoré východiskové hypotézy svojho výskumu v súvislosti s rôznymi demografickými a sociálnymi ukazovateľmi (napr. vzdelanie, vek, pohlavie, rodinný stav, miesto narodenia a ďalšie), čo ovplyvnilo aj interpretáciu a výpovednú hodnotu získaných výsledkov. Zdôrazneniu rozdielov v potrebách a nárokoch rôznych sociálnych skupín venovali pozornosť Klusáček a Vaishar (2008). Vo viacerých prácach sa stretávame so zameraním pozornosti na život v urbánnom prostredí z pohľadu starých ľudí. Vnímaním rôznorodých problémov a súčastí života seniorov v mestách sa na príkladoch troch pražských štvrtí zaoberali Temelová et al. (2010). Autorky v tejto práci najprv zhodnotili niektoré aspekty života starých obyvateľov miest a tieto následne vložili do súvislosti s transformačnými procesmi meniacimi podobu mesta. Uskutočnený dotazníkový prieskum sa riadil (aj) zámerom „postihnúť názory skutočných užívateľov prostredia, teda starých ľudí, ktorí si samostatne obstarávajú denné potreby a využívajú tak rezidenčné prostredie štvrte“ (Temelová et al. 2010, p. 103). Výsledky výskumu okrem iného poukázali na špecifiká týkajúce sa subjektívneho hodnotenia obytného prostredia zo strany starých ľudí, a to v súvislosti s konkrétnymi nárokmi a potrebami, ako aj rozdielmi v možnostiach uspokojovania týchto potrieb na území jednotlivých štvrtí. Na potrebu skúmania kvality života seniorov v urbánnom prostredí upozornili aj Mitríková a Madziková (2013), ktoré v tomto ohľade ponúkajú prehľad niektorých základných predpokladov a východísk.

Aj napriek existencii takých štúdií, aké sme spomenuli na predošlých riadkoch, je potrebné priznať, že pokiaľ ide o poznatky týkajúce sa rôznorodosti ľudí a ich života, výskum kvality života v mestách má stále čo doháňať. Väčšina prác (napríklad obľúbené rankingy) sa v danom ohľade stále venuje najmä generalizáciám. Týka sa to obzvlášť štúdií opierajúcich sa o tzv. objektívne údaje, ktorých výpovedná hodnota však môže byť výrazne relativizovaná. Pri štúdiách orientovaných na subjektívnu dimenziu kvality života v mestách je v tejto súvislosti situácia predsa len o niečo lepšia, a to jednak v zmysle postupov samotného výskumu (napr. zúženie rozsahu základného výskumného súboru pri dotazníkových prieskumoch), ako aj v zmysle interpretácie získaných informácií (napr. vyhodnocovanie údajov v súvislosti s demografickými alebo inými charakteristikami respondentov). Napriek tomu je ale využitie takýchto možností v mnohých prácach len málo výrazné, resp. nedostačujúce (pozri napr. Andráško 2007). Hlbšie poznatky preto nezriedka neprinášajú štúdie zaoberajúce sa kvalitou života v mestách explicitným spôsobom, ale skôr štúdie, ktorých záujem o kvalitu života obyvateľov miest je skôr implicitný. Príkladmi môžu byť práce venované procesom priestorovej, resp. rezidenčnej se-

gregácie či separácie (pozri napr. Sýkora a Matoušek 2010) či skúmaniu (priestorovo a sociálne) špecifických lokalít a javov (napr. Brabec 2010, Sidiropulu Janků 2010, Rochovská et al. 2013). Ako dôležité a veľmi prínosné sa ukazujú byť štúdie skúmajúce život v mestskom prostredí z pohľadov tzv. genderovej problematiky, koncepcií priestorovej a environmentálnej spravodlivosti a rôznorodých marginalných či marginalizovaných sociálnych skupín (pozri napr. Matoušek 2009, Osman 2010, 2012, 2014, Jaňura a Toušek 2012, Blazek et al. 2015, Blazek 2016). Prínos takýchto štúdií spočíva okrem iného aj v tom, že zdôrazňujú relativitu hodnôt a významov, ako aj potrebu prehodnotenia „klasických“ či „zaručených“ prístupov a spôsobov myslenia (pozri napr. Ferenčuhová 2011). Zároveň umožňujú „iný“, viac diverzifikovaný pohľad na svet, na každodennosť života a jeho komplexnosť, na pôsobenie vzťahov moci a pod. Je preto možné usudzovať, že význam takto orientovaných štúdií bude pri poznávaní kvality života v mestách (naďalej) narastať.

5.3 Zhrnutie

Na prechádzajúcich riadkoch tejto kapitoly sme uviedli a priblížili niekoľko možných hľadísk rozlišovania, resp. klasifikácie prístupov k výskumu kvality života v mestách. Najprv sme sa zamerali na hľadiská, ktorým sme v tejto súvislosti prirúdili prioritný význam, a to konkrétne *hľadisko priestorové* a *hľadisko podstaty a poznávania*. Vďaka týmto hľadáiskám sme vytvorili základné členenie, rozlišujúce interurbánne a intraurbánne výskumy kvality života v mestách a urbánnych oblastiach, ako aj výskumy zameriavajúce sa na objektívnu alebo subjektívnu dimenziu kvality života, príp. obidve tieto dimenzie. Ako sa však ukázalo, skupiny prác vymedzujúcich svojím obsahom vytvorené kategórie naďalej vykazovali značnú vnútornú variabilitu. Z tohto dôvodu sme poukázali na možnosti podrobnejšieho rozdelenia prístupov, a to prostredníctvom doplnkových kritérií, označených ako *kritériá teórie, metódy, váženia, obsahového zamerania, časového rámca, využitia, špecifikácie zamerania*. Vymedzenie jednotlivých kritérií a prístupov je potrebné chápať najmä ako orientačné. Získané poznatky poukazujú najmä na to, že kvalitu života v mestách môžeme skúmať rôznymi spôsobmi, pri uplatnení rôznych metód zberu, spracovania či vyhodnocovania informácií a dát, pri uplatnení rôznych filozofických či metodologických pohľadov a prístupov. Pozornosť môže byť venovaná jednoduchej deskripcii, hľadaniu zákonitostí, snahe o vysvetlenie, pochopenie, dôraz môže byť kladený na všeobecné i špecifické, typologické aj individuálne črty. Empirický prístup môže byť viac či menej konfrontovaný s výzvami abstrakcií a generalizácií, závery považované za „pravdivé“ môžu byť obhajované i sponchybnované. Predstavenie jednotlivých klasifikačných kritérií a možností klasifikácie prístupov nebolo samoúčelné. Naopak, poslúžilo ako „sprievodca“, ako osnova diskusie, ktorá nás zaviedla k viacerým otázkam a problémom výskumu kvality života v mestách, ako aj k východiskám uplatniteľným pri takomto výskume v budúcnosti. Z celkového hľadiska išlo

o súhrn viacerých dôležitých poznatkov, ktoré bádanie v oblasti kvality života v mestách doteraz prinieslo, a najmä o prepojenie týchto poznatkov vo vzájomných súvislostiach.

6. ZÁVER

Nie je to tak dávno, čo svet ľudí, obrazne povedané, dosiahol *urbánný vek*. Argumentovať môžeme v tomto ohľade najmä tým, že viac ako polovica ľudí na Zemi dnes žije v prostredí označovanom ako prostredie urbánne. Tento podiel okrem toho ďalej narastá. Podľa odhadov by v časti krajinnej sféry chápanej ako mestá (príp. urbánne územia) malo okolo roku 2030 prebývať približne 60 percent obyvateľov našej planéty (pozri napr. Mulíček 2008). Nemožno preto inak ako súhlasiť s Bonnettom (2008, p. 66), podľa ktorého vstupujeme do obdobia, v ktorom sa urbánný život stáva normou, čo podmieňuje intenzívny nárast diskusie o jeho podstate a povahe.

Čo ale vieme o urbánnom živote a jeho kvalite? Dovoľme si tvrdiť, že stále nie dosť. Na jednej strane máme k dispozícii množstvo údajov a informácií, resp. výsledkov rôznych štúdií, na strane druhej je ale zrejme, že mnoho súčastí mozaiky života, mnoho väzieb a súvislostí, nám stále uniká. Nevieme mnoho, aj keď si to možno niektorí myslia.

Dôkladnejšie spoznávanie života v mestách sa javí ako dôležité. Nejde len o samotný počet či podiel ľudí žijúcich v mestách, či skôr o ich nárast. Ide najmä o to, s čím sa tento nárast spája.

Okrem prínosov, ktoré sú samozrejme nezanedbateľné (napr. mestá chápané ako „póly“ rozvoja a ekonomického rastu), vykazujú mestá aj množstvo problémov. Tieto sa pritom týkajú mnohých, navzájom prepojených súčastí života ľudí, spadajúcich napríklad do oblasti environmentálnej, sociálnej či psychologickej (pozri napr. O’ Riordan 2004, Pacione 2009). Douglas a Gilbert (2004) okrem toho veľmi výstižne poukazujú na to, že väčšina urbánneho rastu sa odohráva v kontexte chudoby, pričom kombinácia urbanizácie a chudoby (a environmentálnych problémov) až príliš často vytvára doslova „smrťiaci koktail“ (Douglas a Gilbert 2004, p. 283). Nie je pritom možné si navrávať, že problémy v mestách ležiacich hoci aj na „opačnom konci“ sveta sa „nás“ netýkajú. Poznanie globálnych procesov a prepojení je v súčasnosti už na takej úrovni, že ani najväčší ignorant nemôže prehliadať fakt, že, či sa nám to páči alebo nie, sme v tom všetci spolu.

6.1 Kvalita života v mestách – ako ďalej?

Potreba komplexnej analýzy a pochopenia života v mestách nás opätovne privádza ku koncepcii kvality života. Dva hlavné, navzájom ale úzko súvisiace smery nášho uvažovania sa v danom ohľade dotýkajú predovšetkým:

- a) chápania mestských priestorov ako sprostredkujúceho rámca štúdia kvality života,
- b) chápania tohto štúdia, ale najmä získaných poznatkov, v zmysle *praktického využitia*, predstavujúceho reakciu na požiadavky vyplývajúce z potreby riešenia problémov a výziev súčasnej situácie, ako aj budúceho vývoja ľudstva.

Najmä druhý z uvedených smerov uvažovania sa vyznačuje silnou súvislosťou s plánovaním a rozhodovaním o budúcnosti života v mestách. Ako ale plánovať a rozhodovať? Skúsenosti ukazujú, že množstvo v minulosti uplatňovaných prístupov neprineslo len pozitíva. Svoje by o tom zrejme vedeli povedať napríklad obyvatelia viacerých slovenských kotlín, roky „predýchavajúci“ splodiny produkované miestnymi továrňami. Iste, centrálné plánovaná a riadená industrializácia (a urbanizácia) územia bývalého Československa viedla v období socializmu k znižovaniu medziregionálnych rozdielov (pozri napr. Blažek a Uhlíř 2011) a relatívne jednoduchej dostupnosti pracovných príležitostí, mala však aj množstvo negatívnych dopadov na životné prostredie a zdravie obyvateľov miest. A naopak – pokles významu priemyselnej výroby, zníženie či ukončenie produkcie mnohých prevádzok v dôsledku vývoja od roku 1990, ako aj ďalšie faktory sa síce mohli prejavovať v zlepšení *niektorých* podmienok životného prostredia, viedli ale aj k nárastu problémov, ktoré predtým neboli vnímané ako významné (napr. nezamestnanosť, výraznejšia polarizácia spoločnosti, sociálno-patologické javy a pod.). *Kvalita života je skrátka vec relatívna.*

Vráťme sa znovu k našej otázke. Ako teda plánovať a rozhodovať? Ako riadiť mestá tak, aby zabezpečovali kvalitný život svojim obyvateľom? Jednoznačnú odpoveď ponúknuť nevieme. Hľadať ju však môžeme niekde v priestore päťuholníka, ktorého vrcholy tvoria:

- a) nové prístupy a koncepcie,
- b) decentralizácia rozhodovania,
- c) tzv. participatívne rozhodovanie,
- d) zohľadnenie rôznorodosti,
- e) strategické plánovanie.

Prirovnanie k päťuholníku samozrejme nie je možné brať doslova. Jednotlivé „vrcholy“ spolu úzko súvisia a prelínajú sa. Na význam decentralizácie rozhodovania, ako aj participácie širšieho spektra aktérov (napr. miestna správa, verejnosť, občianske združenia) na formovaní plánov a rozhodnutí už poukázali mnohí autori (napr. Buček 2000, 2003, Šuška 2014). Úspešnosť v uplatňovaní záujmov týkajúcich sa kvality života môže byť ovplyvnená aj schopnosťou získavania a spracovania relevantných informácií, pričom v tomto ohľade sa ako perspektívne javí aj prispôbovanie starších, či vytváranie a používanie celkom nových prístupov a metód (napr. Madajová a Šveda 2012, Tuľaková 2012, 2014, Birolek et al. 2013b, Birolek a Tuľaková 2015). Prepojenie snahy o riešenie aktuálnych problémov, záujmu o *predchádzanie* problémom a zdôraznenia využitia rozhodovania na lokálnej úrovni (so súčasným pochopením globálnych súvislostí) pri zapojení rozmanitých aktérov rozvoja nachádzame v súčasnosti na pôde viacerých nových koncepcií usmerňovania života v mestách. Príkladom môže byť iniciatíva označovaná ako „Transition town“ (pozri Birolek 2013). Táto iniciatíva predstavuje reakciu na globálne environmentálne problémy týkajúce sa miest a ich obyvateľov, a to napríklad v zmysle „ekologického spôsobu života v meste podporujúceho miestnu ekono-

ku“ (Biolek 2013, p. 4). Významným, v súčasnosti už pomerne často používaným nástrojom ovplyvňovania a riadenia rozvoja miest je tzv. strategické plánovanie (pozri napr. Ježek 2011, 2013, Buček 2014). Súčasťou strategických plánov rozvoja regiónov a miest sa pritom neraz stáva aj kvalita života obyvateľov (pozri napr. Andráško et al. 2012a, Biolek et al. 2013a). Príkladom môže byť mesto Brno – kvalita života dlhodobo predstavuje jeden z pilierov a zároveň jednu z priorít stratégie rozvoja mesta (Strategie pro Brno, Brno.cz 2015). Napokon sa dostávame k otázke zohľadnenia rôznorodosti, ktorá môže byť z viacerých aspektov rozporuplná a taktiež problematicky uplatniteľná v praxi. Na jednej strane stoja výskumy a najmä informácie súvisiace s premenlivou rozmanitosťou ľudí a ich životov, s pluralitou pohľadov a potrieb. Na strane druhej je potrebné si uvedomiť, že ich uchopenie v zmysle praktickej aplikácie môže byť pomerne zložitou úlohou, ktorá môže byť komplikovaná konfrontáciou s tradičnejšími, viac rigidnými a vo svojej podstate značne normatívnymi prístupmi a štandardmi. Je zrejme, že v danom ohľade stojíme ešte stále len na začiatku neľahkej cesty hľadania adekvátnych riešení a postupov.

Čo uviesť celkom na záver? Azda najmä to, že hlavný cieľ, ktorý sme si vytýčili na začiatku práce, sa podarilo splniť. Predkladaná štúdia ponúka odpovede na výskumné otázky stanovené v Úvode. Nie sú to, v súlade s pôvodným predpokladom, jediné možné odpovede – kniha prináša aj dôvody a východiská ďalších možných názorov a pohľadov, ktoré by sa (v zmysle odkazu K. R. Poppera) mali stať predovšetkým predmetom racionálnej a kritickej diskusie. V rámci jednotlivých kapitol boli zhodnotené a priblížené základné koncepcie (kvalita života, mestá), a to pri zohľadnení viacerých aspektov. Prehľad prác venujúcich sa výskumu kvality života v mestách poskytol informácie, ktoré boli následne použité pri rozbere niektorých problémov a súvislostí takto orientovaného výskumu a možností ďalšieho využitia jeho výsledkov, ako aj pri klasifikácii uplatňovaných prístupov. Nepochybne, kniha nehovorí „všetko“, množstvo súčastí riešenej problematiky sa do nej už skrátka nedostalo. Napriek tomu je ale možné usudzovať, že sa stane užitočným pomocníkom každému, kto sa rozhodol niečo dozvedieť o *kvalite života v mestách*.

DOSLOV

V nadväznosti na niektoré aktuálne správy a udalosti som sa rozhodol doplniť predloženú knihu o niekoľko postrehov.

V období dokončovania tejto práce zasiahli mnohé mestá po celom svete (napr. Paríž, Istanbul, Jakarta) prejavy teroru. Kolegyňa mi poslala krátku správu o trávení silvestrovskej noci v Miláne s „armádou vojakov na každom rohu“. Takéto informácie ma nútia zamyslieť sa a prehodnocovať vlastné postoje nielen v zmysle profesionálnom, ale aj osobnom a opätovne ma vedú k zdôraznenia relativity a premenlivosti vnímania miest a kvality života na ich území.

Ďalšia poznámka taktiež súvisí s aktuálnymi udalosťami, no je predsa len o niečo optimistickejšia. Mesto Brno, na pôde ktorého táto publikácia vznikala, sa v hneď dvoch krátko po sebe nasledujúcich prípadoch stalo predmetom zviditeľnenia v médiách i v očiach verejnosti. Ako informoval internetový portál idnes.cz, denník New York Times zaradil Brno medzi miesta, ktoré *odporúča* svojim čitateľom navštíviť v roku 2016. Denník pritom zdôrazňuje najmä hľadisko gastronómie, nočného života a architektúry. Ako upozorňuje Lukáš Valášek z idnes.cz, „Brno tým získalo reklamu, ktorá sa nedá zaplatiť“ (Idnes.cz 2016a). Druhý prípad je s problematikou, ktorou som sa zaoberal na stránkach tejto knihy, prepojený ešte výraznejším spôsobom. Vystihuje to aj názov súvisiaceho článku na idnes.cz: „Brno je pro život lepší než Praha i New York, ukázal žebříček“ (Idnes.cz 2016b). Autori Dominika Hromková a Lukáš Valášek informujú v príspevku o tom, že server Numbeo.com ponúkol hodnotenie, porovnanie a rebríček 143 miest z hľadiska kvality života. Brno sa v „celosvetovom“ rebríčku umiestnilo na 46. mieste (na prvej pozícii sa umiestnilo austrálske hlavné mesto Canberra), z pohľadu hodnotenia európskych krajín dosiahlo 18. priečku. Autori nezabúdajú zdôrazniť, že Brno „predbehlo Prahu“, a že „za sebou nechalo také svetové metropoly, ako je Paríž, Rím, Londýn alebo New York“ (Idnes.cz 2016b). Musím priznať, že uvedené informácie na mojej tvári vyvolali úsmev. Na jednej strane, skôr z osobného hľadiska, ma potešili. V Brne žijem už niekoľko rokov, mesto som si obľúbil a prajem mu (a najmä jeho obyvateľom) len to najlepšie. Na druhej strane, viac z profesionálneho hľadiska, som si ale vedomý značného zjednodušenia obrazu, ktorý takéto porovnania a rebríčky o živote v hodnotených mestách poskytujú, ako aj možných dôsledkov takéhoto zjednodušenia. Napokon, na stránkach tejto knihy som danému problému venoval pomerne veľa priestoru. Odporúčam preto takéto aktivity a hodnotenia vnímať skôr so zdravým nadhľadom. S potešením môžem konštatovať, že viaceré príspevky v internetovej diskusii k uvedenému článku ma v tomto smere skôr upokojili – je zjavné, že mnohým ľuďom/diskutérom takýto nadhľad vôbec nechýba.

SUMMARY

Quality of Urban Life: Foundations, Approaches and Knowledge Base

Urban areas and urban life are topics that have been the object of professional attention for many decades. The interconnection of these topics is among others connected with the concept of quality of life and above all with the emphasis on the importance of investigating quality of urban life. To deal with quality of urban life at present means to deal with quality of life of more than half of the world population.

What is our knowledge base regarding urban life and its quality? What does this knowledge tell us and what does it not tell us? What approaches and problems do we meet when we acquire and interpret the knowledge? Is the information coming from various studies sufficiently credible and can we rely on this information? Can our knowledge contribute to the improvement of quality of life of urban population?

It is the main objective of this publication to answer the above mentioned questions. The key topic of this publication is quality of life in urban areas. Aiming at the fulfilment of this objective, the publication provides in individual chapters:

- a) basic knowledge and foundations regarding the concept of quality of life,
- b) the outline of the problem of urban environment (research), including different ways of understanding and definition of urban environments as well as different theories and opinions regarding urban life,
- c) the overview of (the results of) studies dealing with the research of quality of urban life,
- d) classification of approaches to the research of quality of urban life,
- e) discussion of acquired knowledge including the analysis of the possibilities of its further use and some other related problems.

The first part of the book deals with the concept of quality of life. It comprises the discussion regarding the basic characteristics of the concept (complexity, subjectivity, relativity, social and individual relevance and others) and the information related to basic and partial dimensions of quality of life as well as its definition and measurement. The second of the main chapters is dedicated to cities, towns and urban areas. Different possibilities and ways of understanding, defining and spatial delimitation of urban areas and regions are gradually pointed out. The attention is also paid to intra-urban structure(s). Then follows the overview of some reasons for the interest in the life of urban people, related theories and ways of viewing and presentation of urban life. The next and the most extensive part of the work provides the overview of a great number of studies dealing with quality of urban life as well as their fundamental results. The final part of the work brings basic classification of approaches to the research of quality of urban life. By means of basic

criteria, described as spatial criterion and criterion of substance and cognition, it is possible to determine the following approaches:

- 1.1 interurban, using objective indicators,
- 1.2 interurban, using subjective indicators,
- 1.3 interurban, using both objective and subjective indicators,
- 2.1 intraurban, using objective indicators,
- 2.2 intraurban using subjective indicators,
- 2.3 intraurban using both objective and subjective indicators.

The work also mentions the possibilities of further specification of approaches based on complementary criteria of theoretical foundations, methods, weighting, content orientation, research time frame and orientation specification. The classification of approaches is connected with the discussion about the problems related to the research of quality of urban life and the possibility of further application of acquired knowledge in science, planning and decision making as well as in everyday life.

LITERATÚRA A OSTATNÉ ZDROJE

- ALLEN, M. H., BENTLER, P. M., GUTEK, B. A. (1985). Probing Theories of Individual Well-being: A Comparison of Quality-of-Life Models Assessing Neighborhood Satisfaction. *Basic and Applied Social Psychology*, 6, 181–203. DOI: 10.1207/s15324834basp0603_1.
- AMAZON.COM (2015). www.amazon.com/Places-Almanac-Special-Millennium-Edition/dp/0028634470, [cit. 2015 – 02 – 11].
- ANDRÁŠKO, I. (2004). Percepcia činností samosprávy a vybraných aspektov kvality života (na príklade výskumu medzi obyvateľmi Považskej Bystrice). In Ira, V., Vaishar, A. eds. *Časovo-priestorové aspekty transformačných procesov v Českej republike a v Slovenskej republike*. Bratislava (Geografický ústav SAV), 45–51.
- ANDRÁŠKO, I. (2005). Dve dimenzie kvality života v kontexte percepcií obyvateľov miest a vidieckych obcí. In Vaishar, A., Ira, V. eds. *Geografická organizace Česka a Slovenska v súčasnom období*. Brno (Ústav geoniky Akademie věd ČR), 6–13.
- ANDRÁŠKO, I. (2006a). Sociálno-demografická dimenzia kvality života v Bratislave (vo svetle multivariačnej analýzy). *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Prírodné vedy, Folia Geographica*, 10/XLV, 10–17.
- ANDRÁŠKO, I. (2006b). Percepcia kvality života v mestských štvrtiach Bratislavy. *Geografická revue*, 2, 227–240.
- ANDRÁŠKO, I. (2007). *Vnútorňá štruktúra mesta z hľadiska kvality života*. Dizertačná práca. Bratislava (Geografický ústav SAV).
- ANDRÁŠKO, I. (2008a). Hlavné komponenty spokojnosti s kvalitou životných podmienok v mestských štvrtiach Bratislavy. In Kallabová, E., Smolová, I., Ira, V. a kol. *Zmeny regionálnych štruktúr České republiky a Slovenské republiky*. Brno (Ústav geoniky Akademie věd České republiky, v. v. i. Ostrava, oddělení environmentální geografie Brno a Univerzita Palackého v Olomouci), 74–79.
- ANDRÁŠKO, I. (2008b). Kvalita života ako súčasť profilu konkurencieschopného regiónu? In Klímová, V. ed. *XI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách: sborník příspěvků z kolokvia konaného v Pavlově 18.–20. června 2008*. Brno (Masarykova univerzita), 39–44.
- ANDRÁŠKO, I. (2008c). Regionálne typy vnútornej štruktúry Bratislavy z hľadiska kvality životných podmienok. In Ira, V. ed. *Ludia, geografické prostredie a kvalita života. Geographia Slovaca*, 25. Bratislava (Geografický ústav SAV), 159–173.
- ANDRÁŠKO, I. (2008d). Niektoré možnosti využitia multivariačných metód pri štúdiu urbánnej kvality života. In Čechurová, M. ed. *Miscellanea Geographica Universitatis Bohemiae Occidentalis*, 14. Plzeň (Západočeská univerzita v Plzni), 15–19.
- ANDRÁŠKO, I. (2009a). Kvalita života v Bratislave – príklad aplikácie SAW modelu. In Klímová, V. ed. *XII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách: sborník příspěvků z kolokvia konaného v Božeticích 17.–19. června 2009*. Brno (Masarykova univerzita), 209–213.

- ANDRÁŠKO, I. (2009b). The role and status of geography in the quality of life research. In Poštolka, V., Lipský, Z., Popková, K., Šmída, J. eds. *GEO-DNY LIBEREC 2008: sborník příspěvků*. Liberec (Technická univerzita), 210–215.
- ANDRÁŠKO, I. (2013). *Quality of Life: An Introduction to the Concept*. Brno (Masarykova univerzita).
- ANDRÁŠKO, I., BIOLEK, J., HORÁKOVÁ, J. (2012a). Mikroregion a kvalita života – případová studie mikroregionu Jindřichohradecko. In Klímová, V., Žítek, V. eds. *XV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách: sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 529–537.
- ANDRÁŠKO, I., KUNC, J., TONEV, P., BIOLEK, J. (2012b). Percepčia kvality života v Brne. In *Výroční konference České geografické společnosti Nové výzvy pro geografii*, 3.–7. září 2012, Brno.
- ANDRÁŠKO, I., KUNC, J., TONEV, P., BIOLEK, J. (2012c). Percepčia kvality života v mestských častiach Brna. In *XVII. česko-slovenský geografický akademický seminár*. Skalica.
- ANDRÁŠKO, I., LESOVÁ, P., KUNC, J., TONEV, P. (2013). Perception of Quality of Life in Brno Housing Estates. *Hungarian Geographical Bulletin*, 63 (1), 99–109.
- ANDRÁŠKO, I., SOUKALOVÁ, L., ŠUŠKA, P. (2011). Obraz miesta – realitný imidž verzus reálny stav. In Andráško, I., Ira, V., Kallabová, E. eds. *Časovo-priestorové aspekty regionálnych štruktúr ČR a SR*. Bratislava (Geografický ústav SAV), 5–11.
- ANDRÁŠKO, I., ŠUŠKA, P., IRA, V. (2009). Transformácia zázemia Popradu s dôrazom na jej dopady na kvalitu života. In Andráško, I., Ira, V., Kallabová, E. eds. *Regionálne štruktúry ČR a SR: časové a priestorové zmeny*. Bratislava (Geografický ústav SAV), 5–9.
- BAŠOVSKÝ, O., PAULOV, J., IRA, V. (1981). Ekonomický rozvoj Bratislavy a problémy jej životného prostredia. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Formatio et protectio naturae*, 6, 1–21.
- BAŠOVSKÝ, O., PAULOV, J., IRA, V. (1988). Prostranstvennoje i ekonomičeskoje razvitie Bratislavy i problemy jejo okružajuščej sedy. In *Problemy socialno-ekonomičeskogo i ekologičeskogo rozvitia teritorialnych system*. Tbillissi (TU), 113–133.
- BELL, P., FISHER, J., LOOMIS, R., (1976). Citované v PACIONE, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing – a social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65, 19–30.
- BETÁK, J. (2005). Kapské Mesto – iné svety vedľa seba. *Geografia*, 1, 4–12.
- BEZÁK, A. (1987). Sociálno-priestorová štruktúra Bratislavy v kontexte faktorovej ekológie. *Geografický časopis*, 39, 272–292.
- BEZÁK, A. (1990). Funkčné mestské regióny v sídelnom systéme Slovenska. *Geografický časopis*, 42 (1), 57–73.
- BEZÁK, A. (1993). Prístupy k analýze vnútornej štruktúry miest: prehľad a zhodnotenie. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 32, 287–298.

- BEZÁK, A. (2001). Niekoľko poznámok o revízii systému funkčných mestských regiónov na Slovensku. *Acta Facultatis Rerum Naturalium UMB, Geografické štúdie*, 8, 36–40.
- BIOLEK, J. (2013). Transition Town: aplikovateľnosť konceptu v českých mestech. *Mladá veda (Medzinárodný vedecký časopis Mladá veda)*, 1 (1), 4–12.
- BIOLEK, J., ANDRÁŠKO, I. (2012). Rezidenční suburbanizace v zázemí největších měst Olomouckého kraje. In Andráško, I., Dvořák, P., Ira, V. eds. *Časoprostorové změny regionálních struktur ČR a SR*. Brno (Ústav geoniky Akademie věd ČR), 5–11.
- BIOLEK, J., ANDRÁŠKO, I. (2013). Využití kvalitativní metodiky v případových studiích komunitní kvality života. In *XVIII. česko-slovenský geografický akademický seminář Inovativní trendy a přístupy v geografickém výzkumu v České republice a na Slovensku*. Olomouc.
- BIOLEK, J., ANDRÁŠKO, I. (2015). Investigating suburban environment by means of mental maps: a case study of Olomouc hinterland. *HUMAN GEOGRAPHIES – Journal of Studies and Research in Human Geography*, 9 (1), 43–56.
- BIOLEK, J., ANDRÁŠKO, I., ŠERÝ, O., KLEMEŠOVÁ, K., ZRŮSTOVÁ, P., TOUŠEK, V. (2013a). Koncept kvality života v rozvojových strategiích mikroregionů Jihomoravského kraje. In Klímová, V., Žitek, V. eds. *XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 517–522.
- BIOLEK, J., MALÝ, J., ZRŮSTOVÁ, P. (2013b). Participativní umění a geografie: Inspirace akcemi Kateřiny Šedé. In Osman, R. ed. *Geografický výzkum: participace a angažovanost – sborník z workshopu doktorandů a doktorandek*. Brno (Masarykova univerzita), 23–39.
- BIOLEK, J., TULAKOVÁ, K. (2015). Kreativní metody mentálního mapování – transdisciplinární spolupráce mezi geografii a výtvarným uměním. In Doboš, P., Honsnejmanová, I. eds. *Geografický výzkum: prostor ve své transdisciplinaritě. Sborník z workshopu*. Brno (Masarykova univerzita), 22–42.
- BISHOP, R. C. (2007). *The Philosophy of the Social Sciences: An Introduction*. London/New York (Continuum International Publishing Group).
- BLAZEK, M. (2016). *Rematerialising children's agency: Everyday practices in a post-socialist estate*. Bristol/Chicago (Policy Press, University of Chicago Press).
- BLAZEK, M., SMITH, F. M., LEMEŠOVÁ, M., HRICOVÁ, P. (2015). Ethics of care across professional and everyday positionalities: The (un)expected impacts of participatory video with young female carers in Slovakia. *Geoforum*, 61, 45–55. DOI: 10.1016/j.geoforum.2015.02.017.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011). *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. (Vyd. 2.). Praha (Karolinum).
- BLAŽEK, M., ROCHOVSKÁ, A. (2006). *Feministické geografie*. Bratislava (GeoGrafika).

- BLEHA, B., MAJO, J., ŠPROCHA, B. (2013). Demografický obraz Bratislavy. In Buček, J., Korec, P. eds. *Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy*. Bratislava (Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie), 55–88.
- BLEHA, B., POPJAKOVÁ, D. (2007). Migrácia ako dôležitý determinant budúceho vývoja na lokálnej úrovni – príklad Petržalky. *Geografický časopis*, 59 (3), 265–291.
- BLOMQUIST, G. C., BERGER, M. C., HOEHN, J. P. (1988). New estimates of quality of life in urban areas. *The American Economic Review*, 78 (1), 89–107.
- BONNETT, A. (2008). *What is Geography?* London (SAGE Publications Ltd).
- BOWLING, A. (1995). What things are important in people's lives? A survey of the public's judgements to inform scales of health related quality of life. *Social Science and Medicine*, 41, 1447–1462. DOI: 10.1016/0277-9536(95)00113-L.
- BOYER, R., SAVAGEAU, D. (1981). *Places rated almanac*. Chicago (Rand McNally).
- BOYER, R., SAVAGEAU, D. (1985). *Places rated almanac*. Chicago (Rand McNally).
- BOYER, R., SAVAGEAU, D. (1989). *Places rated almanac*. New York (Prentice-Hall).
- BRABEC, T. (2010). Gated communities: uzavrené a strázené rezidenční lokality. In Sýkora, L. ed. *Rezidenční segregace*. Praha (Univerzita Karlova v Praze, Prírodovedecká fakulta, Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky), 91–98.
- BRNO.CZ (2015). www.brno.cz/sprava-mesta/dokumenty-mesta/koncepcni-dokumenty/strategie/, [cit. 2015 – 11 – 28].
- BUČEK, J. (2000). Sublocal decentralisation – the case of Slovak big cities. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 18 (1), 57–78.
- BUČEK, J. (2003). Local democracy in large cities. In Kowalczyk, A., ed. *Theoretical and methodological aspects of geographical space at the turn of century*. Warsaw (Warsaw University, Faculty of Geography and Regional Studies), 169–174.
- BUČEK, J. (2014). Urban Governance, Strategic Planning and Democracy in Post-Socialist Transitional Society. *ACTA GEOGRAPHICA UNIVERSITATIS COMENIANAE*, 58 (1), 45–70.
- BUČEK, J., BORÁROSOVÁ, Z., SOPKULIAK, A. (2010). *Miestne financie a miestny ekonomický rozvoj*. Bratislava (Geo-grafika).
- BUČEK, J., KOREC, P. (eds.) (2013). *Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy*. Bratislava (Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie).
- BUČEKOVÁ, I. (2013). Bratislava – najvýznamnejšie centrum mestského turizmu na Slovensku. In Buček, J., Korec, P. eds. *Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy*. Bratislava (Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie), 171–193.

- CETKOVSKÝ, S. (2007). Environmental indicators of sustainable development of small towns in Moravia. In Lampič, B., Špes, M. eds. *Sustainable development of small towns*. Ljubljana/Brno (Univerza v Ljubljani, ÚGN AV ČR v.v.i.), 111–121.
- CUDNY, W. (2012). Socio-economic changes in Lodz – the result of twenty years of system transformation. *Geografický časopis*, 64 (1), 3–27.
- CUMMINS, R. A. (1997). *Comprehensive Quality of Life Scale – Adult*. Melbourne (School of Psychology, Deakin University).
- ČELKO, J., VIGAŠ, M. (2015). Aklimatizácia na hypertermálnu záťaž. *Rehabilitácia*, 52 (2), 122–128.
- ČERMÁK, Z., HAMPL, M., MÜLLER, J. (2009). Současné tendence vývoje obyvateľstva metropolitných areálů v Česku: dochází k významnému obratu? *Geografie*, 114, 37–51.
- ČUPELOVÁ, K. (2012). Redistribúcia obyvateľstva stredne veľkých slovenských miest v období 1991–2011 (na príklade Žiliny). In Klímová, V., Žítek, V. eds. *XV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách: sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 203–212.
- ČUPELOVÁ, K., TÓTH, V. (2011). Potenciál obcí funkčného mestského regiónu Košice z hľadiska ich infraštruktúrnej vybavenosti a dostupnosti do centra regiónu. *Geographia Cassoviensis*, 5 (2), 22–30.
- DANĚK, P. (2008). Vývoj moderního geografického myšlení. In Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. a kol. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň (Aleš Čeněk), 9–40.
- DANĚK, P. (2013). *Geografické myšlení: úvod do teoretických přístupů*. Brno (Masarykova univerzita).
- DAVIES, W. K. D., MURDIE, R. A. (1991). Consistency and differential impact in urban social dimensionality: intraurban variations in the 24 metropolitan areas of Canada. *Urban Geography*, 12, 55–79. DOI: 10.2747/0272-3638.12.1.55
- DIENER, E., SUH, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40, 189–216. DOI: 10.1023/A:1006859511756
- DISSART, J. C., DELLER, S. C. (2000). Quality of Life in the Planning Literature. *Journal of Planning Literature*, 15, 135–161. DOI: 10.1177/08854120022092962
- DIVINSKÝ, B. (1999). *The modern urban cartography of the present Bratislava city*. Higher Education Support Program of the Open Society Institute. <http://e-lib.rss.cz>, [cit. 2005 – 04 – 21].
- DOUGLAS, I., GILBERT, A. G. (2004). Urbanization, development and the environment in an unequal world. In Matthews, J. A., Herbert, D. T. eds. *Unifying geography: common heritage, shared future*. Abingdon (Routledge), 283–304.
- DRBOHLAV, D. (1989). Migrační atraktivita měst ČSR (a její motivační specifikace). *Sborník ČSGS*, 94 (1), 5–18.
- DRBOHLAV, D. (1990). Migrační motivace, regionální a sídelní preference obyvateľstva – teoretická východiska v československé a zahraniční literatuře. *Sociologický časopis*, 26 (5), 358–374.

- DURKHEIM, É. (1893, 1997). *The Division of Labour in Society*. New York (The Free Press).
- DVOŘÁK, P. (2009). Indikátory charakterizující rozvojový potenciál regionu. In Andráško, I., Ira, V., Kallabová, E. eds. *Regionálne štruktúry ČR a SR: časové a priestorové zmeny*. Bratislava (Geografický ústav SAV), 16–19.
- ENGELS, F. (1845). *The Condition of the Working Class in England*. Leipzig. www.marxists.org/archive/marx/works/1845/condition-working-class/index.htm, [cit. 2015 – 05 – 12].
- ERLEBACH, M., KLAPKA, P., HALÁS, M., TONEV, P. (2014). Inner structure of functional region: theoretical aspects. In Klímová, V., Žítek, V. eds. *XVII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 722–727.
- EUROPEAN UNION (2013). *Quality of life in cities: Perception survey in 79 European cities*. Luxembourg (Publications Office of the European Union). http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban_survey2013_en.pdf, [cit. 2015 – 04 – 23].
- FALĽAN, L. (2010). Vidiecke sídla ako súčasť sídelnej štruktúry – komplementarita alebo dichotomický protiklad? In Ira, V., Podolák, P. eds. *Sídelná štruktúra Slovenska (diferenciácie v čase a priestore)*. *Geographia Slovaca*, 27. Bratislava (Geografický ústav SAV), 5–18.
- FELCE, D., PERRY, J. (1995). Quality of Life: Its Definition and Measurement. *Research in Development Disabilities*, 16, 51–74.
- FERENČUHOVÁ, S. (2011). *Meno, mesto, vec. Urbánne plánovanie v sociológii mesta a prípad (post)socialistického Brna*. Brno (Masarykova univerzita).
- FERJENČÍK, J. (2000). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha (Portál).
- FINDLAY, A. M., MORRIS, A. S., ROGERSON, R. J. (1988). Where to live in Britain in 1988. *Cities*, 5, 268–276. DOI: 10.1016/0264-2751(88)90045-5
- FISCHER, C. S. (1973). Urban Malaise. *Social Forces*, 52 (2), 221–235. DOI: 10.1093/sf/52.2.221
- FORAL, M., ANDRÁŠKO, I. (2011). Lokalizační teorie a lokalizační faktory. In Andráško, I., Ira, V., Kallabová, E. eds. *Časovo-priestorové aspekty regionálnych štruktúr ČR a SR*. Bratislava (Geografický ústav SAV), 23–28.
- FRANTÁL, B., MARYÁŠ, J., JAŇURA, J., KLAPKA, P., KUNC, J., NOVÁKOVÁ, E., OSMAN, R., SIWEK, T., SZCZYRBA, Z., TONEV, P., TOUŠEK, V. (2012). *Prostorové chování: vzorce aktivit, mobilita a každodenní život ve městě*. Brno (Masarykova univerzita).
- FRANTÁL, B., VAISHAR, A. (2008). Zvláštnosti kvality života v malých městech. In Ira, V. ed. *Ludia, geografické prostredie a kvalita života*. *Geographia Slovaca*, 25. Bratislava (Geografický ústav SAV), 175–188.
- GIANNAIS, D. A. (1997). Quality of life structural analysis. *Journal of Environmental Management*, 49, 157–166. DOI: 10.1006/jema.1995.0086
- GIDDENS, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley, Los Angeles (University of California Press).
- GIDDENS, A. (1999). *Sociologie*. Praha (Argo).

- GODOR, M., HORŇÁK, M. (2010). Možnosti využitia indikátorov vo výskume kvality života v geografii. *Geografické informácie*, 14, 42–54.
- GUHATHAKURTA, S., CAO, Y. (2011). Variations in Objective Quality of Urban Life Across a City Region: The Case of Phoenix. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 135–160.
- GYOURKO, J. (1991). How accurate are quality-of-life rankings across cities? *Business Review – Federal Reserve Bank of Philadelphia* (March– April), 3–14.
- GYOURKO, J., TRACY, J. (1991). The Structure of Local Public Finance and the Quality of Life. *The Journal of Political Economy*, 99, 774–806. DOI: 10.1086/261778.
- HALÁS, M., KLAPKA, P., BLEHA, B., BEDNÁŘ, M. (2014). Funkčné regióny na Slovensku podľa denných tokov do zamestnania. *Geografický časopis*, 66 (2), 89–114.
- HAMPL, M. (2005). *Geografická organizace společnosti v České Republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha (Univerzita Karlova).
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1987). *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. Praha (Univerzita Karlova).
- HANCOCK, T., LABONTÉ, R., EDWARDS, R. (1999). Indicators that Count! Measuring Population Health at the Community Level. *Canadian Journal of Public Health*, 90, 22–26.
- HARE, R. M., BARNES, J., CHADWICK, H. (1994). *Zakladatelé myšlení: Plátón, Aristoteles, Augustinus*. Praha (Nakladatelství Svoboda).
- HÄUFLER, V. (1975). Velkoměsta Evropy a světa – o jejich velikosti a pořadí v systémech. In Blažek, M. ed. *Současné problémy ekonomické geografie. Sborník k 80. narozeninám prof. dr. Jaromíra Korčáka, DrSc. Studia Geographica*, 52, 43–56.
- HELBURN, N. (1982). Presidential Address: Geography and the Quality of Life. *Annals of the Association of American Geographers*, 72, 445–456. DOI: 10.1111/j.1467-8306.1982.tb01837.x
- HERR, S. S., WEBER, G. (eds.) (1999). *Aging, Rights and Quality of Life: Prospects for Older People with Developmental Disabilities*. Baltimore (Paul H. Brook Publishers).
- HEŘMANOVÁ, E. (2012). *Koncepty, teorie a měření kvality života*. Praha (Sociologické nakladatelství SLON).
- HIGGINS, B., SAVOIE, D. J. (2009). *Regional development theories and their application*. New Brunswick, London (Transaction Publishers).
- HORŇÁK, M., BAČÍK, V. (2013). Poloha uzla Bratislava v dopravných sieťach. In Buček, J., Korec, P. eds. *Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy*. Bratislava (Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie), 195–228.
- HUBA, M. (2006). Values for a Sustainable Future vs. Global Problems and Threats. *Filozofia*, 61, 520–532.

- HUBA, M., IRA, V., MAČÁKOVÁ, S., ŠVIHLOVÁ, D., ZÁBORSKÁ, Z. (2000). *Indikátory trvalo udržateľného rozvoja miest*. Košice (ETP Slovensko a STUŽ).
- HUBBARD, P. (2006). *City*. Abingdon/New York (Routledge).
- HYNEK, A., HYNKOVÁ, J. (1979). Prostorová percepce životního prostředí města Boskovice a okolí ve výchově k péči o životní prostředí. *Sborník ČSGS*, 84 (4), 287–299.
- HYNEK, A., HERBER, V., SVOZIL, B., KARVÁNKOVÁ, P., MARŠÁLKOVÁ, K., OKLEŠŤKOVÁ, P., KOUŘIL, A., SUDICKÝ, P. (2011). Prostorovost Brna. In Svobodová, H. ed. *Prostorovost: místa, území, krajiny, regiony, globiony*. Brno (GaREP, spol. s r.o.), 51–65.
- CHOLDIN, H. (1978). Urban density and pathology. *Annual Review of Sociology*, 4, 91–113. DOI: 10.1146/annurev.so.04.080178.000515
- CHRENEKOVÁ, M., ORSÁGOVÁ, I. (2011). Kvalita života v městách okresu Zlín – příklad aplikácie metódy A'WOT. In Klímová, V., Žitek, V. eds. *XIV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách: sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 141–147.
- IDNES. CZ (2016a). *Brno se dostalo do exkluzivního výběru deníku New York Times*. http://brno.idnes.cz/brno-ve-vyberu-new-york-times-d2p/brno-zpravy.aspx?c=A160107_214700_brno-zpravy_lva, [cit. 2016 – 01 – 08].
- IDNES.CZ (2016b). *Brno je pro život lepší než Praha i New York, ukázal žebříček*. http://brno.idnes.cz/brno-nad-prahou-v-zebricku-numbeo-dqa/brno-zpravy.aspx?c=A160106_2216339_brno-zpravy_tr, [cit. 2016 – 01 – 07].
- IMERCER.COM (2015). www.imercer.com/products/2014/quality-of-living.aspx, [cit. 2015 – 02 – 11].
- IRA, V. (1984). *Priestorový a ekonomický rozvoj Bratislavy a problémy jej životného prostredia*. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava (Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského).
- IRA, V. (2001). Transformačné procesy a vnútromestská štruktúra Bratislavy v 90. rokoch. In Mariot, P., Mikulík, O. eds. *Stav a vývoj socioekonomického systému v SR a ČR na prelome tisícročí (Zborník referátov z 5. slovensko – českého akademického geografického seminára)*. Bratislava (Geografický ústav SAV), 58–62.
- IRA, V. (2005). Kvalita života a postavenie Slovenska z hľadiska medzinárodných porovnaní. In Vaishar, A., Ira, V. eds. *Geografická organizace Česka a Slovenska v současném období*. Brno (Ústav geoniky Akademie věd ČR), 30–38.
- IRA, V. (2015). Petržalka a kvalita života jej obyvateľov (subjektívna dimenzia hodnotenia). *Životné prostredie: revue pre teóriu a starostlivosť o životné prostredie*, 49 (2), 82–86.
- IRA, V., ANDRÁŠKO, I. (2007). Kvalita života z pohľadu humánnej geografie. *Geografický časopis*, 59 (2), 159–179.
- IRA, V., ANDRÁŠKO, I. (2008). Quality of life in the urban environment of Bratislava: two time-spatial perspectives. *Geografický časopis*, 60 (2), 149–178.

- IRA, V., PAULOV, V. (1976). Die Bewertung der Umweltqualität von Bratislava mittels Expertenschätzung. In *Sborník IV. medzinárodného sympózia o problémoch ekologického výskumu krajiny*. Bratislava (Ústav experimentálnej biológie a ekológie), 263–267.
- IRA, V., ŠUŠKA, P. (2006). Percepčia kvality života v mestskom prostredí (na príklade mesta Partizánske). *Geografická revue*, 2 (2), 309–332.
- IRA, V., ŠUŠKA, P. (2008). Premeny mladého industriálneho mesta a ich dopady na kvalitu života na príklade mesta Partizánske. In Kallabová, E., Smolová, I., Ira, V. a kol. *Zmeny regionálnych štruktúr Českej republiky a Slovenskej republiky*. Brno (Ústav geoniky Akademie věd České republiky, v. v. i. Ostrava, oddělení environmentální geografie Brno a Univerzita Palackého v Olomouci), 67–73.
- IVANIČKA, K. (1971). *Úvod do ekonomicko-geografického výskumu*. Bratislava (Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied).
- IVANIČKA, K. (1983). *Základy teórie a metodológie socioekonomickej geografie*. Bratislava (SPN).
- JAŇURA, J., TOUŠEK, V. (2012). Bariéry osob s pohybovým omezením ve městě Brně: sociálněgeografická studie. In Andráško, I., Dvořák, P., Ira, V. eds. *Časoprostorové změny regionálních štruktúr ČR a SR*. Brno (Ústav geoniky Akademie věd ČR), 62–69.
- JENSEN, J. M., LEVEN, CH. L. (1997). Quality of life in central cities and suburbs. *The Annals of Regional Science*, 31, 431–449. DOI: 10.1007/s001680050057.
- JEŘÁBEK, M. (2009). Changes in the microregional centre of Teplice in the North-West of Bohemia. *Quaestiones Geographicae*, 28B (2), 57–70.
- JEŽEK, J. (2004). *Aplikovaná geografie města*. Plzeň (Západočeská univerzita v Plzni).
- JEŽEK, J. (2011). Problémy strategického plánování rozvoje měst v České republice. Kritická analýza. In Klímová, V., Žitek, V. eds. *XIV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 161–168.
- JEŽEK, J. (2013). Strategické plánování obcí a měst: nové přístupy a cesty k jeho zefektivnění. In Klímová, V., Žitek, V. eds. *XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 372–377.
- JOHNSTON, R. J. (1978). *Multivariate statistical analysis in geography*. London (Longman).
- JOHNSTON, R. J., SIDAWAY, J. D. (2004). *Geography & Geographers: Anglo-American Human Geography since 1945* (Sixth Edition). London (Hodder Arnold).
- JUREK, M., MATUŠOVÁ, L., LÉTAL, A. (2013). Air quality assessment as an environmental factor of the quality of life. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Rerum Naturalium, Geographica*, 44 (2), 125–135.
- KALLABOVÁ, E. (2002). Trends in the issue of prefabricated housing estates with emphasis on their recovery (with examples from the Czech Republic). *Moravian Geographical Reports*, 10 (1), 26–31.

- KELLNEROVÁ, H., TOUŠEK, V. (1997). Brno from the viewpoint of factor ecology. *Moravian Geographical Reports*, 5, 45–51.
- KEUL, A. G., PRINZ, T. (2011). The Salzburg Quality of Urban Life Study with GIS Support. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 273–293.
- KLADIVO, P. (2011). *Prostorová diferenciacie kvality života obyvateľ mesta Olomouce*. Dizertačná práca. Brno (Masarykova univerzita).
- KLADIVO, P., FŇUKAL, M., HALÁS, M., KLAPKA, P., PTÁČEK, P., SZCZYRBA, Z., TOUŠEK, V. (2009). Vybrané aspekty kvality života obyvateľ mesta Olomouce. In Poštolka, V., Lipský, Z., Popková, K., Šmída, J. eds. *GEODNY LIBEREC 2008: sborník příspěvků*. Liberec (Technická univerzita), 87–94.
- KLADIVO, P., HALÁS, M. (2012). Quality of life in an urban environment: a typology of urban units of Olomouc. *Quaestiones Geographicae*, 31 (2), 49–60. DOI: 10.2478/v10117-012-0018-4.
- KLAPKA, P., HALÁS, M., TONEV, P. (2013a). Functional regions: concept and types. In Klímová, V., Žitek, V. eds. *XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 94–101.
- KLAPKA, P., HALÁS, M., TONEV, P., BEDNÁŘ, M. (2013b). Functional regions of the Czech Republic: comparison of simple and advanced methods of regional taxonomy. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Rerum Naturalium, Geographica*, 44, 45–57.
- KLAPKA, P., TONEV, P. (2008). Regiony a regionalizace. In Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. a kol. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň (Aleš Čeněk), 371–397.
- KLEINWÄCHTEROVÁ, K. (2015). *Individuální a komunitní kvalita života v suburbii: případová studie v zázemí Brna*. Diplomová práce. Brno (Masarykova univerzita).
- KLEMEŠOVÁ, K. (2012). Institucionální a společenská reflexe povodňové problematiky v kontextu potřeby dalšího vzdělávání. In Zdráhalová, P., Trojan, J. eds. *Cílené další profesní vzdělávání: konkrétní cíl – konkrétní výsledky*. Brno (Tribun EU), 83–91.
- KLEMEŠOVÁ, K., ANDRÁŠKO, I. (2015). Perception of floods – towards more effective flood management in the Czech Republic. *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, 10 (2), 199–208.
- KLEMEŠOVÁ, K., TRÁVNÍČEK, J., TROJAN, J. (2014). Participace akcelérátorem zapojení veřejnosti v procesech plánování environmentálních rizik na příkladu povodní. In Strohmandl, J. ed. *Zkvalitnění systému výzkumu a vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva – Sborník příspěvků*. Zlín (Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta logistiky a krizového řízení), 133–140.
- KLUSÁČEK, P., MARTINÁT, S., MATZNETTER, W., WISBAUER, A. (2009). Urban development in selected Czech and Austrian city regions. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Geographica*, 40 (2), 27–57.

- KLUSÁČEK, P., VAISHAR, A. (2008). Současné urbanizační pochody a obytné prostředí jako součást kvality života ve vnitřních částech evropských velkoměst. In Ira, V. ed. *Ludia, geografické prostredie a kvalita života. Geographia Slovaca*, 25. Bratislava (Geografický ústav SAV), 145–157.
- KNOX, P. (1975). *Social well-being: a spatial perspective*. Oxford (Oxford University Press).
- KNOX, P. (1987). *Urban social geography: an introduction*. Harlow (Longman).
- KNOX, P., PINCH, S. (2010). *Urban Social Geography: An Introduction* (6th edition). Harlow (Pearson Education Limited).
- KOLLÁR, D. (2008). Subjektívne aspekty kvality života: percepčia miest základných životných funkcií obyvateľov Slovenska. In Ira, V. ed. *Ludia, geografické prostredie a kvalita života. Geographia Slovaca*, 25. Bratislava (Geografický ústav SAV), 85–96.
- KOPP, J. (2015). Integrované přístupy ke strategickému plánování měst – nové trendy péče o vodu. *Regionální rozvoj mezi teorií a praxí*, 4, 21–29.
- KOREC, P. (2009). Štrukturálne zmeny ekonomiky Slovenska v prvej etape spoločenskej transformácie v regionálnom kontexte. In Halás, M., Klapka, P., Szczyrba, Z. eds. *Sborník prací k šedesátinám doc. RNDr. Václava Touška, CSc., Geographia Moravica*, 1. Olomouc (Univerzita Palackého v Olomouci), 11–26.
- KOREC, P., SMATANOVÁ, E. (1999). Perception of housing quarters quality in Bratislava by its inhabitants. In *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica, Supplementum*, 2/II, 223–234.
- KRAFT, S., BLAŽEK, M. (2012). Intraurbánní dostupnost zastávek městské hromadné dopravy a její hodnocení pomocí nástrojů GIS. In Bartołomiejczyk, M., Połom, M. eds. *Vybrané aspekty provozování veřejné dopravy ve střední a východní Evropě – Příklady z České republiky, Polska a Slovenska*. Sosnowiec (Polskie Towarzystwo Geograficzne, Oddział Katowicki), 47–60.
- KREJČÍ, T., KLUSÁČEK, P., KONEČNÝ, O., RUDA, A. (2010). *Regionální rozvoj – teorie, aplikace, regionalizace*. Brno (Mendelova univerzita v Brně).
- KRIŽAN, F. (2007). Regionálna typológia územia Bratislavy na základe dostupnosti supermarketov a hypermarketov. *Geografický časopis*, 59 (4), 373–385.
- KRIŽAN, F., TOLMÁČI, L., LAUKO, V. (2008). Identifikácia „potravinových púští“ na území mesta Bratislava aplikáciou mier dostupnosti. *Ekonomický časopis*, 56 (10), 959–972.
- KUBEŠ, J. a kol. (2009). *Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace I*. Banská Bystrica (Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici).
- KULLA, M., NEDVIĐOVÁ, N. (2014). Hodnotenie zahraničnej návštevnosti mesta Košice v rokoch 2001–2012. In 3. *Mezinárodní vědecká konference Cestovní ruch, hotelnictví a lázeňství ve světle vědeckého výzkumu a praxe: sborník recenzovaných příspěvků*. Karviná (Slezská univerzita v Opavě), 205–214.

- KUNC, J., FRANTÁL, B., KLAPKA, P., MARYÁŠ, J. (2009). Denní urbánní systémy a jejich časoprostorová organizace: teoreticko-metodický základ. In Klímová, V. ed. *XII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách: sborník příspěvků z kolokvia konaného v Bořeticích 17.–19. června 2009*. Brno (Masarykova univerzita), 177–184.
- KUNC, J., MARYÁŠ, J., TONEV, P., FRANTÁL, B., SIWEK, T., HALÁS, M., KLAPKA, P., SZCZYRBA, Z., ZUSKÁČOVÁ, V. (2013). *Časoprostorové modely nákupního chování české populace*. Brno (Masarykova univerzita).
- KUNC, J., TONEV, P., SZCZYRBA, Z., GREPLOVÁ, Z. (2012). Perspektivy nákupních center v České republice s důrazem na lokalizaci v urbánním prostředí: příklad města Brna. *Urbanismus a územní rozvoj*, XV (2), 14–20.
- KUTLÍK, D., ČELKO, J. (2014). Vplyv počasia na pohybovú aktivitu. In Belás, M., Chovanec, L. eds. *Technika a metodika zimných a letných športov v prírode. Zborník vedeckých a odborných prác*. Bratislava (Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského v Bratislave), 177–183.
- KUZNECOV, B. G. (1975). *Od Galileiho po Einsteina*. Bratislava (Pravda).
- KWEON, B.-S., MARANS, R. W. (2011). Disaggregating the Measurement of Quality of Urban Life Dimensions Across a Complex Metro Region: The Case of Metro Detroit. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 369–384.
- LAŠTŮVKOVÁ, M. (2011). *Koncepcie projektu Zdravých měst a její uplatnění v praxi – příklad města Boskovic*. Diplomová práce. Brno (Masarykova univerzita).
- LIU, B.-CH. (1975). *Quality of life indicators in U. S. metropolitan areas, 1970: A comprehensive assessment*. Washington D.C. (U. S. Environmental Protection Agency, Washington Environmental Research Center).
- LIU, B.-CH. (1976). *Quality of Life Indicators in U. S. metropolitan areas: A statistical analysis*. New York (Praeger).
- LUKÁČOVÁ, A., SOVIČOVÁ, I. (2013). Urbanizácia a regionálny rozvoj v kontexte globálnych zmien. In Svobodová, H. ed. *Nové výzvy pro geografii: Výroční konference České geografické společnosti*. Brno (Masarykova univerzita), 208–218.
- MADAJOVÁ, M., ŠVEDA, M. (2012). Metodika spracovania individuálnych priestorových dát v manažmente urbánneho prostredia. In Klímová, V., Žitek, V. eds. *XV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách: sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 239–249.
- MALÝ, J. (2014). Identifikace polycentrických struktur ve vztahově uzavřených funkčních regionech ČR. In *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Region v rozvoji společnosti 2014*. Brno (Mendelova univerzita v Brně), 554–564.
- MALÝ, J. (2015). Impact of Polycentric Urban Systems on Intraregional Disparities: A Micro-regional Approach. *European Planning Studies*, 24 (1), 116–138. DOI: 10.1080/09654313.2015.1054792.

- MARANS, R. W. (2003). Understanding environmental quality through quality of life studies: the 2001 DAS and its use of subjective and objective indicators. *Landscape and Urban Planning*, 65, 73–83.
- MARANS, R. W., KWEON, B.-S. (2011). The Quality of Life in Metro Detroit at the Beginning of the Millennium. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 163–183.
- MARANS, R. W., STIMSON, R. J. (eds.) (2011a). *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer).
- MARANS, R. W., STIMSON, R. J. (2011b). An Overview of Quality of Urban Life. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 1–29.
- MASLOW, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50, 370–396. DOI: 10.1037/h0054346.
- MASLOW, A. H. (1970). *Motivation and Personality*. New York (Harper & Row).
- MASSAM, B. H. (1999). The Classification of Quality of Life Using Multi-criteria Analysis. *Journal of Geographic Information and Decision Analysis*, 3, 1–8.
- MASSAM, B. H. (2002). Quality of life: public planning and private living. *Progress in Planning*, 58, 141–227. DOI: 10.1016/S0305-9006(02)00023-5.
- MASSAM, B. H., EVERITT, J. (2001). What the people say: a study of three towns in Jalisco, Mexico. *Canadian Journal of Urban Research*, 10, 293–316.
- MATLOVIČ, R. (1998). *Geografia priestorovej štruktúry mesta Prešov. Geografické práce*, VIII (1). Prešov (Prešovská univerzita).
- MATLOVIČ, R., IRA, V., KOREC, P., ONDOŠ, S. (2009). Urban structures and their transformation (the contribution of Slovak geography). In Ira, V., Lacika, J. eds. *Slovak geography at the beginning of the 21st century. Geographia Slovaca*, 26. Bratislava (Geografický ústav SAV), 71–99.
- MATLOVIČ, R., NESTOROVÁ-DICKÁ, J. (2009). The city of Košice in the context of post-socialist transformation. *Quaestiones Geographicae*, 28B (2), 45–55.
- MATLOVIČ, R., SEDLÁKOVÁ, A. (2007). The impact of suburbanisation in the hinterland of Prešov (Slovakia). *Moravian Geographical Reports*, 15 (2), 22–31.
- MATLOVIČOVÁ, K., MOCÁK, P. (2014). Intraurbánna kriminalita a jej prevencia v konceptuálnom rámci CPTED (príklad mesta Prešov). *Geografický časopis*, 66 (3), 199–223.
- MATOUŠEK, R. (2009). Environmentální spravedlnost: představení konceptu a aplikace v Česku. In Lipský, Z., Popková, K., Poštolka, V., Šmída, J. eds. *GEODNY Liberec – Sborník příspěvků, Výroční mezinárodní konference České geografické společnosti, Liberec 25.–29. 8. 2008*. Liberec (Technická univerzita v Liberci).

- McCREA, R., WESTERN, M., SHYY, T.-K. (2011). Subjective Quality of Life in Queensland: Comparing Metropolitan, Regional and Rural Areas. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 295–313.
- McMAHON, S. K. (2002). The development of quality of life indicators – a case study from the City of Bristol, UK. *Ecological Indicators*, 31, 1–9.
- MESSER, B. L., DILLMAN, D. A. (2011). Comparing Urban and Rural Quality of Life in the State of Washington. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 315–343.
- MICHÁLEK, A. (2006). Koncentrácia a dynamika majetkovej kriminality vo vybraných mestách SR. *Sociológia*, 28, 343–352.
- MICHÁLEK, A. (2011). Komparácia a pozícia vybraných miest Slovenska z aspektu kriminality. In Andráško, I., Ira, V., Kallabová, E. eds. *Časovo-priestorové aspekty regionálnych štruktúr ČR a SR*. Bratislava (Geografický ústav SAV), 75–80.
- MILGRAM, S. (1970). The experience of living in cities. *Science*, 167, 1461–1468. DOI: 10.1126/science.167.3924.1461.
- MITRÍKOVÁ (FERTAĽOVÁ), J., LUKÁČOVÁ (SEDLÁKOVÁ), A. (2007). Kvalita bývania v urbánnom a suburbánnom priestore mesta Prešov. In Dubcová, A., Kramáreková, H. eds. *Problémy geografického výskumu Česka a Slovenska. Geografické informácie*, 11. Nitra (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre), 68–73.
- MITRÍKOVÁ (FERTAĽOVÁ), J., MADZIKOVÁ, A. (2008). Percepčia kvality života na príklade mesta Bardejov. In Čechurová, M. ed. *Miscellanea Geographica Universitatis Bohemiae Occidentalis*, 14. Plzeň (Západočeská univerzita v Plzni), 105–110.
- MITRÍKOVÁ, J., MADZIKOVÁ, A. (2013). Priestorová diferenciácia kvality života seniorov v urbánnom a rurálnom prostredí – základný náčrt spracovania problematiky. *Mladá veda (Medzinárodný vedecký časopis Mladá veda)*, 1 (1), 21–31.
- MITRÍKOVÁ, J., MADZIKOVÁ, A., LIPTÁKOVÁ, M. (2013). Vybrané aspekty kvality života seniorov – teoretický vstup do problematiky. *Folia geographica*, 55 (21), 84–106.
- MĽÁDEK, J., KOVALOVSKÁ, V., CHOVANCOVÁ, J. (1998). Petržalka – demografické, najmä migračné špecifiká mladej urbánnej štruktúry. *Geografický časopis*, 50, 109–136.
- MRIDHA, A. M. M. H., MOORE, G. T. (2011). The Quality of Life in Dhaka, Bangladesh: Neighborhood Quality as a Major Component of Residential Satisfaction. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 251–272.

- MUI, A. (1998). Living alone and depression among older chinese immigrants. *Journal of Gerontological Social Work*, 30, 147–166. DOI: 10.1300/J083v30n03_12.
- MULÍČEK, O. (2005). Faktorová analýza segregace – příklad Brna. In *Prevence prostorové segregace*. Praha (Ministerstvo pro místní rozvoj, Univerzita Karlova v Praze, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje), 60–70.
- MULÍČEK, O. (2008). Geografie sídel. In Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. a kol. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň (Aleš Čeněk), 97–130.
- MULÍČEK, O. (2010). Prostorově diferencovaná dynamika maloobchodu v kontextu transformace města. In *Geografie pro život ve 21. století: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě 31. srpna – 3. září 2010*. Ostrava (Ostravská univerzita v Ostravě), 513–516.
- MULÍČEK, O., SEIDENGLANZ, D., VOTRUBA, P. (2004). *Aktuální demografické procesy ve městě Brně a jejich prostorová diferenciacie – faktorová ekologie města Brna* (manuscript). Brno (Výzkumné centrum regionálního rozvoje).
- MURGAŠ, F. (2005). Konceptuálny rámec kvality života v geografii. In Vaisnar, A., Ira, V. eds. *Geografická organizace Česka a Slovenska v súčasnom období*. Brno (Ústav geoniky Akademie věd ČR), 65–74.
- MURGAŠ, F. (2009). Kvalita života a jej priestorová diferenciacia v okresoch Slovenska. *Geografický časopis*, 61 (2), 121–138.
- MURGAŠ, F. (2012). *Prostorová dimenze kvality života*. Liberec (Technická univerzita v Liberci).
- MYERS, D. (1987). Community-relevant measurement of quality of life: a focus on local trends. *Urban Affairs Quarterly*, 23, 108–125. DOI: 10.1177/004208168702300107.
- MYERS, D. (1988). Building Knowledge about Quality of Life for Urban Planning. *Journal of the American Association of Planners*, 54, 347–358. DOI: 10.1080/01944368808976495.
- NESTOROVÁ-DICKÁ, J. (2013). *Sociálno-demografické dimenzie postsocialistického mesta Košice*. Košice (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach).
- NESTOROVÁ-DICKÁ, J. (2014). Sociálno-demografické dimenzie postsocialistického mesta. *Geografický časopis*, 66 (1), 49–66.
- NESTOROVÁ-DICKÁ, J., LOVACKÁ, S. (2009). Vývojové etapy európskych miest (procesy utvárajúce a formujúce európske mestá). *Geographia Cassoviensis*, 3 (2), 127–132.
- NOVOTNÁ, M., PREIS, J., KOPP, J., BARTOŠ, M. (2013). Changes in Migration to Rural Regions in the Czech Republic: Position and Perspectives. *Moravian Geographical Reports*, 21 (3), 37–54. DOI: 10.2478/mgr-2013-0015.
- NOVOTNÝ, G. (2015). Percepce sakrálních prvků v urbánní krajině Brna. In Doboš, P., Honsnejmanová, I. eds. *Geografický výzkum: prostor ve své transdisciplinaritě. Sborník z workshopu*. Brno (Masarykova univerzita), 165–183.

- OKTAY, D., RUSTEMLI, A. (2011). The Quality of Urban Life and Neighborhood Satisfaction in Famagusta, Northern Cyprus. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 233–249.
- ONDOŠ, S. (2013). Funkčná adaptácia pôdorysu Bratislavy. In Buček, J., Kocrec, P. eds. *Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy*. Bratislava (Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie), 229–256.
- ONDOŠ, S., KOREC, P. (2006). Súčasný dimenzie sociálno-demografickej priestorovej štruktúry Bratislavy. *Sociológia*, 38, 49–82.
- O'RIORDAN, T. (2004). Beyond environmentalism: Towards sustainability. In Matthews, J. A., Herbert, D. T. eds. *Unifying geography: common heritage, shared future*. Abingdon (Routledge), 117–143.
- OSMAN, R. (2010). Specifika časoprostorového chování imobilních osob. In *Geografie pro život ve 21. století: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě 31. srpna – 3. září 2010*. Ostrava (Ostravská univerzita v Ostravě), 478–482.
- OSMAN, R. (2012). Prostorová orientace a specifika prostorových rozhodnutí osob s pohybovým omezením. In Temelová, J., Pospíšilová, L., Ouředníček, M. eds. *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Plzeň (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), 77–98.
- OSMAN, R. (2014). *Městská teritorialita na příkladu města Brna*. Dizertačná práca. Brno (Masarykova univerzita).
- OUŘEDNÍČEK, M. (ed.) (2006). *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Praha (Univerzita Karlova).
- OUŘEDNÍČEK, M. (2007). Differential suburban development in the Prague urban region. *Geografiska Annaler: Human Geography*, 89B (2), 111–125.
- PACIONE, M. (1982). Evaluating the quality of the residential environment in a deprived council estate. *Geoforum*, 13, 45–55. DOI: 10.1016/0016-7185(82)90007-0.
- PACIONE, M. (1984). Evaluating the quality of the residential environment in a high-rise public housing development. *Applied Geography*, 4, 59–70. DOI: 10.1016/0143-6228(84)90005-5.
- PACIONE, M. (1986). Quality of life in Glasgow: an applied geographical analysis. *Environment & Planning, A* 18, 1499–1520. DOI: 10.1068/a181499.
- PACIONE, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing – a social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65, 19–30.
- PACIONE, M. (2009). *Urban Geography: A Global Perspective*. (Third edition). Abingdon/New York (Routledge).
- PAZÚR, R., KOPECKÁ, M., FERANEC, J. (2015). Changes of artificial surfaces of Bratislava in 2006–2012 identified by the Urban Atlas data. In *Land Use/Cover Changes in Selected Regions in the World*. Volume XI. – Asahikawa: International Geographical Union Commission on Land Use/Cover Change. Hokkaido University of Education, 37–42.

- PECINA, J. (2016). Religion and ethnicity in antebellum sensational novels. *European Journal of Science and Theology*, 12 (2), 135–144.
- PHILLIPS, D. (2006). *Quality of life. Concept, Policy and Practice*. Abingdon (Routledge).
- PODOLÁK, P. (2010). Vplyv migrácie na dynamiku rozvoja sídiel v okrese Rimavská Sobota. In Kallabová, E., Andráško, I. eds. *Časoprostorové zmeny regionálnych a krajinných štruktúr*. Brno (Ústav geoniky Akademie věd České republiky, v. v. i. Ostrava, oddělení environmentální geografie Brno), 103–107.
- POSOVÁ, D., SÝKORA, L. (2011). Urbanizace a suburbanizace v městských regionech Prahy a Vídně: strukturální rozdíly v podmínkách odlišných politickoekonomických režimů. *Geografie*, 116 (3), 276–299.
- ROBACK, J. (1982). Wages, rents and the quality of life. *Journal of Political Economy*, 90, 1257–1277. DOI: 10.1086/261120.
- ROBINSON, G. M. (1998). *Methods and techniques in human geography*. Chichester (Wiley).
- ROGERSON, R. J. (1995). Environmental and Health-Related Quality of Life: Conceptual and Methodological Similarities. *Social Science and Medicine*, 41, 1373–1382. DOI: 10.1016/0277-9536(95)00122-N.
- ROGERSON, R. J. (1999). Quality of Life and City Competitiveness. *Urban Studies*, 36, 969–985. DOI: 10.1080/0042098993303.
- ROGERSON, R. J., FINDLAY, A. M., MORRIS, A. S., COOMBES, M. G. (1989). Indicators of quality of life: Some methodological issues. *Environment and Planning, A* 21, 1655–1666.
- ROCHOVSKÁ, A., BLAŽEK, M., SOKOL, M. (2007). Ako zlepšiť kvalitu geografie: o dôležitosti kvalitatívneho výskumu v humánnej geografii. *Geografický časopis*, 59 (4), 323–358.
- ROCHOVSKÁ, A., MILÁČKOVÁ, M., NÁMEŠNÝ, L. (2013). Bratislava – mesto narastajúcich sociálnych nerovností. In Buček, J., Korec, P. eds. *Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy*. Bratislava (Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie), 89–118.
- ROSEN, S. (1979). Citované v DISSART, J. C., DELLER, S. C. (2000). Quality of Life in the Planning Literature. *Journal of Planning Literature*, 15, 135–161.
- ROSS, C., DUFF, R. S. (1982). Medical care, living conditions, and children's well-being. *Social Forces*, 61, 456–474.
- SAVAGEAU, D. (1999). *Places Rated Almanac (Special Millennium Edition)*. Foster City (IDG Books Worldwide, Inc.).
- SAVAGEAU, D. (2007). *Places Rated Almanac: The Classic Guide for Finding Your Best Places to Live in America*. Washington, DC (Places Rated Books LLC).
- SAVAGEAU, D., LOFTUS, G. (1997). *Places Rated Almanac: Your guide to finding the best places to live in North America. 5th ed.* New York (Macmillan).

- SEIDENGLANZ, D. (2008). Typologie stredoevropských měst podle dostupnosti letecké dopravy. In Čechurová, M. ed. *Miscellanea Geographica Universitatis Bohemiae Occidentalis*, 14. Plzeň (Západočeská univerzita v Plzni), 143–148.
- SEIDENGLANZ, D., CHVÁTAL, F., NEDVĚDOVÁ, K. (2014). Comparison of Urban and Suburban Rail Transport in Germany and in the Czech Republic. *Review of Economic Perspectives – Národohospodářský obzor*, 14 (2), 165–194.
- SCHUESSLER, K. F., FISHER, G. A. (1985). Quality of life research and sociology. *Annual Review of Sociology*, 11, 129–149. DOI: 10.1146/annurev.so.11.080185.001021.
- SIDIROPULU JANKŮ, K. (2010). Segregace romských obyvatel. In Sýkora, L. ed. *Rezidenční segregace*. Praha (Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky), 88–90.
- SIMMEL, G. (1950). Citované v HUBBARD, P. (2006). *City*. Abingdon/New York (Routledge).
- SIWEK, T. (2011). *Percepce geografického prostoru*. *Edice Geographica*, sv. 7. Praha (Česká geografická společnost).
- SLAVÍK, V., SEDLÁK, M. (1997). Sídlné a regionálne preferencie žiakov stredných škôl v Skalici. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 40, 40–53.
- SLAVÍK, V., GRÁC, R., KURTA, T. (2008). Sídlné a regionálne preferencie žiakov stredných škôl v Skalici v roku 2007. *Geographia Cassoviensis*, 2 (1), 157–162.
- SLAVÍK, V., KLOBUČNÍK, M., ŠUVADA, M. (2013). Sídlné a regionálne preferencie študentov Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave a UPJŠ v Košiciach. *Geographia Cassoviensis*, 7 (2), 63–74.
- SMITH, D. M. (1973). *The geography of social well-being in the United States: An introduction to territorial social indicators*. New York (McGraw Hill).
- SMITH, D. M. (1977). *Human geography: a welfare approach*. London (Arnold).
- SPIŠIAK, P., DANIHELOVÁ, D. (1998). Niektoré otázky kvality života v sub-urbánnom priestore Bratislavy. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 41, 155–163.
- SPIŠIAK, P., KULLA, M. (2011): Kvalita života v zázemí rurálneho priestoru slovenských metropol Bratislava a Košice. In *Kvalita života v podmienkach globalizácie: zborník príspevkov z vedeckej konferencie, 26.–27. október 2011*. Bratislava (Štatistický úrad SR), 196–209.
- STASÍKOVÁ, L. (2011a). Relevantnosť výskumu strachu z kriminality v urbánnej geografii. *Geografický časopis*, 63 (4), 325–343.
- STASÍKOVÁ, L. (2011b). Zločin a strach žien v urbánnom prostredí. In Andráško, I., Ira, V., Kallabová, E. eds. *Časovo-priestorové aspekty regionálnych štruktúr ČR a SR*. Bratislava (Geografický ústav SAV), 93–97.
- STASÍKOVÁ, L. (2013). Genius loci vo vzťahu k strachu zo zločinnosti na príklade postsocialistického sídliska. *Geografický časopis*, 65, 83–101.

- STEINFÜHREROVÁ, A. (2003). Sociálně prostorové struktury mezi setrvalostí a změnou. Historický a současný pohled na Brno. *Sociologický časopis*, 39 (2), 169–192.
- STIMSON, R. J., MARANS, R. W. (2011). Objective Measurement of Quality of Life Using Secondary Data Analysis. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 33–53.
- STIMSON, R., McCREA, R., WESTERN, J. (2011). The Brisbane-South East Queensland Region, Australia: Subjective Assessment of Quality of Urban Life and Changes over Time. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research. Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 185–207.
- STOVER, M. E., LEVEN, CH. L. (1992). Methodological issues in the determination of the quality of life in urban areas. *Urban Studies*, 29, 737–754. DOI: 10.1080/00420989220080671.
- SURMAŘ, V. (2016). *Obraz urbánního prostředí*. Diplomová práce. Brno (Masarykova univerzita).
- SÝKORA, L. (1993a). Teoretické přístupy ke studiu města. In Sýkora, L. ed. *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy), 64–99.
- SÝKORA, L. (1993b). Gentrifikace: měnící se tvář vnitřních měst. In Sýkora, L. ed. *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK), 100–119.
- SÝKORA, L. (1999). Processes of socio-spatial differentiation in post-communist Prague. *Housing Studies*, 14, 679–701. DOI: 10.1080/02673039982678.
- SÝKORA, L., MATOUŠEK, R. (2010). Segregace sociálně slabých a separace sociálně silných. In Sýkora, L. ed. *Rezidenční segregace*. Praha (Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky), 80–83.
- SÝKORA, L., MULÍČEK, O. (2009). The micro-regional nature of functional urban areas (FUAs): lessons from the analysis of Czech urban and regional system. *Urban Research and Practice*, 2, 287–307. DOI: 10.1080/17535060903319228.
- SZCZYRBA, Z., FIEDOR, D. (2014). Vývoj velkoplošného maloobchodu Olomouce a výzkum nákupního chování. In Klímová, V., Žítek, V. eds. *XVII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 740–748.
- SZÉKELY, V. (2008). Priame dopravné prepojenia ako indikátor kvality života: príklad bývalých okresných miest Slovenska. In Ira, V. ed. *Ludia, geografické prostredie a kvalita života. Geographia Slovaca*, 25. Bratislava (Geografický ústav SAV), 63–83.
- ŠIMÁČEK, P., SZCZYRBA, Z., ANDRÁŠKO, I., KUNC, J. (2015). Twenty-five years of humanising post-socialist housing estates: From quantitative needs to qualitative requirements. *Geographia Polonica*, 88 (4), 649–668. DOI: 10.7163/GPol.0038.

- ŠTEFÁNKOVÁ, M., DRBOHLAV, D. (2014). „Zlatá Praha“, „zaslíbený jih“ a to ostatní...? Regionální a sídelní preference obyvatelstva Česka. *Geografie*, 119 (3), 218–239.
- ŠUŠKA, P. (2006). *Vybrané aspekty kvality života v urbánom prostredí na príklade mesta Partizánske*. Diplomová práca. Bratislava (Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského).
- ŠUŠKA, P. (2012). Produkcia vybudovaného prostredia v postsocialistickej Bratislave: podmienky, dynamika a územný prejav. *Geografický časopis*, 64 (2), 155–179.
- ŠUŠKA, P. (2014). *Aktívne občianstvo a politika premien mestského prostredia v postsocialistickej Bratislave*. *Geographia Slovaca*, 29. Bratislava (Geografický ústav SAV).
- ŠUŠKA, P., STASÍKOVÁ, L. (2013). Transformation of the built environment in Petržalka pre-fabricated housing estate. *Hungarian Geographical Bulletin*, 62 (1), 83–89.
- ŠVEDA, M. (2011). Časové a priestorové aspekty bytovej výstavby v zázemí Bratislavy v kontexte suburbanizácie. *Urbanismus a územní rozvoj*, 14 (3), 13–22.
- TEMELOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, N., SLEZÁKOVÁ, A. (2010). Reзиденční spokojenost seniorů v proměňujících se čtvrtích Prahy. *Sociální studia*, 3, 95–113.
- TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J., OUŘEDNÍČEK, M., PULDOVÁ, P. (2011). Housing estates in the Czech Republic after socialism: Various trajectories and inner differentiation. *Urban Studies*, 48 (9), 1811–1834. DOI: 10.1177/0042098010379279.
- THOMAS, M. E., HUGHES, M. (1986). The continuing significance of race: a study of race, class, and quality of life in America, 1972–1985. *American Sociological Review*, 51, 830–841. DOI: 10.2307/2095370.
- TIRAN, J. (2016). Measuring urban quality of life: case study of Ljubljana. *Acta geographica Slovenica*, 56 (1), v tlači. DOI: 10.3986/AGS.828.
- TOUŠEK, V. (1978). Obytné prostředí a kvalita bytového fondu. *Folia Facultatis scientiarum naturalium Universitatis Purkynianae Brunensis*. *Geographia*, XIX, 61–64.
- TOUŠEK, V. (1983). Úroveň bydlení obyvatelstva. In Bína, J., Folk, Č. eds. *Geoekologie brněnské aglomerace*. *Studia geographica*, 83. Brno (Geografický ústav ČSAV), 182–192.
- TULAKOVÁ, K. (2012). *Exploration in Art Practice – Knowledge making*. Prezentácia.
- TULAKOVÁ, K. (2014). Poznej své město pomocí mentálních map. Kreativní metody mentálního mapování ve veřejném prostoru. In *Objevujte svět prostřednictvím GIS*. *Den GIS Uherský Brod* (prednáška a workshop).
- TÜRKOĞLU, H., BÖLEN, F., BARAN, P. K., TERZI, F. (2011). Measuring Quality of Urban Life in Istanbul. In Marans, R. W., Stimson, R. J. eds. *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research*. *Social Indicators Research Series*, 45. Dordrecht/Heidelberg/London/New York (Springer), 209–231.

- TÜRKSEVER, A. N. E., ATALIK, G. (2001). Possibilities and limitations for the measurement of the Quality of Life in Urban Areas. *Social Indicators Research*, 53, 163–187. DOI: 10.1023/A:1026512732318.
- VAISHAR, A. (2003). Geografie malých oblastí. In Vaishar, A., Ira, V. eds. *České a slovenské regiony na počátku třetího milénia*. Brno (REGIOGRAPH), 100–109.
- VAISHAR, A., HLAVINKOVÁ, P., HOFÍRKOVÁ, S., HRÁDEK, M., KALLABOVÁ, E., KIRCHNER, K., KLÍMOVÁ, A., LACINA, J., ONDRÁČEK, S., QUITT, E., ŠKRABALOVÁ, J., TRÁVNÍČEK, B., ZAPLETALOVÁ, J. (2001). Geography of Small Moravian Towns: Case Study Bučovice. *Moravian Geographical Reports*, 9 (1), 43–62.
- VAN KAMP, I., LEIDELMEIJER, K., MARSMAN, G., DE HOLLANDER, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65, 5–18. DOI: 10.1016/S0169-2046(02)00232-3.
- VITURKA, M. (2013). Regionální hodnocení kvality sociálního prostředí – případová studie České republiky. In Klímová, V., Žítek, V. eds. *XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno (Masarykova univerzita), 65–71.
- VITURKA, M., HALÁMEK, P., KLÍMOVÁ, V., TONEV, P., ŽÍTEK, V. (2010). *Kvalita podnikatelského prostředí, regionální konkurenceschopnost a strategie regionálního rozvoje České republiky*. Praha (Grada publishing).
- VITURKA, M., WOKOUN, R., KREJČOVÁ, N., TONEV, P., ŽÍTEK, V. (2013). The Regional Relationship between Quality of Business and Social Environment: Harmony or Disharmony? *Ekonomie a Management*, 16 (2), 22–40.
- VYSTOUPIL, J., WĘCŁAWOWICZ, G. (1987). Vnitřní struktura Katovic a Ostravy. Srovnávací studie z faktorové ekologie. *Sborník Československé geografické společnosti*, 92, 1–18.
- WIRTH, L. (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology*, 44 (1), 1–24. DOI: 10.1086/217913.
- WISH, N. B. (1986). Are We Really Measuring the Quality of Life? Well-being has subjective dimensions, as well as objective ones. *American Journal of Economics and Sociology*, 45, 93–99. DOI: 10.1111/j.1536-7150.1986.tb01906.x
- ZAMMIT, G. K., WEINER, J., DAMATO, N., SILLUP, G. P., McMILLAN, CH. A. (1999). Quality of life in people with insomnia. *Sleep: Journal of Sleep Research & Sleep Medicine*, 22 (Suppl 2), 379–385.
- ŽENKA, J., NOVOTNÝ, J., SLACH, O., KVĚTOŇ, V. (2013). Economic performance of small city-regions in the post-communist context: evidence from Czechia. In Krtička, L. ed. *Political factors of economic growth and regional development in transition economies. Proceedings of the 6th International Conference on Globalization*. Ostrava (University of Ostrava), 19–25.

VECNÝ REGISTER

- Aktér** 50, 82, 86, 94
- Analýza** 16, 19, 46, 52–54, 56, 62, 66, 71, 78, 80, 85, 93
- diskriminačná 53, 56, 78
 - faktorová 53, 54, 56, 57, 77, 78
 - hedonická 37, 43
 - hlavných komponentov 53, 56–58, 60, 64, 78
 - regresná 37, 53, 58–61
 - zhluková 53, 56, 57, 77, 78
- Definícia** 16–18, 20, 25, 26, 40, 44, 58, 61, 66
- Deprivácia** 54, 55, 58, 84
- Determinizmus** 75, 76
- Diskurz** 82
- Dotazník, dotazníkový prieskum** 7, 16, 39–42, 44, 46–50, 58, 60, 62, 64, 76, 77, 90
- Dualizmus, dualita** 10–16, 18, 45, 56
- Gender** 91
- Generalizácia** 21, 32, 40, 45, 51, 59, 67, 84, 90, 91
- Geografia** 7, 8, 47, 48, 51, 55, 67, 84
- Hierarchia, hierarchická úroveň** 16, 21, 27, 28, 35, 46, 50, 67, 71, 72
- Imidž, obraz** 32–34, 50–52, 60, 71, 84, 96
- externý a interný 49–52, 60
- Index** 19–21, 35–37, 42, 44, 53, 62–64, 66, 70, 72, 77, 78, 84
- Interakcia** 13, 14, 28, 31, 56, 75, 76
- Interdimenzionalita** 11, 15
- Interdisciplinarita** 10, 21–23
- Interpretácia** 9–11, 17, 19, 21, 22, 27, 28, 32, 53, 54, 55, 58, 61, 66, 67, 70, 72, 75, 87, 90
- Komplexnosť** 10, 11, 13–15, 61, 72, 73, 84, 91, 93
- Kritický realizmus** 47
- Metóda, metódy** 16, 19, 21, 23, 34, 35, 37, 41, 46, 50–58, 60–63, 66, 70–74, 76–78, 81, 83, 91, 94
- kvalitatívne 16, 76
 - kvantitatívne 16, 35, 76
- Moc** 22, 23, 91
- Model** 11, 36–38, 61, 66, 71, 76
- Multidimenzionalita** 10, 11, 14–16, 18–20
- Multidisciplinarita** 10, 21, 22, 75
- Plánovanie** 22, 23, 27, 30, 47, 71, 78, 94, 95
- Pluralita** 10, 11, 17, 22, 25, 33, 75, 95
- Politika** 21, 22, 25–27, 36, 38, 39, 55, 63, 78, 87
- Popularita** 10, 18, 21, 22, 38, 63, 82, 84, 85
- Psychológia** 30, 31, 47, 75, 76, 93
- Relativita** 10, 11, 21, 53, 69, 79, 84, 90, 91, 94, 96
- Rozvoj** 24, 29, 30–32, 34, 53, 55, 57, 78, 84–86, 93–95
- rozvojové dokumenty 81, 95
 - rozvojové krajiny 88
- Stratégia, strategické dokumenty plánovanie/rozhodovanie** 81, 94, 95
- Subjektivita** 10–13, 17, 22, 53
- Suburbanizácia, suburbánne prostredie** 28, 32, 34, 35, 41, 47, 64, 68, 70, 83
- Systém**
- denný urbánny 27
 - geografický informačný 48
 - hodnotový 21, 87
 - sídelný, osídlenia 27, 28, 34, 35, 41, 46, 48, 67, 68
 - verejnej dopravy 78
- Štruktúra** 9, 27–29, 34, 35, 46, 47, 50, 54, 55, 57, 58, 62, 63, 68, 70, 75, 80
- Teória** 13, 16, 20, 23, 25, 27, 32, 33, 36, 50, 54, 73–76, 80, 82, 85, 91
- Transdisciplinarita** 23, 81, 82
- Typológia** 45, 56, 70, 91
- Udržateľnosť** 23, 24, 81, 86
- Vázenie, váhy** 20, 21, 36, 37, 43, 44, 62–64, 74, 77, 78, 84, 91

PRÍLOHA 1

Dotazník použitý pri výskume kvality života v Bratislave (Andráško 2007). Autor: Ivan Andráško

Vážený respondent,

pracujem na výskume, ktorého cieľom je štúdium subjektívneho vnímania kvality životných podmienok a kvality života obyvateľov Bratislavy, a to najmä vo vzťahu k miestu ich bydliska. Výskum je riešený v rámci doktorandského projektu na Slovenskej akadémii vied. Prosím, pomôžte mi pri jeho kompletizácii zodpovedaním predložených otázok. Celý výskum je prísne anonymný! Vaše osobné údaje nie sú v rámci neho zisťované a teda nemôžu byť ani nikde uverejnené. Priemerný čas na vyplnenie dotazníka je 8–10 min.

Dotazník je taktiež prístupný na stránke: www.anry.wz.cz

Pozn.: Dotazník je určený pre respondentov starších ako 15 rokov žijúcich na území hlavného mesta SR – Bratislavy. Pokiaľ nespĺňate tieto kritériá, prosím dotazník nevyplňujte. Ďakujem!

1.

Ako ste spokojný/-á s vaším bydliskom a jeho najbližším okolím (vzdialenosť max. 15 min. chôdze od vášho domu/bytu) ako miestom pre život? (zakrúžkujte)	Veľmi spokojný/á	Spokojný/á	Ani spokojný, ani nespokojný/á
	Nespokojný/á	Veľmi nespokojný/á	neviem

2.

Ako ste z hľadiska kvality života v mieste vášho bydliska a jeho najbližšom okolí spokojný/á s:						
	veľmi spokojný/á	spokojný/á	ani spokojný/á, ani nespokojný/á	nespokojný/á	veľmi nespokojný/á	neviem
Možnosti nakupovania (tovary a služby, ktoré si tu môžete zakúpiť).	x	x	x	x	x	x
Možnosti športovania.	x	x	x	x	x	x
Možnosti kultúrneho využitia.	x	x	x	x	x	x
Celkový vzhľad, dojem, ktorý miestna lokalita vyvoláva.	x	x	x	x	x	x
Množstvo a kvalita stromov a ostatnej zelene.	x	x	x	x	x	x
Čistota ulíc a verejných priestranstiev.	x	x	x	x	x	x
Množstvo hluku, hlučnosť prostredia.	x	x	x	x	x	x
Kvalita (čistota) ovzdušia.	x	x	x	x	x	x
Množstvo dopravy v uliciach.	x	x	x	x	x	x
Práca a činnosť miestnej samosprávy.	x	x	x	x	x	x
Veľkosť vášho potencionálneho vplyvu na dianie v okolí.	x	x	x	x	x	x
Parkovacie zariadenia resp. možnosti parkovania.	x	x	x	x	x	x
Služby MHD.	x	x	x	x	x	x

Bezpečnosť vášho osobného majetku (dom/byt, automobil).	x	x	x	x	x	x
Osobná bezpečnosť (pred napadnutím, lúpežou a pod.)	x	x	x	x	x	x
Úroveň vandalizmu.	x	x	x	x	x	x
Susedia, susedské vzťahy.	x	x	x	x	x	x

3.

Z hľadiska bytu/domu, v ktorom žijete, ako ste spokojný/á s:

	veľmi spokojný/á	spokojný/á	ani spokojný/á, ani nespokojný/á	nespokojný/á	veľmi nespokojný/á	neviem
Celková úroveň domu/bytu, v ktorom bývate (vzhľad, veľkosť atď.)	x	x	x	x	x	x
Množstvo súkromia, ktoré vám tento dom/byt poskytuje.	x	x	x	x	x	x
Pohľad z okna vašej obývacej izby.	x	x	x	x	x	x
Finančné náklady na bývanie.	x	x	x	x	x	x

4.

Z hľadiska dostupnosti z miesta vášho bydliska (dostupnosť vyjadruje, nakoľko je pre vás jednoduché/náročné dostať sa na dané miesto pri použití vami uprednostňovanej formy dopravy), ako ste spokojný/á s:

	veľmi spokojný/á	spokojný/á	ani spokojný/á, ani nespokojný/á	nespokojný/á	veľmi nespokojný/á	neviem
Dostupnosť najbližšieho obchodu s potravinami.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť do zamestnania (miesta vášho pracoviska).	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť centra mesta.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť materskej alebo základnej školy pre deti.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť ostatných vzdelávacích zariadení (napr. jazykové školy).	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť k vašim priateľom alebo známym.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť zábavných podnikov, pubov, reštaurácií...	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť zdravotníckeho zariadenia, lekára.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť verejného parku, lesa alebo iných otvorených priestranstiev.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť najbližšej zastávky MHD.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť základných služieb (pošta, banka,...).	x	x	x	x	x	x

5.

Z hľadiska vašej osobnej kvality života, ako ste spokojný/-á s:

	veľmi spokojný/á	spokojný/á	ani spokojný/á, ani nespokojný/á	nespokojný/á	veľmi nespokojný/á	neviem
Vaše rodinné (partnerské) vzťahy, rodinný (partnerský) život.	x	x	x	x	x	x
Vaše vzťahy s priateľmi, známymi.	x	x	x	x	x	x

Vaša práca, pracovné podmienky.	x	x	x	x	x	x
Váš príjem, finančné zabezpečenie.	x	x	x	x	x	x
Vaše zdravie, zdravotný stav (z hľadiska posledných 12 mesiacov).	x	x	x	x	x	x

6.

Z hľadiska kvality života v mieste vášho bydliska, nakoľko sú pre vás významné tieto faktory:

	veľmi významné	významné	ani významné, ani bezvýznamné	málo významné	bezvýznamné	neviem
Možnosti nakupovania (tovary a služby, ktoré si tu môžete zakúpiť).	x	x	x	x	x	x
Možnosti športovania.	x	x	x	x	x	x
Možnosti kultúrneho využitia.	x	x	x	x	x	x
Celkový vzhľad, dojem, ktorý miestna lokalita vyvoláva.	x	x	x	x	x	x
Množstvo a kvalita stromov a ostatnej zelene.	x	x	x	x	x	x
Čistota ulíc a verejných priestranstiev.	x	x	x	x	x	x
Množstvo hluku, hlučnosť prostredia.	x	x	x	x	x	x
Kvalita (čistota) ovzdušia.	x	x	x	x	x	x
Množstvo dopravy v uliciach.	x	x	x	x	x	x
Práca a činnosť miestnej samosprávy.	x	x	x	x	x	x
Veľkosť vášho potenciálneho vplyvu na dianie v okolí.	x	x	x	x	x	x
Parkovacie zariadenia resp. možnosti parkovania.	x	x	x	x	x	x
Služby MHD.	x	x	x	x	x	x
Bezpečnosť vášho osobného majetku (dom/byt, automobil).	x	x	x	x	x	x
Osobná bezpečnosť (pred napadnutím, lúpežou a pod.)	x	x	x	x	x	x
Úroveň vandalizmu.	x	x	x	x	x	x
Susedia, susedské vzťahy.	x	x	x	x	x	x

7.

Z hľadiska bytu/domu, v ktorom žijete, nakoľko sú pre vás významné:

	veľmi významné	významné	ani významné, ani bezvýznamné	málo významné	bezvýznamné	neviem
Celková úroveň domu/bytu, v ktorom bývate (vzhľad, veľkosť atď.)	x	x	x	x	x	x
Množstvo súkromia, ktoré vám tento dom/byt poskytuje.	x	x	x	x	x	x
Pohľad z okna vašej obývacej izby.	x	x	x	x	x	x
Finančné náklady na bývanie.	x	x	x	x	x	x

8.

Z hľadiska miesta vášho bydliska, nakoľko sú pre vás významné:

	veľmi významné	významné	ani významné, ani bezvýznamné	málo významné	bezvýznamné	neviem
--	----------------	----------	-------------------------------	---------------	-------------	--------

Dostupnosť najbližšieho obchodu s potravinami.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť do zamestnania (miesta vášho pracoviska).	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť centra mesta.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť materskej alebo základnej školy pre deti.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť ostatných vzdelávacích zariadení (napr. jazykové školy).	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť k vašim priateľom alebo známym.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť zábavných podnikov, pubov, reštaurácií...	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť zdravotníckeho zariadenia, lekára.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť verejného parku, lesa alebo iných otvorených priestranstiev.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť najbližšej zastávky MHD.	x	x	x	x	x	x
Dostupnosť základných služieb (pošta, banka,...).	x	x	x	x	x	x

9.

Z hľadiska vašej osobnej kvality života, nakoľko sú pre vás významné:

	veľmi významné	významné	ani významné, ani bezvýznamné	málo významné	bezvýznamné	neviem
Vaše rodinné (partnerské) vzťahy, rodinný (partnerský) život.	x	x	x	x	x	x
Vaše vzťahy s priateľmi, známymi.	x	x	x	x	x	x
Vaša práca, pracovné podmienky.	x	x	x	x	x	x
Váš príjem, finančné zabezpečenie.	x	x	x	x	x	x
Vaše zdravie, zdravotný stav (z hľadiska posledných 12 mesiacov).	x	x	x	x	x	x

10.

Ako celkovo vnímate kvalitu vášho života?

(zakrúžkujte)

<i>veľmi dobrá</i>	<i>dobrá</i>	<i>ani dobrá/ ani zlá</i>	<i>zlá</i>	<i>veľmi zlá</i>	<i>neviem</i>
--------------------	--------------	---------------------------	------------	------------------	---------------

11.

Ste:

(zakrúžkujte)

muž

žena

12.

Vek:

13.

Výška dosiahnutého vzdelania:
(zakrúžkujte)

základné

*stredoškolské
bez maturity*

*stredoškolské
s maturitou*

vysokoškolské

iné (uvedte):

14.

Uvedte prosím lokalitu, v ktorej bývate a bližšie ju špecifikujte uvedením názvu miestnej časti (štvrte) a predovšetkým ulice a orientačného bodu v blízkosti bydliska napr.: „Petržalka (Ovsište), ulica Medvedovej, v blízkosti Ekonomickej univerzity“ a podobne (prosím neuvádzajte plnú adresu!):

15.

Podobným spôsobom prosím uveďte lokality (max. 5), ktoré považujete z hľadiska kvality života resp. životných podmienok za najlepšie v rámci Bratislavy:

16.

Podobným spôsobom prosím uveďte lokality (max. 5), ktoré považujete z hľadiska kvality života resp. životných podmienok za najhoršie v rámci Bratislavy:

17.

V prípade, že máte osobné poznámky alebo postrehy k dotazníku alebo k problematike kvality života v mieste vášho bydliska, uveďte ich prosím sem:

PRÍLOHA 2

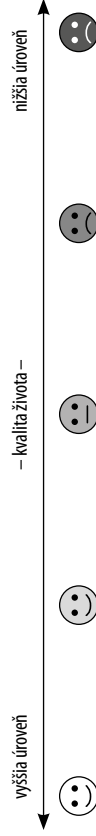
Návrh prezentácie poznatkov o vybraných oblastiach kvality života v mestských štvrtiach pripravený v rámci výskumu kvality života v Bratislave (Andráško 2007) – upravené, originálna verzia využíva farebné odlišenie symbolov a vychádza z údajov pre konkrétne mestské štvrte. Autor: Ivan Andráško

Názov štvrte	Ukazovateľ ¹	Bývanie	Zeleň	Ovzdušie	Hluk ²	Čistota verejných priestranstiev ²	Vzhľad a dojem ²	Dostupnosť otvorených priestranstiev ²	Dostupnosť centra	MHD	Dopravná zaťaženosť	Parkovanie ²	Zdravotná starostlivosť	Školstvo	Komečná vyhlavenosť	Kriminalita a bezpečnosť	Samospriavač ²
štvrt'x	0	😊	😊	😊					😞	😞			😞	😊	😞	😊	
	5	😊	😊	😊	😊	😊	😞	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
štvrt'y	0	😊	😊	😊					😞	😞			😊	😊	😊	😊	
	5	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
štvrt'z	0	😊	😊	😊					😞	😞			😞	😊	😞	😊	
	5	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊

¹0 – objektívne ukazovatele, 5 – subjektívne ukazovatele

²oblasť hodnotená len prostredníctvom subjektívnych ukazovateľov

*Legenda k tabuľke:

Vědecká redakce Masarykovy univerzity

prof. MUDr. Martin Bareš, Ph.D.
Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.
Mgr. Michaela Hanousková
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.
doc. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D.
doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.
Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.
prof. PhDr. Petr Macek, CSc.
PhDr. Alena Mizerová
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.
Mgr. David Povolný
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.
prof. RNDr. David Trunec, CSc.
prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.
Mgr. Iva Zlatušková
doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

KVALITA ŽIVOTA V MESTÁCH: východiská, prístupy, poznatky

Ivan Andráško

Návrh obálky Igor Konvit

Grafická a typografická úprava EPAVA Olomouc, a. s.

Tisk EPAVA Olomouc, a. s., Chválkovická 223/5, 779 00 Olomouc

Vydala Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno

1. vydání, 2016

Náklad 460 výtisků

ISBN 978-80-210-8269-4

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.M210-8271-2016

„Předložený text poukazuje na jasná, někdy méně zřetelná spojení mezi obyvateli a městem, mezi hodnotami prostředí a kvalitou života v tomto prostředí, mezi tím, jak žijeme, a jak bychom žít chtěli. Díky obsáhlé a kvalitní rešeršní práci představuje ucelený pohled na dosavadní výzkum kvality života ve městech. Kniha může rezonovat v myslích těch, kteří nehledají jednoduché návody a odpovědi, neboť jádro publikace je psáno formou diskuse a nečiní si nárok na absolutní pravdu, ale vede k zamyšlení a podněcuje k tvorbě vlastního úsudku.“

Mgr. Petr Dvořák, Ph.D.

„Kniha v sobě spojuje vysokou kvalitu v teoretických a metodologických diskusích a příjemnou čtivost odborného textu i pro méně zasvěcené čtenáře.“

doc. RNDr. Josef Kunc, Ph.D.

„Dielo má ambíciu poslužit nielen ako učebnica pre vedcov začínajúcich bádanie v oblasti kvality života v mestách, ale aj pre skúsených odborníkov ako prehľad všetkých základných aspektov tejto problematiky.“

RNDr. Linda Stasíková, PhD.

Čo je kvalita života? Čo sú mestá či urbánne oblasti? Aké sú naše poznatky týkajúce sa kvality života na územiach miest? Čo nám tieto poznatky napokon hovoria, prípadne, čo nám nehovoria? Môžu naše poznatky prispievať k zlepšovaniu kvality života obyvateľov miest?

Kvalita života v mestách: východiská, prístupy, poznatky je knihou, ktorá ponúka odpovede nielen na uvedené, ale aj na množstvo podobných a súvisiacich otázok. V rámci jednotlivých kapitol kniha prináša:

- základné poznatky a východiská týkajúce sa koncepcie kvality života,
- prehľad problematiky (výskumu) urbánneho prostredia (vrátane rôznych možností chápania a vymedzenia urbánnych území, ako aj rozličných teórií a názorov týkajúcich sa života v mestách),
- prehľad a zhodnotenie štúdií venujúcich sa výskumu kvality života v mestách,
- základnú a rozšírenú klasifikáciu prístupov k výskumu kvality života v mestách,
- diskusiu o získaných poznatkoch, vrátane rozboru možností ich ďalšieho využitia.

Ivan Andráško

Vyštudoval geografiu na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, následne pôsobil v Geografickom ústave SAV v Bratislave a na Katedre geografie Prírodovedecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Od roku 2009 je jeho hlavným pracoviskom Geografický ústav Prírodovedecké fakulty Masarykovy univerzity v Brne, kde sa venuje vedecko-výskumnej, publikačnej a výchovno-vzdelávacej činnosti. Z hľadiska odborného záujmu sa zaoberá predovšetkým koncepciou kvality života, otázkami a problémami miestneho a regionálneho rozvoja, vývojom geografického myslenia, ako aj filozofiou vedy. Je autorom knihy *Quality of Life: An Introduction to the Concept* (Kvalita života: úvod do problematiky – kniha vyšla v anglickom jazyku v roku 2013).

muni
PRESS

